

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

- Перша:** Кремень Василь Григорович – президент АПН, цьогорічний ювіляр, державний і громадський діяч.
Интерв'ю Василя Кременя журналу „Директор школи, ліцею, гімназії” 39
- Друга:** „Відродження, оновлення і розвиток людини”: другий Міжнародний гуманітарний форум учених і вчителів в Артеці ... 4
- Третя:** Співпрацюймо і надалі разом!
- Четверта:** 15 років АПН: академіки АПН – співзасновники, члени редакційної Ради та автори нашого журналу.

Держава і освіта

- Міжнародному Дню захисту дітей присвячуємо**
Виховання майбутнього: цінності, цілі та технології освіти.
Науково-практична конференція на другому Міжнародному гуманітарному форумі учених і вчителів „Відродження, оновлення і розвиток людини” 4
- Форум: роль сьогоднішня, а що завтра? *Интерв'ю академіка Василя Кременя журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”* 13
- Чи здатен Форум допомогти школі? *Интерв'ю академіка Івана Зязюна журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”* 14
- Майстер-клас *Шалви Амонашвілі* 18
- Університетська підготовка майбутніх директорів:* мрія ректора, що спричинила в Артеці зустріч головного редактора журналу з деканом і студентами Кримського факультету НПУ 22
- Увага! МОН – школі: порада і попередження**
Дмитро Дейкун. Навчальний план школи: нові підходи, здобутки, проблеми 26
- Про збір коштів і персональну відповідальність керівників.*
Лист МОН від 22.05.07 р. № 1/9-307 32

Інноваційна школа

- Василь Кремень.* Для чого навчання, що не формує особистість? Про функції сучасної освіти в контексті цивілізаційних змін 34
- Людмила Алексеева.* Содержание и результативность инновационной деятельности. Из опыта работы билингвального отделения школы-гимназии 42
- Валентина Мустафина.* Мониторинг – необходимое условие инновационной деятельности 48
- Інформаційна діяльність бібліотек – чинник розвитку сучасної школи**
Светлана Бойко. Роль школьної бібліотеки в формуванні інформаційної культури учасників учебно-воспитательного процесса 54
- Виктория Дубошей.* Проблемы формирования информационной культуры и использования информационных технологий в образовательном процессе 59
- Ольга Руденко.* Информационные технологии в преподавании истории 61
- Нина Семенова.* Культурологический аспект в изучении литературы на II ступени гимназического образования 67

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК

Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий
редактор

Ольга ВИГОВСЬКА

Літературна редакція
та коректура:

Олег БАКУН

Олена ПАВЛОВСЬКА
Валерій ФЕДОРЕНКО

Художній та відповідальний
редактор

Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка

Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© "Директор школи, ліцею, гімназії", 2007

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
“ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА”
ЦЕНТР СПРІЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:

22953

23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЕЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Борис **ГАДЗЕЦЬКИЙ**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДИМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Олександр **ДУСАВИЦЬКИЙ**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Григорій **НАУМЕНКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Валентин **РОМАНЕНКО**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Управління школою

Року української книги присвячуємо

<i>Ольга Виговська.</i> Вітчизняна книга з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки і про що вона може повідати... 72
<i>Райса Гаврилюк.</i> Основи управління школою. Нові книги 75
<i>Олена Крепиневич.</i> Теоретико-методологічний підхід до управління в закладах освіти. Нові монографії 79
<i>Дитяча книга і проблеми дитячого читання</i>
<i>Світлана Капранова.</i> Детские библиотеки Севастополя: новый образ, новый имидж..... 81
<i>Галина Сидоренко.</i> Использование виртуальной библиографии в информировании педагогов 86
<i>Інноваційна діяльність і управління</i>
<i>Світлана Королюк.</i> Адаптивний стиль керівництва як складова управлінської культури керівника освітнього закладу... 89
<i>Мирослава Карпович.</i> Развивающее образование: состояние и перспективы..... 93
<i>Олена Грицуняк.</i> Інформаційне забезпечення адаптивного управління міською освітньою системою 106
<i>Олена Павловська.</i> Семінар у Полтаві для освітянських керівників..... 110
<i>Наші ювіляри</i> 112

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою

Національного педагогічного університету

ім. М.П. Драгоманова

(протокол № 10 від 26.04.2007 р.)

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ

“Директор школи, ліцею, гімназії”

- Статті мають бути написані спеціально для часопису “Директор школи, ліцею, гімназії” (ніде раніше не друкуються і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.
- Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.
- Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в графічних форматах tiff та jpg.
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.
- Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: director@oldbank.com

Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116;

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

Повний або частковий передрук матеріалів журналу “Директор школи, ліцею, гімназії” можливий лише за письмової згоди редакції.

Підписано до друку 29.05.2007 р. Формат 70x100 1/16.

Папір офсетний. 8,5 умов. друк. арк. Наклад 1300.

Віддруковано на ЗАТ “Книга”, Зам. 7-52.

Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова

03037, м. Київ, вул. Освіти, 6

Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ДЕРЖАВА

І ОСВІТА

Якщо нинішня влада, еліта не зрозуміють, що освіта належить до стратегій національної безпеки, то ми програємо завтрашній день.

Віктор Ющенко,
Президент України

Ми повинні здійснювати свого роду лобіювання, тиск на владу, у тому числі й на Верховну Раду, всіляко підіймаючи статус учителя, збільшувати його заробітну плату. Бо за простим вчителем стоять сотні дітей, яким він дає путівку в життя. Діти стають державотворцями, вони стають великими, якщо вони "інфіковані" ідеалом. Інакше — втратимо не одне покоління.

Віктор Андрущенко,
ректор НПУ ім. М.П. Драгоманова

ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО: ЦІННОСТІ, ЦІЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТИ

*Науково-практична конференція на
другому Міжнародному гуманітарному
форумі учених і вчителів „Відродження,
оновлення і розвиток людини”*

Держава
і освіта

23-29 квітня 2007 року у відомому усім освітянам куточку України, у Криму, в „Артеці”, майже з усіх куточків країни зібралось понад 320 педагогів та небайдужих до свого майбутнього людей. Українські педагоги та гості з Італії, Грузії, Німеччини та Росії намагались дати відповідь, якій треба бути освіті сьогодні, щоб сприяти розвитку людства. Було проведено десятки майстер-класів і круглих столів, науково-практичну конференцію, безліч зустрічей.

У цьому числі журналу ми знайомимо Вас, шановний читачу, з основними позиціями учасників Другого гуманітарного форуму „Відродження, оновлення і розвиток людини”*.

**Катерина
ЮЩЕНКО**

Голова
Наглядової Ради
Міжнародного бла-
годійного Фонду
„Україна 3000”

Сьогодні я звертаюся до вас як дружина Президента, який зробив і продовжує робити дуже багато для того, щоб освітня система України відповідала найкращим світовим стандартам. Разом з найкращими побажаннями

Президент просив передати, що покладає великі сподівання на ваші таланти, досвід і працю. Я звертаюся до вас також і як голова фонду, який реалізує багато програм і проектів, спрямованих на реформування освіти. Ми намагаємося зосередити увагу на проблемах цієї галузі, адже *сьогодні*

світ стрімко змінюється, а система освіти не відповідає потребам дітей, батьків, держави. Нещодавно я побувала в місті, де народилась моя мама. Я побачила охайну і прибрану стару школу, але з туалетом надворі. Я зустріла там 15 учителів, які навчають дітей народних традицій, але ці діти не вміють користуватися комп'ютером, оскільки школа не комп'ютеризована. Я зустріла там чудових діток, які прагнуть вчитися, але не мають доступу до сучасних бібліотек, Інтернету, інших інформаційних ресурсів, без яких сучасна людина не може існувати.

Я також звертаюсь до вас як мати п'ятьох дітей. Як будь-яку матір, мене хвилює питання якості та змісту освіти.

Я сподіваюся, що разом ми зможемо відповісти на запитання: якою повинна

Укладач: **Ольга Виговська.**

Переклад українською виступів учасників форуму, їх інтерв'ю, матеріалів майстер-класу та зустрічі зі студентами здійснено редакцією.

бути освіта наших дітей. Адже ми знаємо, якою хочемо бачити молоду людину, що виходить через систему освіти у велике життя. Ми разом маємо вихувати моральну, духовну, патріотичну особистість, працелюбну, відповідальну, толерантну, комунікабельну Людину, яка усвідомлює себе частиною світу, своєї країни, цивілізованого суспільства. Це основне в сучасній системі освіти.

Нам є над чим працювати. Уже починаючи з **11 років, діти беруться за цигарку. Більшість ВІЛ-інфікованих – люди до 30 років.** Саме дитяче, молодіжне, студентське середовище найбільш залучене до споживання наркотиків. **Кожен 10 представник** молодіжного середовища **вживає наркотики.** Однією з найбільш проблем є алкоголізм. Алкоголь починають вживати дуже рано. За статистикою **40% хлопців та 26% дівчат** пізнають смак алкоголю до **10 років, у віці до 13 років** таких осіб уже **73%.** Минулого тижня представники фонду відвідали Житомирську обласну лікарню, яка є нашим партнером. У відділенні для новонароджених є відділення, де діти з патологією, тому що мати була алкоголічкою. Родові патології, інвалідність, сирітство, безпритульність, насилля у родині, безробіття є наслідками алкоголізму. **Для вирішення цих проблем потрібне об'єднання зусиль родини, церкви і молодіжних організацій.** Вважаю, що одним з основних завдань освіти є виховання духовних цінностей і моралі.

Протягом останніх десятиліть в освітній царині

маємо чимало гарних напрацювань. Дуже **важливо зберегти й осучаснити традиції української педагогіки.** Українські школярі здобувають перемоги на міжнародних олімпіадах з математики, фізики, екології, кібернетики, хімії – вибороли майже 300 медалей різного гатунку. Я хочу згадати ще один суто економічний аспект питання освіти – експерти стверджують, що в найближчому майбутньому конкуренцію між народами буде зведено до конкуренції різних освітніх систем. У сучасному світі **знання перетворюються на найважливіший економічний ресурс, а розвинуті країни світу прогресуватимуть за рахунок розвитку освітніх технологій.** Це пріоритетний шлях розвитку держави. Разом ми зробимо все потрібне для того, щоб наші діти зросли у світі, де є всі можливості для повноцінного розвитку особистості.

І наостанок хочу нагадати вам відомий вислів: *освіта – це те, що залишається, коли все інше забувається.* Я сподіваюся, що в усіх залишаться якнайкращі враження від перебування в „Артеці” і роботи на форумі.

На фото:

(верхнє фото) – на подвір'ї школи в Артеці;
(нижнє фото) – К. Ющенко серед учасників форуму

**Борис
НОВОЖИЛОВ**

Генеральний директор Міжнародного дитячого центру „Артек”

Символічність нашого форуму полягає насамперед у тому, що ми зібрались, щоб зробити крок вперед, щоб відкрити очі людині. Цей захід проходить під егідою ЮНЕСКО, тому дозвольте зачитати лист „Учасникам і організаторам форуму „Відродження, оновлення та розвиток людини”, який ми отримали від Голови Національної комісії України в ЮНЕСКО: „Дозвольте привітати вас із

успішним проведенням такого заходу, як міжнародний форум „Відродження, оновлення та розвиток людини.” Питання, що розглядаються на форумі – виховання майбутнього, оновлення людини і вироблення нових підходів до освіти – не байдужі для ЮНЕСКО. Національна комісія України в ЮНЕСКО сприятиме співпраці „Артеку” і ЮНЕСКО в реалізації проєктів, спрямованих на розвиток творчих здібностей юнацтва. Сподіваємося, що форум досягне своєї мети – наполегливого виховання молодого покоління”.

Насамперед хочу особисто подякувати Катерині Ющенко за підтримку цього заходу. Є багато проблем в освіті, які потрібно вирішити: це, безумовно, оплата праці освітян, це і необхідність мати кращі підручники, це і комп’ютеризація, яка в майбутньому може призвести до переходу класно-урочної системи до іншої. Але є проблеми, які поки що громадськістю й освітянами не достатньо відчуються. І зумовлені вони розвитком світу. Є цілий ряд обставин, які ставлять нові вимоги до людини, а значить і до освіти,

на отримання знань. І ми, освітяни, разом з усіма повинні готувати дитину, для якої знання – нове життя. Не досить мати знання, вони мають бути методологічною основою для людини.

Друге: зростає динамізм суспільного розвитку. Зміни є обов’язковою умовою життя людини у ХХІ ст. Тому ми не можемо готувати в школі й в університеті дитину тільки зі знаннями. Використання знань на практиці стає надзвичайно важливим аспектом навчання. Ми повинні готувати людину, яка могла б звичайно до постійних змін, творити, повинні готувати людину з інноваційним типом мислення, культури, здатну до інноваційного типу діяльності.

Третє: сучасна людина вступає в багатоманітне комунікативне середовище, яке в майбутньому буде ще потужнішим. І для того, щоб людина залишалася самою собою, діяла, вона повинна приймати це багатство комунікацій, самостійно і свідомо конструювати лінію свого життя. Якщо додати, що роз-

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент Академії педагогічних наук України, академік НАН і АПН, голова робочої групи АПН, член оргкомітету форуму

яка має готувати людину до життя. *Найперше* це те, що світ рухається до знаннєвого суспільства. Знаннєве суспільство – це не тільки комунікації, комп’ютери, інформація. Це насамперед людина, здатна жити, працювати, діяти і мати досвід

виток демократії вплинув на розвиток цивілізації, то стає зрозумілим, що освіта має формувати самодостатню, демократичну особистість. Задля цього нам слід позбутися авторитаризму в освіті й репресивної педагогіки. Бо якщо дитина 12 років буде перебувати в авторитарному середовищі, то вона не зможе жити в демократичному суспільстві, а потребуватиме авторитарних відносин.

Історія людства стає історією розвитку людської особистості. Це вимагає сьогоденні дитиноцентричної освіти. **Дитиноцентризм – провідна лінія сучасної освіти.** У майбутньому людина буде жити в глобальному середовищі, тобто потрібна глобалістська людина, здатна жити в глобальному середовищі. І тут є ряд проблем, починаючи із світоглядної підготовки людини, яка б усвідомлювала своє місце в світі. Ми повинні здійснювати лінгвізацію освіти, зробити мовний прорив в освіті, що для України означає вивчення як мінімум двох іноземних мов. Для нас важливо усвідомлювати і враховувати, яку систему цінностей формуємо в дитинстві – ту, що вже віджила, чи ту, що визначатиме завтрашній день. Від цього залежить успішність майбутнього громадянина.

Глобалізм – це насамперед загострення конкуренції між державами. Адаже лише той народ, який усвідомлює свої національні інтереси, може себе захистити і забезпечити собі більш високий рівень життя. Патріотизм – не самоціль, а шлях до кращого життя.

Ми повинні усвідомити ще одне. Сьогодні *обов'язковою у нас є середня освіта, але у світі йде мова про*

обов'язкову вищу освіту. Ми повинні робити все можливе, щоб якомога більше молодих людей отримали вищу освіту, бо людина живе не для того, щоб бути гвинтом певної галузі, тому що вона – самостійна особистість. Якщо вона отримує вищу освіту, то розвиватиметься, а якщо ні – то назавжди залишиться такою, як була. Тому ми повинні зробити все, аби сформувати такої, образно кажучи, гумус нації, на якому зможуть проростати сучасні наукові й освітні технології, завдяки чому наша нація зможе поєсти гідне місце у світі.

Нинішній форум, вважаю, може якісно прислужитися вирішенню згаданих проблем¹.

¹ Див. інтерв'ю на с. 13.

Із заявленими у виступі В.Г. Кременя позиціями докладніше знайомтеся за його статтею – див. с. 34.

На фото: робоча група АПН України – активний учасник форуму. *Верхнє фото:* учасники форуму разом з його організаторами – Александром Максимчуком, головою Міжнародного благодійного Фонду “Україна – 3000” (у центрі), та Ольгою Коваленко, керівником напрямку “Завтра” МБФ “Україна – 3000” (третя справа). *Нижнє фото* (зліва направо) – члени оргкомітету форуму: В.П. Андрущенко, О.А. Грива та В.Г. Кремень.

Я хотів би зазначити, що проблеми перспективи нашої освіти треба висвітлювати не тільки з точки зору сьогодення, а й історії. *Суперечності і негаразди,*

Віктор АНДРУЩЕНКО

Ректор
Національного педагогічного
університету
ім. М.П. Драгоманова, академік,
координатор групи,
яка працювала
над національною
доктриною „Освіта
України у XXI столітті”, член оргкомі-
тету форуму

пов'язані з фінансуванням галузі, впровадженням новітніх технологій, перекваліфікацією вчительських кадрів *будуть розв'язані. А що далі?* Як освіта розвиватиметься у XXI столітті, що ми маємо зробити для цього процесу? Історія свідчить, що в кожную історичну епоху, реагуючи на злобу дня, освіта реагувала відповідно до епохи — тож її функція змінювалася. Цивілізація поступово переходить до нового етапу розвитку. *Першою ознакою*

цього процесу є інформаційна революція. *Другою* — формування суспільства знань, *третьою* — глибоке усвідомлення кожною людиною власної духовності, повернення до якої є єдиним засобом збереження цивілізації як унікального космічного явища.

Освіта як соціальний інститут і процес, який готує людину до життя, не може не змінювати свої функції. Освіта має змінити свою історичну місію. На мій погляд, зміст нової освіти полягає в розумінні того, що діяльність і духовність дозволяють людині вийти за будь-які її власні межі. Це означає, що діяльність дозволяє вийти їй за межі суспільних відносин. Щодо духовності, то саме вона робить людину людиною, забезпечує її культурне існування. Відомо, що бездуховна людина пе-

ретворюється в загрозу. Їй у протипагу виступає інша людина — духовна, яка несе моральність, віру.

Основа моральності — віра, надія, любов. З дитинства ми звикли поєднувати духовність з релігійним тлумаченням. *Віра пов'язана зі сприйняттям інформації, її достовірністю, вона дозволяє розкрити приховані в людині можливості здійснювати те, що здається нездійсненним. Зневірена людина є бездіяльною людиною. Людина віри є активною, творчою, перспективною.* Освіта має виховувати віру людини в себе, Батьківщину, родину, товаришів. *Другим складником духовності є надія.* Втрата надії може стати плачевним результатом для людини. *Третя складова духовності — любов.* Здатність любити — це жага людини до життя. Освіта має не стільки збуджувати, підбурювати цю жагу, але й направляти її. Єдність фундаментальних цінностей людського духу — віри, надії, любові — пронизує всю людську цивілізацію.

На жаль, через пануючу за радянських часів ідеологію, людина втрачала духовний стрижень. Духовність перетворювалась на наземність, пов'язану з подвійною мораллю. Ці негаразди є й сьогодні. Освіта має покласти край відчуженню, забезпечити відродження духовності і відновлення споконвічних, притаманних людям, одвічних цінностей — віри, надії, любові та гармонії й взаємодії. Час відродження освіти, на жаль, ще не настав. Надія залишається лише на нас, тих, хто тут зібрався. Надія помирає останньою.

Я працюю в освіті понад 40 років, завжди мріяла про школу добра, правди, творчості. І цю мрію намагаюся втілити в навчальному закладі, який очолюю з часу заснування. З 1998 року Український колеж імені В.Сухомлинського став експериментальною лабораторією при КДПІ ім. М. Драгоманова. Нашим завданням було визначитися з напрямками виховання в колежі – вихованням добра, радості й творчості. Сприяла цьому незвична робота у творчих групах, майстернях, презентаціях. Ми виробили основні засади змісту навчання і виховання, управління школою нового типу.

З 1991 року ми спрямовуємо дітей на те, що вони приходять в школу не лише вчитися, а й реалізувати свій потенціал. У колежі ведуться курси “Етика”, “Основи християнської моралі”, які допомагають формуванню духовного світу дитинства, духовності людини. Розроблено структурну модель “Шляхи духовного здоров’я”, що сприятиме одухотворенню людини, а це допоможе розкрити духовний потенціал нашого народу.

Василіна ХАЙРУЛІНА

Директор коледжу ім. В.О. Сухомлинського м. Києва, член-кореспондент АПН України

Буду говорити про найцінніше в нашому житті – про духовність. Сучасна наша освіта перебуває на новому етапі розвитку, пов’язаному з глобальними демократичними процесами та становленням теоретико-методичної ідеології. Ми піклуємося про якість кожної людини, про якість нашого суспільства, перед яким стоять великі і часто складні завдання. Я згадаю лише **три фундаментальні цінності**, домінанти, які доповняться майбутньою теорією духовного розвитку людини: **духовна свобода, культура гідності та моральні й національні цінності**.

Нині категорія „духовна свобода” визначається вищими духовними цінностями як домінанта, яка складає тактику виховного процесу. Духовна особистість прагне узгодити дію з

власними духовними особливостями як внутрішній закон, і саме дотримання цього закону приведе до свободи. Духовна свобода корегує дію людських потягів, бажань, пристрастей. Тому духовну свободу слід реалізувати в концепції духовних цінностей. Ідея духовної свободи вимагає адекватного психолого-педагогічного оформлення. Вона утверджується у зв’язку з морально-духовною творчістю, яка дозволяє піднятися над нормативністю. Морально-духовна творчість іде поруч із морально-духовним розвитком. *Свободу слід інтерпретувати як владу вихованця над собою*. Оскільки спосіб життя суб’єкта діяльнісний, то і влада над собою зво-

Іван БЕХ

Директор Інституту проблем виховання АПН України, академік, доктор педагогічних наук

диться до влади над своєю діяльністю і перетворюється на самодіяльність людини.

Свобода вихованця має асоціюватися з методом поради, умовляння, свідомого переконання.

Друга проблема – культура гідності. Апогеєм духовних цінностей є власна культура гідності, тобто відстоювання морально-духовних цінностей у своєму житті. Людина, у якої є самоповага, ніколи не буде маріонеткою різних впливів.

Третя цінність – моральна і національна. Треба, щоб потяг людини до моральних надбань не був самостійним, а здійснювався всією нацією.

На ті гострі питання, які тут порушувалися, спробую дати відповіді на прикладі очолюваної мною школи. У ній немає жодного наркомана. У нашому місті школярі чинять до 27 кримінальних злочинів зі ста. З моєї школи не вийшов жоден злочинець, не було такого випадку, щоб хтось скаржився на наших учнів за погану поведінку. Чому ж це не можливо в кожній школі? Нам у педагогіці треба відмовитися від тієї основи, на якій дотепер будувалося наше виховання, відійти від атеїстичного світогляду. Тільки Володимир охрестив Русь-Україну – вона стала єдиною й могутньою.

Дитина – це краще, що у нас є, це не продукт еволюції. Дитину посилає Творець, щоб вона виконала певну місію, завдання. А для цього їй треба допомогти. Для

цього треба змінити педагогічну психологію – учити кожного окремо. Перед нами майбутній скрипаль, а ми примушуємо його вчити хімію. Я б навчив його застосовувати хімію, а він нехай реалізує свій талант скрипаля. Ми можемо це зробити. Очолювана мною школа – гарне цьому підтвердження.

Давайте збирати іноді в „Артеці” краших дітей та вчителів для того, щоб вони проповідували нові педагогічні ідеї. Я привіз із собою *проект* „Майбутнього України”, який уже реалізується в нашій школі, і ми можемо показати його практично, тобто це не утопія, реальний, життєвий проект, який дає результат. Це педагогіка на християнській основі, яка відроджує наш дух, бо *людина без духу – тварина*. Людина – триєдине створіння: тіло, душа, дух. Дух потребує духовної поживи, інакше його заповнюють злі духи.

**Микола
ГУЗИК**

Директор авторської школи М.П. Гузика м. Южне Одеської області, член-кореспондент АПН України

Міністерство зацікавлене в тому, щоб якнайбільше людей, спроможних творити, мали таку змогу. Говорити про виховання й освіту майбутнього – це насамперед зрозуміти, що відбувається сьогодні з дітьми, людством. Ми звернулися до посольства України за кордоном з проханням дати інформацію, що сьогодні відбувається в освітньому законодавстві в інших країнах. Ми одержали матеріали з 40 країн і підготували книгу. **Що цікаво:**

практично всі намагаються вирішити ті самі проблеми, **усіх турбує одне й те саме.** Що ж це за покоління? Що відбувається з сім'єю? Чому так стрімко зростає дитяча злочинність? Ми зараз готуємо акцію День освіти України в Росії і День освіти Росії в Україні, готуємо цікаві теми для обговорення, зокрема й за матеріалами цього форуму.

Борис ЖЕБРОВСЬКИЙ

Перший заступник міністра освіти і науки України

ІНТЕРВ'Ю СЕРЕНИ МАРІЇ ВЕДЖЕТТІ, журналу „Директор школи, лицею, гімназії”

У процесі роботи Форуму наш редактор звернулася до Серени Марії, аби дізнатися, а яка її думка щодо нього.

– Ви маєте багато інформації про стан розвитку освіти в Європі. Як би Ви порівняли освітні системи європейських держав та України? Чи є нам чого навчатися у європейських народів, чи є що переймати?

Україні насамперед треба зберегти власну самобутність в освіті, її національну сутність, не відмовляючись від врахування соціальних чинників в системі шкільництва. Також українцям слід більше уваги приділяти освіті як масовому рухові.

– Що саме в проведенні форуму Ви б відзначили як найголовніше, найцікавіше?

Найважливішим для цього заходу вважаю вже саме звернення до питань виховання, акцентування уваги на моралізації освітньої практики.

Коли ведемо мову про психологію поведінки, то передусім звертаємося до самосвідомості, а це головна проблема наукової психології. Визначальним поняттям самосвідомості є поведінка, яка пов'язана з досвідом попередніх поколінь, що перебувають на рівні підсвідомого. Постає проблема підсвідомої і свідомої діяльності. Остання відображає наші потреби. Ми готові до співпраці з вами.

Серена Марія ВЕДЖЕТТІ

Доктор психології, професор 1-го Римського університету „Ла Сапієнса”, Італія

На фото: О. Коваленко вручає Серені Марії Веджетті сертифікат учасника форуму. Такі сертифікати отримали усі його учасники.

Сьогодні ми говоритимемо про молодь. І сьогодні я виступатиму не лише як професор, але і як батько. Ми маємо навчати й виховувати своїх дітей збалансовано. Всього одну годину дитина має бути з телевізором і комп'ютером, обов'язково має займатися музикою, мистецтвом, спортом і мати вільний час.

Карл Вільгельм ПОЛЬ

Професор права ЗМІ університету Коменіус у Братиславі, радник європейських конфернів, юрист

Проблема глобальна – доступ дитини до засобів масової інформації, які не скрізь є достовірні і безкоштовні. Політики часто володіють ЗМІ, тому й зрозуміло, чії точки зору на події вони пропагують. У країнах Європи забезпечено вільний доступ до ЗМІ. А дуже важливо, щоб був баланс між тим, щоб інформація була достовірною і відповідала інтересам держави. В окремих державах ЗМІ підпорядковані тільки державі і тому дуже заполітизовані, як в арабських країнах, Китаї, В'єтнамі, Кубі. Система ЗМІ дуже різноманітна. **Наше завдання – забезпечити дітей якісною інформацією про країні надбання людства.** А. Камю говорив, що ЗМІ можуть бути хорошими або поганими, але якщо вони вільні, то ніколи не можуть бути поганими. Тому я закликаю до свободи думки.

Зульфія МІНГАЖЕВА

Керівник міжнародної громадської організації „Освіта нового тисячоліття”

Восвіті дуже важливим є стиль спілкування вчителя й учня, дорослого й дитини, те, як педагог вибудовує свої стосунки з дитиною, як здійснює педагогічну корекцію на всіх рівнях освітнього процесу. З цього погляду дуже важливими видаються проектна освіта, переорієнтування школи на особистісно-соціальний аспект, формування соціального замовлення, яке йде як від батьків, так і від держави. Слід здійснити перехід до державно-громадської освіти, яка виконує соціальне замовлення. **Ми працюємо над школою здоров'я, радості, творчості – це є зараз найпотрібнішим.**

Костянтин БЕСАРАБ

Голова молодіжної організації “Пласт”

Є таке спостереження: **якщо людина в молодості не була максималістом, то вже такої можливості не буде мати.** “Пласт” завжди пропагував академічну освіту. У діяльності, яку пропонує школа і “Пласт”, дитина може бути тільки в одному напрямку

успішна. Я не маю на увазі відмінника. Я вважаю, що молодіжні організації мають виховувати тих громадян, які розбудовуватимуть Україну. На мою думку, держава недостатньо використовує потенціал молоді, тим часом у нас є молодь, на яку можна розраховувати і яка може допомогти вирішувати нагальні проблеми.

ФОРУМ: РОЛЬ СЬОГОДНІШНЯ, А ЩО ЗАВТРА?

*Інтерв'ю академіка Василя Кременя,
президента АПН України, журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії”*

Виговська О.І.: Василю Григоровичу, яке значення має форум „Відродження, оновлення й розвиток людини” для шкіл, директорів, учителів, учнів, батьків?

Кремень В.Г.: Думаю, що форум позитивно вплине на освітню систему нашої країни. Проте *від одноразового проведення форуму ми не можемо чекати суттєвого впливу*. Якщо форум буде проводитись щорічно, його можливості значно збільшаться. Значимість форуму в тому, що він привернув увагу до проблем освіти і необхідності орієнтувати освітянську діяльність на людину, особистість.

Цей форум закладає фундамент для майбутніх зустрічей, бо прийнято рішення, аби він проводився щорічно, ставши своєрідним освітнім Давосом. І це, *на мій погляд*, дуже гарна ідея, бо у світовій освіті є багато проблем, вона стоїть на порозі великих змін, і є необхідність лідерам освітньої діяльності різних країн збиратися, обговорювати нагальні проблеми, коментувати кращій світовий досвід.

Цей форум, окрім теоретичної конференції, круглих столів, мав ще й майстер-класи, які проводили відомі педагоги. Якщо властєся донести до широкого загалу ідеї майстер-класів, методу, то це збагатить шкільну практику. Хочеться подякувати за підтримку фонду „Україна 3000”, за

увагу до освіти, конкретної особистості.

Виговська О.І.: Василю Григоровичу, чи потрібна зараз освіті підтримка уряду, влади, якщо є такі громадські ініціативи як цей форум?

Кремень В.Г.: Звичайно, громадська діяльність — це добре. Однак, розвиток освіти має вирішуватись тільки в контексті держави, тобто на рівні держави, регіонів, областей, міст.

Важливість форуму, мабуть, ще й у тому, що він привертає увагу до проблем, які там обговорювалися, не тільки освітян, а й урядовців, керівників цієї галузі.

Хоча, на мій погляд, пріоритетність освіти поки що частіше проголошується. І це буде доти, доки все суспільство, громадська думка не будуть зорієнтовані на розуміння пріоритетності освіти і науки як єдиного шляху створення конкурентноспроможної країни і виховання конкурентноспроможних громадян.

Освітяни мають пояснювати людям, що, говорячи про пріоритетність освіти, ми не лише піклуємося про благополуччя тих, хто працює у сфері освіти, а й за якість освіти.

Держава
і освіта

Василь
КРЕМЕНЬ

Директор школи, ліцею, гімназії № 3'2007

ЧИ ЗДАТЕН ФОРУМ ДОПОМОГТИ ШКОЛІ?

*Інтерв'ю академіка Івана Зязюна,
директора Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України, журналу
„Директор школи, ліцею, гімназії”*

Держава
і освіта

Виговська О.І.: Іване Андрійовичу, на що керівникові закладу освіти потрібно звертати увагу за нинішніх умов? Що зміниться після форуму?

Іван ЗЯЗЮН

Зязюн І.А.: Я, відверто кажучи, не очікую несподіваних і кардинальних змін у нашій освіті, бо такі зміни потребують міцної фінансової підтримки держави, стабільного демократичного

керівництва, підготовленого до управління народом і державою на принципах гуманізму, толерантності, взаємоповаги, великої духовної культури, керівництва, яке забезпечить добробут і спокій народу. І ніякі загравання чи залякування не допоможуть, бо народ наш дуже мудрий і відразу розуміє сутність тих подій, що відбуваються.

Щороку до школи приходять чимало молодих учителів, значна частина повертається з інших галузей, де не зреалізувались. Для них підтримка на рівні конференцій, семінарів, тренінгів є

спробою увійти в проблеми, які хвилюють учителя не лише в конкретній школі, а й в усій нашій країні, у світі в цілому. І коли ми говоримо про філософію якоїсь дії, зокрема й дії в освіті, то повинні мати на увазі, що *філософією ми маємо спланувати таку систему людських взаємин, яка допомогла б вийти із протиріч. Що може допомогти директорові вийти із протиріч*, які є зараз? Я думаю, що *єдине – спокійно, творчо робити свою справу*, виховувати громадян своєї держави на тих засобах, що ми маємо, ну і на тих крихтах, які дає держава освіті.

Виговська О.І.: Саміт проводиться для невеликої групи, а ви визначили його роль для всіх педагогів. І ті, хто тут сьогодні, мають понести його ідеї до вчительства широкого кола?

Зязюн І.А.: Це, так би мовити, уже відомі ідеї, але не кожен їх у душі носить. І ці ідеї тиражуються і мають затурбувати свідомість людини, яка в цьому вбачає необхідність. Це також дуже важливо: наскільки підготовлений наш учитель входить у новачі, сприймати ідеї інших і вміти їх зреалізувати. Мати свої ідеї і досвід, щоб учневі й учителю було

добре. **Найосновніша ідея:** директорів допомогти кожному вчителю зреалізуватись у своєму педагогічному досвіді і своїй педагогічній дії так, щоб дітям з учителем було спокійно, затишно, комфортно.

Як нам бути, які мати сподівання і наскільки нас оберігає від сучасних наших недоробок школа майбутнього, проти якої я відверто протестую, тому що завжди кажу: „Навіщо мені школа майбутнього, коли я до того часу не доживу?“ Мені потрібно, щоб сьогодні ця школа була, щоб вона випереджала час порівняно з буденними школами. І, до речі, такі школи майбутнього були: школи А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, О.А. Захаренка, І.Г. Ткаченка. Що ми можемо краще вигадати від цього? А ідеї наших українських класиків педагогіки Ушинського, Пирогова, Макаренка, Сухомлинського, російських вчених-теоретиків!.. Почитати їх – і можна побачити, якою школа має бути навіки, щоб можна було сказати: так, це справжня школа майбутнього.

Дух талановитого вчителя, який власним саморозвитком показує приклад учням, і вони наслідують його дії – постійно навчається, розвивається (а вчителю постійно треба допомагати робити це учневі) – сьогодні це основне завдання. І так робити, щоб гідність учня не принижувалася ніколи. М.П. Гузик прекрасно каже: **якщо є любов і шана до дитини, то дуже швидко можна неталановитих дітей, які начебто відлучені від школи, залучити до саморозвитку, до пізнання, самовдосконалення. Але для цього треба багато мати вчителя у своїй душі.** Природа всіх людей розподілила на тих, що можуть опанувати той зміст освіти, який ми пропонуємо, але багато таких, які навіть не здатні підійти до цього змісту, але вони живуть у цьому світі, мають відбутися відведене Богом, природою на цій землі. І треба знайти те, що є в дитині, включити її у життя, щоб дитина, перебуваючи в

соціумі, себе самозабезпечувала і розвивалася як особистість.

Чого ми не маємо в школі – учні відлучені від досвіду батьків і матерів. А якщо вони відлучені від цього, то ніколи не народять здорову дитину і не зможуть її виховати. Історичний досвід нашого народу показує, наскільки є важливою батьківська педагогіка у формуванні дитини, починаючи від дня народження, та й навіть з моменту зачаття дитини.

Виговська О.І.: *Отже, директор має плекати дух школи й особистість учителя, і це головне. Тоді запитання: це від народження, чи ми маємо допомагати вчителю створювати цей дух? Може потрібно націлювати вчителя, щоб він знав, що дух твориться протягом життя, а не лише дається від народження?*

Зязюн І.А.: Коли я сам попрацював керівником, то, аналізуючи недоліки й досягнення в роботі, зрозумів: треба стільки в собі мати духовності, культури, досвіду, щоб бути авторитетом і для кожного вчителя, і для кожного учня. Авторитетом, батьком, матір'ю для кожного, тому що кожний вчитель вимагає до себе і любові, і уваги, і оцінки позитивної його роботи. І якщо важко директорів мати це в душі, тоді важко йому і працювати. А звідки це все береться? Звичайно, від природних начал педагогічних можливостей директора, від опанування тієї системи духовності, культури, різновидів людського досвіду, які мають виробитися в спеціальному директорському досвіді керівництва колективом. От коли я був міністром, то постійно говорив, що міністерська робота порівняно з директорською в школі – це курорт. Це специфічна робота. Крім того, що директор має усе робити у своїй школі, він представляє її і в зовнішніх зв'язках.

Ви весь час говорите за меценатів для освіти. Знаєте, зароблені кошти на початку формування капіталу не можуть розпорозуватись на добродійність, для культури і освіти. Як правило, не можуть. Чому? Тому

Треба завжди першому керівникові держави та уряду знати: якщо немає належної освіти – немає державного, народного поступу, немає і уряду тоді справжнього

Освіта – це інвестиювання майбутнього

що абсолютно різні люди різними шляхами здобули первинний капітал і не розуміють, що таке освіта для держави. Ще треба виховати в умовах ринкових відносин таких людей, які мають совість і вболівають за своє перебування в освіті, бо вони досягли успіху завдяки освіті. Ось тоді вони можуть подякувати освіті. Власне меценатський рух не буде значний для освіти. Для того, щоб був рух, треба робити банк освіти, знаходити первинний капітал для його заснування, примножувати прибутками, давати цей капітал на школи, культурні заклади – так, як робить це японський освітній банк. Я ставив це питання в уряді, а з мене сміялися. В державі має знайтись керівник, який зможе взяти на себе всю роботу і запропонувати, як це робити.

Правда, що може бути багато прорахунків у державців, і треба їх виправляти, але треба завжди першому керівникові держави та уряду знати: якщо немає належної освіти – немає державного, народного поступу, немає і уряду тоді справжнього. Рано чи пізно він буде спотикатися на тому, що освіта не виконує свою основну функцію. **Освіта – це інвестиювання майбутнього.**

Японці підраховали, що 3-5% талановитих дітей дають 95% національного прибутку. Якщо вдуматися в це, то є відповідь на запитання, чому японці дають вищу освіту майже 100% охочим її здобути. *А ми різними курсами вбиваємо дитину в*

школі, невідготовленістю вчителів вбиваємо! Основне питання для сучасної освіти – підготовка вчителя у вищих навчальних закладах. Системи підготовки у нас немає, немає підтримки нових ідей, які є в Україні, причому, можливо, вони новими є і для Європи. Вихід єдиний: вчителя треба добирати з 4 класу, інколи треба з ним працювати в школі, районі, в навчальному закладі, і не треба створювати ці брехливі конкурси в педагогічних закладах, які призводять до того, що талановиті люди туди не потрапляють.

Виговська О.І.: Скажіть, будь ласка, чи є виходом із цієї ситуації оця педагогізація суспільства, про яку ми говоримо декілька років? Фактично ідея непогана, якби ми її втілили в життя.

Зязюн І.А.: У нас повна педагогізація суспільства неможлива зараз. Тому що створенням університетів на базі педагогічних ВНЗ призвели до того, що вбили в колективах цих університетів взагалі бажання мати педагогічну спеціальність. Відразу всі педагогічної спеціальності цураються, вважають, що вона непотрібна, розганяють кадри педагогів, які вміли готувати вчителя. Як це можна зробити, коли педагогічні й психологічні дисципліни викидають, а приходять конкретні наукові галузі. А наукова галузь, її опанування і опанування педагогічної професії – це надзвичайно різні напрями, різні спеціалізації. Вчителя можна виховати тільки на

прикладі талановитого педагога. Має бути шкільна практика, організована на науковій основі, вже з першого курсу. І на цій практиці слід розвивати природні педагогічні дані кожного вчителя. Не буде цього – ніколи не буде нормального вчителя в школі. Тому педагогізувати наше суспільство можна на прикладі талановитих і обдарованих вчителів, педагогів, які працюють у ВНЗ.

Виговська О.І.: Іване Андрійовичу, я не знаю, чи це була ваша ініціатива, але Господь Бог розпорядився, що ви стали директором такого інституту, якого не було. Як ви бачите перспективи цього інституту з точки зору окреслених проблем?

Зязюн І.А.: Ми хочемо всі теоретичні та практичні здобутки, що були і є в Україні, повернути у користування педагогічних кафедр, кафедр психології, соціальної психології і інших гуманітарних дисциплін. Думаю, що **зробимо асоціацію освітян, які розуміються на педагогічній майстерності.** Для цього у нас в інституті створено такі відділи: відділ історії педагогічної майстерності, відділ сучасних технологій освіти, відділ виховних систем в педагогічних навчальних закладах, відділ педагогічної естетики і етики, відділ порівняльної педагогіки і відділ психології. Ми роботу лише починаємо, започатковуємо перші дослідження з цих напрямів. На превеликий жаль, **ми багато втратили, бо більше десяти років цими проблемами не займалися.**

МАЙСТЕР-КЛАС ШАЛВИ АМОНАШВІЛІ

Світ врятує не економіка, а тільки культура й освіта. Д. Ліхачов сказав: „Культура – це наше виправдання перед Богом”.

За мого життя було 8 чи 9 реформ, і жодну не було доведено до кінця. А хто замислився, де корені реформ, що

відбудеться, а що – ні? В сутності реформи ми маємо розуміти такі речі: матеріальна база школи, ставлення школи до нових програм і підручників. Я пригадую свою вчительку російської літератури, яка в 1948 році прийшла на урок і

сказала знайти „Витязя в тигровій шкурі”. Ми знайшли, хоча це було важко, працювали над цією поемою: читали, перечитували, писали доповіді. Увесь цей рік був для мене незвичайним. З часом, коли я став академіком, то замислився, а чи мала вчителька право вивчати „Витязя в тигровій шкурі” у 1948 році? Я жахнувся, адже підручники були переповнені віршами про Сталіна, а потім *замислився*,

а що вона робила: *реформувала школу чи деформувала її? І прийшов до висновку: реформує й деформує школу тільки вчитель.* Педагогіка – це суб’єктивне явище. Ми йдемо до класу зі своїм характером, досвідом, своєю вірою, зі своїм духовним світом.

Нещодавно я слухав президента Росії, який заявляв про потребу введення неotechnологій, і на їх впровадження виділено мільярди. Президент покладає на цю технологію великі надії. А я подумав, що коли б років 10-15 тому, коли ця технологія виникла, їй дали розвиток, то наскільки б ми вже були попереду. І стає сумно. А як було б добре, щоб ці мільярди пішли на розвиток гуманної педагогіки? Але гуманного суспільства не буде без демократичної освіти. Як казав **В.Вернадський** ще 1917 року: „Якщо зараз ми не почнемо клопотатися освітою, надійде час – і ми дамо людям хліба й видовищ, а духовність піде. Країна піде далі, але *ми одержимо багатство без духовності, а це дуже небезпечно*”.

Учитель має бути філософом. Ми не маємо права випускати з педагогічних університетів просто вчителів, які знають методіку й педагогіку. Я не можу читати цю педагогіку. Хай дарують колеги, я там науки не бачу. Не бачу того життя,

Шалва АМОНАШВІЛІ

Керівник
Міжнародного
центру гуманної
педагогіки, академік
РАО (Москва, Росія),
іноземний член
АПН України,
у 80-і – педагог-
новатор

яке ми маємо дарувати дітям. Учитель – не жнець, він постійно повинен сіяти. А хто буде збирати плоди – це побачимо в майбутньому, через епоху – це доля вчителя. І ми повинні замислитися, як готувати вчителя.

Мені дали книгу “*Філософія освіти*”. Я почитав – і мені стало сумно: **що це за філософія без дитини, без учителя, без батьків?** А нам потрібна жива філософія про конкретну дитину. Класика педагогіки – це коли живе життя кличе в майбутнє. Читаючи класику, знайшов багато речей. Хочу підкреслити один факт – у світі класиків не багато, вистачить пальців двох рук, аби їх перерахувати. Класик – це вищий рівень свідомості, а Україна дала світу стількох класиків – Пирогов, Ушинський, Макаренко, Сухомлинський... Це таке багатство! А країна цим не скористалася! Макаренко потрібен зараз. Я не бачу школи, яка живе за Сухомлинським, яка дихає ідеями Пирогова – великого філософа.

Уся педагогічна класика походить від християнського вчення. Я класиків порівнюю з моїми Кавказькими горами – Коменський, Корчак, Ушинський... Дивлюся на гори й думаю: а для чого вони стоять? І виявляється, вони стоять на вічних цінностях, які не знаходять наукових доказів. Але вони вічні, випромінюють мудрість. У педагогіці має бути більше мудрості, ніж науки. У педагогіці має бути висока віра. Без віри ми нічого, з вірою удосконалюється наш духовний світ. Адже життя – це відрізок вічного сходження до світу. Народна мудрість каже: те, що я народився, – подарунок Бога, те, що я помер, – подарунок Богу. Так ось я й хочу зібрати побільше подарунків Бога. Якщо людина вірить – в ній відкрито істину.

Нам дали для експерименту школу для розумово відсталих дітей. Учителі не захотіли працювати там, тільки двоє погодилися. Ми набрали нову

групу. Прошло два роки, приїжджає атестаційна комісія. І робить висновок – це звичайна школа. Питають: як вам це вдалося? Підмінили дітей? Ми сказали – це віра вчителя в дитину.

Чим же є школа? Виявляється, як сказав патріарх всієї Русі, *школа – це латинське слово і означає „сходи для духовного піднесення людини”*. Першу школу відкрив син Ноя одразу після потопу. Невже у нього був навчально-виховний заклад, як зараз називають школу? *А де сходи? Вони у вчителів!*. Це складний шлях сходження людини.

У кожній дитині первісно закладено образ Бога. У чому наше завдання? Наповнити її знаннями? Починаючи з 8-го класу, вся наша увага – батьківська, педагогічна, громадська – переходить на складання іспитів. Минають кращі роки для формування моральності. Минають безповоротно.

Слово „*вчитель*” – це унікальне слово. Христос – теж Учитель. А хто вищий – Христос чи я? Учитель означає – душа, носій світла, аура. Зрозуміло, чому я не можу зрівнятися з Христом. Усі науки в школі – це служниці педагогіки. У школі діти не є жертвами науки. Науки повинні пожертвувати для дитини. Від учительської особистості залежить багато...

В Україні гуманна педагогіка приймається. Учителі, побачивши ставлення науки, теж змінюються. Тут створено Всеукраїнську асоціацію педагогів. Вони бачать, що прийшли діти іншого складу, іншої свідомості, а вчителі залишаються зі старою свідомістю, хоча й приходять молоді педагоги. Тому й одержуємо уроки-істини. Де ж їм відбутися?

Наостанок – запитання від слухачів та відповіді Майстра

– Які перепони в сучасній освіті треба усунути на шляху становлення вчителя?

Іх багато. Це й матеріальні труднощі вчителя. Ми говоримо про те, що вчитель повинен мати нормальні матеріальні умови, щоб він був вільним у своїх діях. Треба готувати вчителя, може, зі шкільної лави. Тож чому б нам не відкривати педагогічні класи? І ми матимемо нове покоління вчителів. Громадська думка щодо вчителя поки що не на його користь. Суспільство не поважає, не цінує вчителя. У радянські часи були телепередачі про вчителів, зустрічі в Останкіно – як це все працювало на авторитет учителя! А тепер тільки негатив. Але є й бездуховність шкільного життя, *штучно вихолощуємо школу від духовності, нав'язуємо такі речі, які випалюють духовність.*

– Які Ваші прогнози на найближче майбутнє для педагогіки?

Ідеї, про які я вже розповів, обговорювалися в 1997 і 1998 роках в Комітеті з науки й освіти Державної Думи. І двічі було винесено рішення, що гуманна педагогіка є основою для реформування російських шкіл. Далі це обговорювалося на засіданні РАО в 2002 році. І було вирішено, що це напрям світового рівня. Для мене, педагогіка не зробить крок далі, нічого не зможе відкрити без класиків. Сьогодні захищаються оптом. Я сиджу на цих захистах, намагаюся зрозуміти, що нового привнесено, а все нове – добре забуте старе. Хто дав би В.Сухомлинському кандидатську чи докторську дисертацію за книгою „Серце відаю дітям”? Але якщо дисертація за темою „Система віддавання серця в ученні В. Сухомлинського” – то це вже щось. Тому для мене подальший рух науки – поняття філософії. Філософія – галузь припущень.

Дитині потрібен притулок, вона не існує без дорослого. А ми хочемо виховувати без духовності, а тільки нотаціями: будь таким. Він і стане та-

ким, але чи буде це спорідненість на основі любові, довіри?

Перше: кожному вчителеві, вихователеві взагалі треба вірити в безмежність дитини.

Друге: вірити в іскру Божу. Хто вірить в неї – той талановитий, а хто не вірить – безталанний. Бо від Бога всі вчителі. Ми народилися, щоб народжувати й виховувати дітей. Навіть мати, яка не знає азів виховання, первісно народжується як педагог. Не як математик, а як педагог.

Третє: вірити в силу *гуманної педагогіки*. Вона не дає плодів одразу, як *авторитарна педагогіка*: пояснити матеріал і одразу ж ставити оцінки. Гуманна педагогіка не має ні початку, ні кінця. В цю педагогіку треба просто вірити.

Зязюн І.А.: Що Вам найбільше подобається в Україні, в українцях-чоловіках і особливо в жінках?

У мене є один улюблений учень – Василь Михайлович Гуліватий. Він колись приїхав до мене, молодий хлопець, відкрив свою лабораторію, створив раду, де діти захищали свої роботи. А потім він почав будувати дивовижну систему в Свердловську – це була школа домашнього типу. Це була унікальна практика. А потім його, заслуженого вчителя Росії, доля повернула назад. *Найголовніше в українському чоловікові – відданість.* Що б не відбувалося – він відданий справі. А щодо жінок, то я можу сказати, що *українські жінки – найродливіші.*

Виговська О.І.: Моє подальше запитання спровокували саме Ви, Шалво Олександровичу, бо Ви сказали, що громадська думка щодо вчителя не зовсім позитивна, не оцінює вчителя так, як він на це заслуговує. І з цим пов'язане й інше – статус учителя дуже низький. Я не буду говорити про Росію, Грузію. А в нас в Україні учитель – серед гуманітарної інтелігенції, вплив якої на зміни в країні – всього лишень 4%. В той же час влада має вплив 56%. Адже ми, українці, як би не ставилися до своєї влади, все-таки її

любимо, це в нашому менталітеті, тому вона є референтною для **56%** між нами. Крім того, Ви задали риторичне запитання: хто ж може допомогти освіті? Згадаємо й те, що в нас є багаті люди, а мрія педагогів, щоб нарешті в Україні постав рух меценатів з таких, про кого написав, наприклад, журнал „Фокус”, про сотню найбагатших людей, чий сукупний капітал дорівнює двом річним бюджетам усієї України. Тільки б додати ще один складник – серед них повинні бути люди духовного рівня, які замислюються над майбутнім своїм та своїх співвітчизників. Такий рух обов'язково посприє би ефективному розвитку суспільства, його швидкому оновленню.

А запитання таке: як Ви вважаєте, що швидше та ефективніше можна зробити в Україні – організувати меценатський рух найбагатших людей, звернути дієву увагу влади на проблеми освіти чи все-таки „порятунок потопаючих – справа рук самих потопаючих”? Як вважаєте Ви?

Я б хотів із вуст президента чути добрі слова на адресу вчителів, щоб він міг вибачитися перед ними. Адже якщо людина забула про духовну настанову – у неї немає майбутнього. Дуже важливо, щоб „вищі люди” сказали вам добре слово. Якщо це буде, то надія у нас велика. Учитель – це найголовніша людина у світі. Якщо діти дякують за урок – це прекрасно. Коли довго готуєшся до уроку – це творчість, це страждання. Іноді вчитель повинен страждати разом з дитиною, відчувати й співпереживати.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДИРЕКТОРІВ:

МРІЯ РЕКТОРА, ЩО СПРИЧИНИЛА В АРТЕЦІ ЗУСТРІЧ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА ЖУРНАЛУ З ДЕКАНОМ І СТУДЕНТАМИ КРИМСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ НПУ

Держава
і освіта

В інтерв'ю наприкінці 2006 року **Віктор Андрущенко**, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова, на запитання головного редактора журналу **Ольги Виговської**: *“Що робити директору, яким бути, щоб вести усіх: і педагогів, і батьків, і дітей за собою, паралельно розв'язуючи безліч освітянських проблем?”* – відповів: “Директор має бути багатогранною фігурою, особистістю культурною, освіченою, вміючою організувати, товариською, сімейною. Коли ці якості є – людина може уникнути конфліктів. Ця людина має бути певною у своїх здобутках, тоді вона не ставить нікому бар'єрів.

Директора можуть боятися, але якщо він хоче бути справді директором, то він має бути таким, якого б поважали, насамперед, як особистість. Очевидно, що **при університетах необхідно відкривати відділення майбутніх директорів.**

Я готовий запропонувати Міністерству магістерський цикл підготовки майбутніх директорів. **Пропоную вже зараз** на базі “Артеку”, де є наша школа і функціонує наш гуманітарний факультет, **відкрити літню школу майбутніх директорів.** Буде конкурс для молодих кращих викладачів з усієї України. Ми видаватимемо посвідчення, що ця людина пройшла підготовку і може обіймати посаду директора. Підготуємо про-

граму психологічної підтримки, адже директор є директор. І не так легко знайти людину на цю посаду.

Я не хочу, щоб ми звели професію директора до професії менеджера, бо тоді він втрачає авторитет. Він має бачити перспективу, слідкувати за новачками.”

Під час форуму в Артеці з'явилася чудова нагода побувати на факультеті, познайомитися зі студентами та його деканом Ольгою Гривою. Наслідком цієї зустрічі стало наступне інтерв'ю.

Виговська О.І.: *Ольго Анатоліївно, що являє собою професія освітнього керівника, яку плануєте започаткувати на факультеті. І чому саме в Артеці?*

Грива О.А.: Фахівців з менеджменту освіти готують у багатьох місцях. А ось тут, в „Артеці”, така склалася своєрідна обстановка: **тут накопичено масу традицій, інформації щодо шкільної освіти – того, що в Росії називається додатковою освітою.** Сюди завжди прагнули ті, хто працює в освітній галузі: учителі, вихователі, науковці. Такі заходи сприяють підвищенню кваліфікації учасників завдяки семінарам, конференціям, тренінгам. **І ми маємо намір відкрити тут щось на зразок курсів підвищення кваліфікації для керівників цієї галузі чи факультету менеджерів освіти з**

Укладач:
Ольга Виговська

певною специфікою, пов'язаною з управлінням у сфері дитячого дозвілля. У всьому світі простежується потужна тенденція: неформальна освіта відіграє все більшу й більшу роль, оскільки в рамках середньої загальноосвітньої школи дитина одержує далеко не всю інформацію, набагато більше вона одержує інформації та виховних впливів за стінами школи. Саме тому неформальна освіта набирає все більшого значення. Тому-то й треба готувати спеціалістів, які б управляли цими процесами.

Виговська О.І.: Як Ви думаєте, чи наберете потрібний склад майбутніх студентів і хто це буде? Навчання буде платним чи під державною опікою?

Грива О.А.: 4-5 років тому проводилося дослідження, яке виявило, що попит на цю пропозицію був великий. Проводилися конкурси, йшла мова про додаткову освіту, багато хто підвищував кваліфікацію. За цей час багато що змінилося. Тоді ми не думали ні над фінансуванням, ні над програмовим забезпеченням... Тепер маємо три спеціальності: психологія, практична психологія і фізичне виховання.

Згодом – і спеціальність з управління дитячим дозвіллям, неформальною освітою.

*Наостанок зустрічі Ольга Виговська запитала Ольгу Гриву про її вибір у питанні: „Що легше – зробити авторитетним учителя чи організувати допомогу через меценатів? Що ефективніше?“**

Грива О.А.: Я думаю, що це має бути цілісна взаємопов'язана система. Водночас вважаю, що освітянам треба починати із самих себе, ставати ефективними, тоді й з'являться в освіті меценати.

*Відповідь Шалви Амонашвілі на це запитання – на с. 21.

КРИМСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

Своїм народженням зобов'язаний угоді, яку укладено (11.02.2006 р.) між Державним підприємством України “Міжнародний дитячий центр “Артек” (в особі генерального директора Новожилова Б.В.) і НПУ імені М.П. Драгоманова (в особі ректора Андрущенко В.П.) щодо створення зазначеного структурного підрозділу НПУ та співробітництва – цілорічного забезпечення МДЦ “Артек” психолого-педагогічними кадрами.

Тільки в листопаді та грудні минулого року до “Артеку” було відряджено **25 студентів**, які допомагали забезпечувати навчально-виховний, корекційно-педагогічний процес в трьох таборах (з десяти, а саме: “Лазурний”, “Кипарисний”, “Алмазний”, “Янтарний”, “Кришталевий”, “Річковий”, “Лісовий”, “Польовий”, “Морський”, “Озерний”). Вперше за останні роки “Артек” працює протягом року, де перебувають на навчанні та лікуванні понад **1000 дітей з усієї України**. Це діти з соціально напружених та неповних сімей, також діти з обмеженими можливостями. Особливу допомогу з корекційно-виховної роботи надавали студенти Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова.

Кримський гуманітарний факультет створено **27 липня 2006 року** за наказом МОН України і Державного управління справами Президента. В ньому навчається **220 студентів** за **4 спеціальностями**: “Психологія”, “Практична психологія”, “Фізичне виховання”, “Фізична реабілітація”. Усі студенти факультету працюють вождями в таборах МДЦ “Артек”. Розташований факультет у СМТ “Гурзуф” на території “Артеку”. Декан факультету – *Грива О.А.*

Факультетом складено проект плану-графіку роботи змін в МДЦ “Артек” на 2007 рік, в якому відображено проведення різних навчально-виховних, тематичних заходів, зустріч з редакторами журналів та газет, представниками видавництва різних країн, конкурсів, гала-концертів за участю відомих виконавців України та Росії, вікторин, міжнародних олімпіад, гуморин, а також святкування Дня народження журналу “Артек” та багато інших цікавих справ.

У перспективі – подальше розширення переліку спеціальностей, спеціалізацій з метою перетворення Кримського гуманітарного факультету в Інститут Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; здійснення науково-методичного забезпечення; поповнення бібліотечним фондом; використання форм міжбібліотечного обміну; впровадження нових інформаційних технологій; навчання серед співробітників МДЦ “Артек”; щорічне забезпечення високо кваліфікаційним професорсько-викладацьким складом та фінансуванням на належному рівні і багато інших цікавих інновацій.

ІСТОРІЯ “АРТЕКУ”*

● “Артек” створювався у двадцять роки минулого століття як санаторій для оздоровлення піонерської молоді, де б хворобливі та слабкі діти могли б оздоровлюватися, фізично загартовуватися, а також пройти школу ідеологічного та патріотичного виховання.

● Поступово “Артек” стає центром виховної діяльності та міжнародного обміну досвідом педагогічної роботи. Відпрацьовуються та удосконалюються корекційно-педагогічні технології в умовах цілорічного перебування дітей, активно розвивається технічна творчість, виробнича праця в підсобних господарствах, проводяться спортивно-воєнні ігри, складаються норми БГТО, також урізноманітнюються форми роботи художньо-естетичного виховання: зустрічі, збори, багаття, екскурсії, походи, спорт і туризм, технічні гуртки.

● З 1947 року “Артек” відкривається як Міжнародний піонерський табір. Педагогічна робота серед дітей набуває політико-виховного спрямування. В загонах проводяться політінформації, читається газета “Піонерська правда”, в старших ланках – “Комсомольська правда”, читання газет підкріплюється обговоренням злободенних подій.

● Поспіль десяти років “Артек” змінює свій профіль – стає табором піонерського активу країни, методичним центром й експериментальною базою піонерської роботи.

● У таборі відпочивають переможці оглядів, конкурсів, різного роду змагань. Організуються і проводяться фестивалі, конференції, семінари з проблем дитячих міжнародних суспільних відносин. Проводиться навчання піонерського активу, семінари для піонерських вожатих та для студентів педагогічних інститутів, які проходили практику в “Артеці”.

● В липні 1991 року “Артек” перейменовано на Всесоюзний дитячий центр імені В.І. Леніна. Із розпадом СРСР він стає власністю Криму і поступово втрачається головне призначення “Артеку”, як школи піонерського активу.

● В листопаді 1993 року відкривається педагогічний коледж “Артек”, на базі якого студенти проходять підготовку і отримують диплом про вищу освіту за спеціальністю “практичний психолог і соціальний педагог”, поєднуючи освіту з активною роботою в дитячих загонах.

● У 1996 р. “Артек” розробляє “Програму розвитку міжнародного дитячого центру “Артек””. Програма підкріплюється технологіями навчання та виховання, конкретним проектом і напрямками, спрямованими на реалізацію творчої активності як педагогів, так і дітей, а також організації соціокультурного проекту, основного на вихованні в особистості ціннісних норм життєдіяльності.

● Сьогодні “Артек” перебуває у пошуку нових педагогічних технологій щодо саморозвитку і самореалізації особистості, постає сучасною великою новаторською, творчою лабораторією у справі підготовки педагогічних кадрів для забезпечення корекційно-виховного процесу дітей, де б дитина могла вчитися спілкуватися, могла оздоровитися, врешті-решт набувала суспільно-корисних цінностей.

* Матеріали врізів підготовлено **Миколою КОТОМ**, доцентом НПУ імені М.П. Драгоманова, кандидатом педагогічних наук.

Ольга Виговська звернулася і до студентів-п’ятикурсників Кримського факультету: *„Що легше: привернути увагу українських бізнесменів до проблем освіти, з метою подальшого створення руху меценатів, чи вчителям самотійно підняти власний низький статус на таку висоту, з якої він буде здатним відбутися „провідником нації“?“*

Ось їх відповіді (подаються мовою оригіналу):

1. Легче из бизнесменов создать движение меценатов ради образования, потому что многие бизнесмены в прошлом педагоги, у многих есть дети и они заинтересованы в их образовании.

2. Самостоятельно учителям поднять свой статус невозможно. Необходимо разумный, хорошо продуманный и спланированный синтез знаний и энтузиазма учителей и финансовых возможностей бизнесменов и общественной элиты.

3. Легче самостоятельно учителю поднять свой статус, нежели из бизнесменов создать меценатов, но это нереально, все зависит от государства.

4. Найти каналы соприкосновения в создании меценатской группы и поднимать уровень учителя, стремясь оставаться Человеком с большой буквы.

5. Меценатов надо утвердить законодательно, а законодательные органы должны доказать выгоды от подъема системы образования в стране.

6. При определенной политике государства, тактике налоговой инспекции, это возможно; может помочь поднятие статуса престижности меценатства.

7. Данный аспект вопроса лежит в экономической, финансовой, социальной сфере и затрагивает политику государства, с чего и надо начинать, а не с протянутой рукой просить милостыни у бизнесменов или вытягивать последнее у небеспеченных учителей.

8. Сомнительно, что в шаткой экономической обстановке состоятельные люди будут вкладывать деньги в малоперспективную на данный момент сферу образования. Решение проблемы целиком и полностью зависит от правительства и президента.

9. Надо оба варианта одновременно включить в действие, а своеобразным поборником должно стать государство в лице правительства.

10. Если учитель — поводырь нации, то он сам должен добиться того, чтобы повысить свой уровень в стране.

11. Правильнее было бы начать с собственного совершенствования учителей и поднятия их статуса в стране. Но кто сейчас работает в школе? Все ли они профессионалы?

12. В первую очередь нужно начать с системы образования, задуматься о том, как нам построить воспитательный процесс.

13. Начинать в первую очередь нужно с себя, своего саморазвития, повышения собственного статуса. Этого можно достичь не по одиночке, а в единстве всех педагогов, учителей, воспитателей. Статус учителя зависит от воспитания в семье, мнения населения о современном обучении в школе, СМИ, ТВ.

14. Легче самостоятельно учителям поднять свой низкий статус, но кто-то должен возглавить этот процесс. Хорошо было бы, если бы это был министр образования.

15. Со стороны государства необходимо повышать статус учителей, при этом, и они сами должны быть активны в профессиональной и социальной деятельности.

16. Легче из бизнесменов создать движение меценатов ради образования, а во главе стать самому педагогу, который апеллировал бы к меценату в плане средств материальных.

17. На голой идее без материальной поддержки у учителей мало что получится, на голодном энтузиазме далеко не уедешь. Только совместная работа, аргументированная, хорошо продуманная, может принести какой-то результат.

18. Движение меценатов должно быть под началом учителей, так как они в большей степени знают, что лучше для детей.

19. Вполне возможно, что найдутся люди, которые возьмут на себя ответственность. Но они должны обладать такой силой, властью и возможностями, которых нет у обычных людей. Нужно менять мировоззрение людей, корректировать их мировосприятие, а это очень нелегко.

20. Система меценатства для достижения освітніх цілей — гарна ідея. Але вона може бути тільки засобом, але не метою. Першочергово треба звернутися до особистості вчителя як носія духовних цінностей суспільства. Спільні зусилля держави, суспільства і внутрішня мотивація самих педагогів здатні підвищити статус Вчителя до поводиря нації.

А як би на це запитання відповіли Ви, шановний читачу?

Постає ще одне класичне запитання: **“Що робити?”** – чекаємо на Ваші відповіді й пропозиції!

Група студентів зі своїм деканом під час застрічі

Держава
і освіта

МОН
ЗВЕРТАЄ
УВАГУ Й
РЕКОМЕНДУЄ

Дмитро
ДЕЙКУН

Консультант з
аналізу освітньої
політики МОН
України

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ШКОЛИ: НОВІ ПІДХОДИ, ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ

Потреби та перспективи розвитку суспільства викликали необхідність істотного перегляду структури і змісту роботи загальноосвітньої школи, розбудову її на засадах гуманізму й демократії, пріоритетності загальнолюдських та національних цінностей, особистісної орієнтації навчального процесу, доступності її для кожної дитини.

У значній мірі ці ідеї та положення відображені у Державному стандарті загальної середньої освіти, Базовому та типових навчальних планах середньої загальноосвітньої школи.

При їх розробці враховано вимоги законодавства в галузі освіти, використано досвід вітчизняних і зарубіжних шкіл, результати пошукових експериментів.

Оновлена нормативно-правова база освітньої галузі (насамперед Закон України „Про загальну середню освіту”, Національна доктрина розвитку освіти, Державний стандарт загальної середньої освіти) надала можливість формувати зміст

шкільної освіти адекватно новим суспільним вимогам, закріпивши прогресивні тенденції розвитку освіти, забезпечити планомірний перехід до 12-річної структури середньої загальноосвітньої школи.

Навчальні плани разом з іншими складовими змісту навчального процесу (програми, підручники, інші засоби навчання) покликані створити передумови для здобуття повноцінної освіти всіма учнями з урахуванням як державних вимог, так і культурно-національних особливостей регіонів, запитів і потреб особистості. Для досягнення цієї мети у змісті шкільної освіти виділені дві складові: *інваріантна (державний компонент)* і *варіативна (регіонально-шкільний компонент)*.

Інваріантна складова за своїм навчальним наповненням єдина для усіх типів загальноосвітніх навчальних закладів, має забезпечити соціально необхідний для кожного учня обсяг і рівень знань, умінь, навичок і компетенцій і включає навчальні предмети та курси 7 освітніх галузей: мови і літератури, суспільствознавство, естетична культура, математика, природознавство, технології, здоров'я і фізична культура.

Варіативна складова передбачає додатковий час на навчальні предмети інваріантної складової, предмети за вибором, факультативи, індивідуальні та групові заняття і консультації. Цей резерв навчальних годин знаходиться у повному розпорядженні колективу школи і реалізується для задоволення потреб дітей в організації розвиваючих і компенсуючих занять, посиленні окремих предметів, уведенні додаткових навчальних курсів, поглибленого вивчення предметів, профільного навчання, занять учнів за індивідуальними програмами тощо.

Двокомпонентна структура навчальних планів дозволяє доцільно поєднати державні стратегічні цілі освіти з різноманітністю шляхів їх досягнення.

Згідно з чинним законодавством в галузі середньої освіти України запроваджена система навчальних планів: базових, типових, робочих (на навчальний рік), експериментальних навчальних планів.

● **Базовий навчальний** план складає основу Державного стандарту загальної середньої освіти, концептуально визначає структуру та зміст загальної середньої освіти, співвідношення між освітніми галузями (циклами навчальних предметів). Він розробляється МОН України спільно з АПН та НАН України і затверджується Кабінетом Міністрів України.

● **Типові навчальні плани** для загальноосвітніх навчальних закладів розробляються на основі Базового навчального плану. У них освітні галузі трансформуються у конкретні навчальні предмети та курси, визначається загальний обсяг навчального навантаження та мінімальна кількість часу на кожен навчальний предмет. Типові навчальні плани затверджуються МОН України.

● **Робочі навчальні плани** складаються на кожен навчальний рік загальноосвітніми навчальними закладами на основі типових навчальних планів. У них конкретно опрацюву-

ється наповнення варіативної складової з урахуванням потреб учнів, профілю класу, можливостей навчально-методичного і кадрового забезпечення, специфіки навчального закладу.

● **Експериментальні робочі навчальні плани** складають на основі типових загальноосвітніх навчальних закладів, які мають статус експериментальних.

Крім того, спеціалізовані школи, гімназії, ліцеї, колегіуми, авторські школи, приватні загальноосвітні навчальні заклади, навчально-виховні комплекси і об'єднання на основі типових навчальних планів можуть складати індивідуальні робочі навчальні плани з урахуванням специфіки їх діяльності.

Базові та типові навчальні плани відповідно до вимог Закону України „Про загальну середню освіту” (стаття 15, частина 2) встановлюють у кожному класі гранично допустиме навантаження учнів та загальний обсяг навчальних годин у кожному класі, що фінансуються з бюджету. Це необхідно враховувати загальноосвітнім навчальним закладам при розробленні робочих навчальних планів на кожен навчальний рік. Проте за рахунок додаткових або альтернативних джерел фінансування у навчальному процесі може використовуватись і більша кількість годин, не перевищуючи санітарних норм щодо урочного навантаження учнів: **1 клас – 20 годин, 2 клас – 22 години, 3-4 класи – по 23 години, 5 клас – 28/30 годин, 6 клас – 31/32 години, 7 клас – 32/34 години, 8 клас – 33/35 годин, 9-12 класи – по 33/36 годин** (дробом показано відповідно при 5-денному і 6-денному навчальному тижні). Зокрема, це стосується експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів, приватних шкіл.

Відповідно до чинних в Україні основних типів загальноосвітніх навчальних закладів передбачено окремі варіанти типових навчальних планів

для шкіл з навчанням українською мовою, російською та іншими мовами національних меншин, спеціалізованих шкіл та класів з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназій, ліцеїв, колегіумів, вечірніх (змінних) шкіл, спеціальних шкіл та шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.

Особливості поетапного переходу загальноосвітніх навчальних закладів на оновлений зміст та нову 12-річну структуру середньої школи зумовили необхідність одночасного використання у навчальному процесі типових навчальних планів як 11-річної, так і 12-річної школи. Тому нині діє у загальноосвітніх навчальних закладах майже **90 варіантів типових навчальних планів**, з них **50 варіантів для 12-річної**, **39 – для 11-річної школи**, у тому числі **36 варіантів для спецшкіл**, у яких навчаються діти, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

У процесі реформування загальної середньої освіти в останні роки навчальні плани істотно модернізовані відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти (постанова КМУ від 14.01.2004 р. № 24; накази МОН України від 23.02.2004 р. № 132, від 09.03.2005 р. № 145, від 29.11.2005 р. № 682, від 07.05.2007 р. № 357).

Це дає можливість у системі 12-річної середньої освіти:

- упорядкувати в межах санітарно-гігієнічних норм навчальне навантаження учнів, реально перейти до запровадження у школах 5-денного робочого тижня;
- більш раціонально розподілити час між освітніми галузями (циклами навчальних предметів): суспільно-гуманітарна освіта – **49,7%**, природничо-математична – **31,7%**, оздоровчо-трудова – **18,7%**;
- створити реальні передумови для здійснення диференціації навчання дітей, особливо у старшій школі, з

урахуванням їх нахилів, здібностей, інтересів та можливостей учнів.

Інваріантна складова типового навчального плану початкової і основної школи в структурі 12-річної середньої освіти забезпечує реалізацію змісту шкільної освіти на рівні Державного стандарту.

Старша школа запроваджує профільне навчання, яке має на меті забезпечити більш глибоку підготовку старшокласників у тій галузі знань і діяльності, до яких у них сформувались стійкі інтереси і здібності. Типові навчальні плани старшої школи дають змогу залежно від потреб та побажань учнів комплектувати 10-12 класи за напрямками диференціації: філологічним, суспільно-гуманітарним, природничо-математичним, художньо-естетичним, технологічним, спортивним. Напрями диференціації конкретизуються в окремі профілі навчання: фізико-математичний, біолого-хімічний, історичний, екологічний, інформаційно-технологічний тощо.

Типовий навчальний план старшої школи реалізує зміст освіти залежно від обраного профілю навчання. Кожен з профілів передбачає вивчення відповідних предметів на одному з трьох рівнів:

- стандарту (обов'язковий мінімальний рівень навчальних предметів, які не є профільними чи базовими);
- академічному (навчальні предмети, які не є профільними, але базовими або за змістом близькими до профільних);
- профільному, який передбачає поглиблене вивчення відповідних предметів, орієнтацію їх змісту на майбутню професію.

Для забезпечення профільного навчання типові навчальні плани будуються таким чином, що:

- усі обов'язкові (базові) предмети вивчаються на рівні, не нижче стандарту;
- на вивчення профільних предметів або близьких до профільних виді-

ляється додатковий час за рахунок варіативної складової;

- також за рахунок годин варіативної складової можуть вводитись додаткові предмети та спецкурси, які підсилюють профільні предмети (наприклад, „Літературне редагування”, „Основи журналістики”, „Естетика” у профілі української філології; „Прикладна математика”, „Елементи математичної статистики”, „Методи розв’язування олімпіадних задач”, „Фізика і техніка”, „Креслення” фізико-математичному профілі).

Враховуючи сучасні тенденції розвитку суспільства та соціальне замовлення на освітні послуги, у змісті шкільної освіти розширені можливості прилучення учнів до інформаційних технологій, забезпечення повноцінного вивчення іноземних мов за рахунок більш раннього уведення вивчення інформатики (з 9 класу), іноземних мов (з 2 класу) і деякого збільшення часу на вивчення цих предметів (відповідно на 3 і 5,5 години на тиждень), зокрема при профільному і поглибленому їх вивченні – вдвічі.

Особливого значення надано збереженню здоров’я та забезпеченню фізичного розвитку дітей: *час на фізичну культуру збільшено на 9 годин на тиждень, а у спортивному профілі – на 19 годин.*

Типовими навчальними планами 12-річної школи передбачено вивчення ряду нових навчальних предметів.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
загальної кількості годин на навчальні предмети за типовими навчальними планами ЗНЗ з українською мовою навчання
(всього годин на тиждень)

Навчальні предмети	I ступінь		II ступінь		III ступінь			I – III ступені		
	11-річна 2003/04	12-річна стандарт	11-річна 2003/04	12-річна стандарт	11-річна 2003/04	12-річна унів.	12-річна проф.	11-річна 2003/04	12-річна унів.	12-річна проф.
Українська мова	29	29	15,5	13,5	4	6	12	48,5	48,5	54,5
Українська література	-	-	10	10	4	6	11	14	16	21
Іноземна мова, друга іноземна мова	3	6	16	13,5	4	9	13+9	23	28,5	32,5+9
Зарубіжна література	-	-	10	10	4	6	6	14	16	16
Математика	15	16	22	20	8	12	21	45	48	57
Історія України та світу	-	-	10	10	6,5	7	19	16,5	17	29
Я і Україна	5,5	6	-	-	-	-	-	5,5	6	6
Етика	-	-	-	2	-	-	-	-	2	2
Правознавство	-	-	1,5	1	-	2	7	1,5	3	8
Економіка	-	-	-	-	1	1	7	1	1	7
Людина і світ / Філософія	-	-	-	-	1	1	6	1	1	6
Психологія	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Музичне мистецтво	4	4	4	4	-	-	-	8	8	8
Образотворче мистецтво	4	4	3	3	-	-	-	7	7	7
Художня культура	-	-	-	1	-	2	8	-	3	9
Природознавство	-	-	1	2	-	-	-	1	2	2
Людина і природа	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
Біологія	-	-	7,5	7	3	4,5	12	10,5	11,5	19
Географія	-	-	8	7	1	2,5	12	9	9,5	19
Екологія	-	-	-	-	-	-	6	-	-	6
Фізика	-	-	6,5	5	6,5	8	15	13	13	20
Астрономія	-	-	-	-	0,5	1	2	0,5	1	2
Хімія	-	-	4	5	4	4	12	8	9	17
Трудове навчання, технології, креслення	5	5	10	7	4	5	17	19	17	29
Інформатика	-	-	-	1	2	4	12	2	5	13
Фізкультура	8,5	12	10	13,5	4	6	16	22,5	31,5	41,5
Основи здоров’я / ОБЖ	2	4	2,5	4	-	-	-	4,5	8	8
Захист Вітчизни	-	-	-	-	2	3	4	2	3	4
Разом (інваріантна складова)	76	86	141,5	139,5	59,5	90	-	277	315,5	-
Варіативна складова	14	11	26,5	15,5	16,5	10	-	57	36,5	-
ВСЬОГО	90	97	168	155	76	100	100	334	352	-

Так в основній школі у 5-6 класах вивчається “Етика” – новий навчальний курс про загальнолюдські морально-культурні цінності. Курс “Основи здоров’я” (1-9 класи) має на меті сприяти збереженню та зміцненню здоров’я дітей, привчати до здорового способу життя.

Традиційні предмети “Образотворче мистецтво” та “Музичне мистецтво”, що реалізують освітню галузь „естетична культура” у 9-12 класах доповнюються курсом “Художня культура”, також при профільному навчанні – предметом “Естетика” у 12 класі.

З метою опанування учнями принципів демократії, формування якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства, предмети “Правознавство”, “Економіка”, “Людина і світ” поєднані у старшій школі єдиним циклом “Громадянська освіта”.

У профілях суспільно-гуманітарного та художньо-естетичного напрямів передбачається вивчення “Філософії”, що знайомить старшокласників із найбільш загальними законами розвитку природи та людського суспільства. У профілях суспільно-гуманітарного напрямку вивчатиметься курс психології, що розглядає процеси та закономірності психічної діяльності людини, у профілях природничого напрямку запроваджено навчальний курс “Екологія”, який доповнює цикл профільних предметів.

Для сприяння профілізації сільської, зокрема малокомплектної школи, передбачено в одно-двокомплектній старшій школі створення у класах різнопрофільних груп учнів за рахунок використання годин варіативної складової. При цьому базове ядро навчальних предметів вивчається разом усім класом за єдиними навчальними програмами, а частина часу (близько 20%) – окремо у групах за програмами відповідних профілів (напрямів).

За неможливості організації профільного навчання може використовуватись універсальний (безпрофільний) варіант типового навчального плану, складений на основі академічного рівня змісту освіти. У ньому навчальний час рівномірно розподілений між базовими навчальними предметами.

Одним із перспективних шляхів здійснення профільного навчання є створення різнопрофільних гімназій, ліцеїв, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів), навчально-виховних комплексів (об’єднань), шкільних округів.

Позитивним моментом нових навчальних планів є надання можливості враховувати у загальноосвітніх навчальних закладах результати навчання учнів у закладах інших типів і систем (наприклад, у художніх, музичних, спортивних школах тощо), що має сприяти розвантаженню учнів.

Важливим чинником демократизації шкільного життя є залучення педагогічних колективів до формування змісту шкільної освіти. Кожен навчальний заклад на основі типових складає робочий навчальний план на навчальний рік, конкретно опрацьовуючи варіативну складову з урахуванням потреб учнів, профільності класу, можливостей навчально-методичного і кадрового забезпечення, специфіки роботи закладу.

Відповідно до нових навчальних планів та програм планомірно проводиться робота щодо поетапної реалізації оновленого змісту шкільної освіти за структурою 12-річної середньої школи. **У 2007/2008 навчальному році за новими навчальними програмами та підручниками і 12-річною структурою будуть працювати 1-7 класи загальноосвітніх навчальних закладів.**

Відзначаючи позитивні здобутки процесу формування нових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів (12-річна середня школа), неможливо обминути певні не вирішені проблеми, упущення, зокрема:

✓ значне скорочення часу варіативної складової у Базовому і типових навчальних планах 12-річної школи (з 57 до 36,5 годин на тиждень) дуже обмежує можливості гімназій, ліцеїв, спеціалізованих та інших шкіл і класів щодо поглибленого вивчення предметів, уведення додаткових навчальних курсів, задоволення інших освітніх запитів учнів, особливо на II ступені навчання. Досить гостро відчувається ця проблема у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською та іншими мовами національних меншин, де має бути розширений національний компонент освіти;

✓ допущено невиправдане зменшення часу на трудове навчання, технології (на II ступені обсяг годин на трудове навчання порівняно з 11-річною школою скорочено майже на 30%);

✓ майже вдвічі збільшена кількість одногодинних навчальних предметів, що знижує ефективність навчального процесу;

✓ в оновленому змісті шкільної освіти в основному збережено традиційний підхід щодо надмірної кількості обов'язкових навчальних предметів (24-25), недостатньої їх інтеграції;

✓ викликає неоднозначну оцінку профільна розпорошеність III ступеня навчання (пропонується 22 профілі у старшій школі), адже основна мета загальноосвітньої школи – надання учням якісної загальної середньої освіти, а не вузька її спеціалізація;

✓ профілізація старшої школи не вичерпує запити і потреби учнів щодо поглибленого вивчення окремих предметів у більш ранньому віці (у зазначених вище Типових навчальних планах ця проблема знята лише для іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу).

Таким чином, процес модернізації загальної середньої освіти потребує подальшої копіткої роботи усіх зацікавлених інституцій (психолого-педагогічної науки, управлінців, методичної служби, педагогів-практиків, гро-

мадськості), насамперед, у напрямі оптимізації змісту шкільної освіти, реалізації на практиці принципу особистісної орієнтації навчально-виховного процесу.

Для прогресу у справі розробки та реалізації навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, на наш погляд, конче **необхідні такі кроки:**

● Внести пропозиції щодо зміни статті 15 (частина 2) Закону України “Про загальну середню освіту” стосовно узгодження гранично допустимого навчального навантаження учнів із санітарно-гігієнічними нормами організації навчально-виховного процесу.

● Враховуючи світовий досвід та здобутки вітчизняних експериментальних навчальних закладів, сміливіше впроваджувати інтегративний підхід до навчання, максимально скоротити кількість обов'язкових, і особливо одногодинних навчальних предметів, а також уточнити напрями диференціації і кількість профілів навчання у старшій школі.

● Більш раціонально розподілити навчальний час між ступенями навчання, відновити варіативну складову основної школи (хоча б в обсягах попередньої 11-річної школи). Це особливо важливо для сільської школи, де переважають загальноосвітні навчальні заклади I і I-II ступенів.

● Розробити концепцію поглибленого вивчення навчальних предметів, передбачивши необхідну правову і матеріально-технічну підтримку цієї ефективної форми розвитку здібностей та обдарувань дітей.

● Розробити технологію організації індивідуальної та дистанційної форм навчання в системі загальної середньої освіти.

● Забезпечити своєчасну розробку на конкурсних засадах та видання якісних навчальних програм та підручників, виробництво сучасних засобів навчання.

ЛИСТ

МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

про збір коштів і персональну відповідальність керівників

Від 22.05.07 р.

№ 1/9-307

До Міністерства освіти і науки України останнім часом надходять скарги щодо збору коштів в окремих навчальних закладах на проведення державної підсумкової атестації учнів, державних екзаменів у вищих навчальних закладах, організацію випускних вечорів тощо.

Вважаємо, що **наявність таких фактів свідчить про зниження персональної відповідальності керівників місцевих органів управління освітою і навчальних закладів**, недостатній контроль з їхнього боку за діяльністю посадових осіб.

Відсутність гласності, брак об'єктивної та достовірної інформації, низька поінформованість населення, слабкі зв'язки з громадськістю створюють передумови для виникнення негативних явищ в системі освіти. Це породжує звернення батьків, повідомлення засобів масової інформації стосовно порушень працівниками освітньої галузі нормативно-правових документів, які регламентують діяльність навчальних закладів та установ.

Міністерство освіти і науки України, застерігаючи від подібних випадків, доручає Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ректорам (директорам) вищих, **директорам загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів забезпечити належні умови** для проведення державної підсумкової атестації та державних екзаменів у навчальних закладах.

Вважаємо за доцільне задалегідь розпочати підготовку до організації і проведення випускних вечорів як до урочистої події, що підсумовує багаторічну навчальну і виховну роботу педагогічного колективу, студентів та учнів. Проведення випускних вечорів має стати справжнім святом завершення як шкільного, так і студентського життя. У кожному навчальному закладі воно повинно мати своє обличчя. До участі у цих заходах варто залучати відомих людей в

Україні, представників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ветеранів праці, учасників бойових дій та представників громадськості.

Потребує посиленого контролю керівників навчальних закладів поведінка випускників у громадських місцях. Окремі прояви неетичної поведінки випускників породжують негативну реакцію громадськості, що позначається на престижі навчальних закладів.

На виконання Закону України "Про боротьбу з корупцією та організованою злочинністю", відповідних постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, спрямованих на докорінне поліпшення роботи щодо попередження зловживань посадовими особами та працівниками навчальних закладів, Міністерство рекомендує на нарадах керівників відділів освіти районних (міських) державних адміністрацій, радах ректорів (директорів) вищих навчальних закладів, в педагогічних колективах за участю батьківської громадськості розглянути питання про підготовку та проведення заходів, пов'язаних з випуском учнів і студентів.

Звертаємо Вашу увагу, що фінансові операції у кожному випадку проводяться в порядку, передбаченому чинним законодавством України. **Недопустимим є збір коштів на організацію заходів працівниками навчальних закладів та використання їх без відповідного бухгалтерського обліку.**

Відповідальність за незаконне збирання коштів, незалежно від того, хто збирає і для якої мети вони призначаються, за дотримання громадського порядку, поведінки та безпеки учасників заходів, незалежно від місця їх проведення, покладається на керівників навчальних закладів та установ освіти.

Міністр

С.М. Ніколаєнко

ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

*Серед людства 5% тих,
хто забезпечує свій Вітчизні
95% її багатства.*

*Тож розширюймо коло
педагогів-новаторів, ростімо
творців – будівничих нашої країни!*

* * *

*Ми, українці, повинні стати нацією,
яка постійно навчається.*

Василь Кремень,
президент АПН України

ДЛЯ ЧОГО НАВЧАННЯ, ЩО НЕ ФОРМУЄ ОСОБИСТІТЬ?

Інноваційна
школа

Про функції сучасної освіти в контексті
цивілізаційних змін

У статті розглянуто проблему сутності якісної освіти в умовах сучасного глобалізованого світу, зазначена необхідність виховання сучасної людини з інноваційним типом мислення, підготовлену до життя у сучасному світі постійних змін. Визначено умови формування громадянина, патріота в умовах глобалізованого економічного простору.

**Василь
КРЕМЕНЬ**

Президент
Академії педагогічних
наук України,
академік НАН і
АПН України,
президент товариства
"Знання"
України

Щірко видно, що розвиток людства набирає дедалі динамічнішого характеру. Про це свідчить аналіз будь-якої сфери суспільного життя. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає, що при звичній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо не тільки в хорошій школі, а й найкращому університеті. Отже, *слід змінювати функції навчального процесу в школі та інших освітніх закладах.*

Поряд із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою все більше постає завдання навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя. Людина розумна у XXI столітті – це людина, що постійно навчається. *Людина, для якої отримання знань стає сутнісною рисою способу життя. Таку людину повинна формувати школа, а створити умови для безперервної освіти впродовж життя повинні суспільство і держава.*

В сучасних умовах суттєво актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності – професійній, громадсько-політичній, побуті та ін. Поки що, на превеликий жаль, той, хто навчається, часто свідомо чи ні зорієнтований на досягнення „тактичної цілі” – успішно скласти іспит чи залік. По суті ж *мета навчання*

має набувати стратегічного виміру. Необхідно перетворити навчальну діяльність в **органічне засвоєння знань в якості методології**, бази, основи діяльності людини в різних сферах життя. Тобто – у процесі навчання перетворити знання на органічну, сутнісну складову особистості, що визначає її поведінку і характер її дій. І цього ми зможемо досягти лише при суттєвій перебудові самого викладання знань, яке має носити послідовний практичний характер. **Найбільш яскравим прикладом відсутності практичної цілі у вивченні навчальної дисципліни є традиційне вивчення іноземної мови**, коли учень володіє теоретичними знаннями про мову і не володіє нею практично. При більш уважному погляді ми бачимо подібні недоліки у вивченні математики, коли учні не можуть застосувати знання для аналізу конкретної, особливо нетипової ситуації, а також при вивченні історії, коли самоціллю стають знання про дату події (наприклад військової операції), її перебіг, і повністю нехтується аспект використання знань з історії для аналізу сучасних подій в суспільстві. Подібні недоліки є типовими для нашої освіти в цілому.

Усе це набуває особливої загрози в умовах, коли людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань. Часто поняття „суспільство знань” зводять до виключно або переважно його інформаційної складової. Але зазначимо, що **вирішальним чинником суспільства знань буде Людина**, здатна діяти на основі отриманих знань, на основі практичного їх використання. Сформуємо таку людину через освіту – матимемо перспективу утвердити знаннєве суспільство, діяльність якого в цілому і в різних сферах зокрема буде організовано на основі знань.

Успішна реалізація українською освітою вищезазначених функцій, поряд із здійсненням інших назрілих перетворень, дозволить сформувати людину із інноваційним типом мис-

лення, інноваційним типом культури, готовністю до інноваційного типу діяльності, що стане адекватною відповіддю на перехід цивілізації в інноваційний тип розвитку. **Лише сформувавши інноваційну особистість**, здатну до творення змін і сприйняття змінності, **ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією**.

ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДИНИ

Сучасне суспільство, з одного боку, вимагає все більш глибокого особистісного розвитку людини, а з іншого – створює все кращі передумови для цього.

Якщо визначати основні причини першої із названих тез, то слід зазначити, що процес глобалізації, який до того ж супроводжується розвитком сучасних інформаційних технологій, суттєвим чином, буквально на порядок, збільшує сферу комунікації, в якій живе і функціонує людина. За порівняно короткий історичний період комунікативне середовище людини стало невідомим. Якщо в обшинній Росії і колгоспному селі Радянського Союзу людина спілкувалась у вузькому колі невеликого населеного пункту, то в сучасних, тим більше майбутніх, умовах людина отримує нескінченну множину інформаційних впливів з усього світу, вступає у відносини і контакти з громадянами своєї та інших країн. Ці впливи за змістом, орієнтацією не тільки різноманітні, а й часто суперечливі, протилежні, що суттєвим чином ускладнює визначення самостійної позиції людини. Тобто для того, щоб залишатися собою, а тим більше ефективною в багатоманітному полі спілкування та впливів, людина повинна бути значно більш розвинутою як особистість, бути самодостатньою особистістю.

Наступною причиною необхідності поглиблення особистісного розвитку людини, формування самодостатності

особистості є об'єктивно обумовлений у світі і, зрозуміло, в Україні, процес зростання демократичності суспільства. Цей процес, у свою чергу, викликаний різноманітними причинами. Серед них – необхідність регулюючих, управлінських дій в масштабах людства, що обумовлено глобалізацією і зростанням цілісності світу; створення регіональних організацій держав, яким добровільно передано ряд функцій держав; необхідність демократичної загальної атмосфери для розвитку сучасних науково-інформаційних технологій; потреба, врешті-решт, у дедалі розвинутішій демократії для дедалі глибшого розвитку та самореалізації особистості в суспільстві і т. ін. Одним словом, демократизація є необхідною передумовою подальшого прогресу суспільства і людини.

Головний чинник подальшої демократизації – у розвитку особистості, в її самодостатності, здатності своєю сутністю обумовлювати характер і дедалі вищий рівень демократії, оскільки справжню демократичність суспільства визначає рівень громадянської свідомості його членів, їх здатність до самостійної і усвідомленої дії, в тому числі і раціонального, з погляду демократичності, формування владних структур різних рівнів у державі. Тому навчально-виховний процес в освітніх закладах, а також і соціальне середовище в суспільстві в цілому, мають бути максимально зорієнтовані на формування розвиненої, самодостатньої особистості.

ОСТИТА І СУСПІЛЬСТВО

Освіта в Україні, як і в будь-якій іншій країні, нерозривно пов'язана із суспільством, його традиціями та цінностями і тому зберігає багато рис минулого. На превеликий жаль, толерантне ставлення до особистості, турбота про утвердження її самодостатності не були, кажучи дуже м'яко, сильною стороною ні царської Росії, ні Радянського Союзу. Навпаки, не-

хтування правами людини, а іноді і її життям, свідчення чого – хоча б Голодомор в Україні у тридцятих роках минулого сторіччя, мало природний і логічний характер. Ці особливості суспільних відносин перейшли до вітчизняної освіти і склали сутнісну основу відносин у навчальних закладах. І хоча за роки незалежності відбулася певна демократизація атмосфери в освітніх закладах, на превеликий жаль, прояви репресивної, авторитарної педагогіки, суб'єктно-об'єктний тип взаємовідносин того, хто навчає, і того, хто навчається (коли перший є активним суб'єктом, а другий – пасивним об'єктом) ще досить поширені. **В результаті, часто формується не самодостатня особистість, а несамостійна людина, людина-присосуванець, людина, що діє за принципом „чого изволите”.** Такий тип відносин слід залишити в минулому якомога швидше. Це **потрібно** не так для освіти, як **для суспільства**. Не зробивши цього, ми ніколи не матимемо сталого демократичного суспільства і цивілізованої ринкової економіки. **Бо дитина, пробувши більше десяти років в авторитарному середовищі школи, у дорослому віці, навіть несвідомо, вимагатиме і творитиме авторитарне, а не демократичне суспільство.** Так учителям, якого не шанують діти, працювати в умовах демократії, толерантної педагогіки і рівноправних суб'єктно-суб'єктних відносинах із учнями значно складніше. Але **для чого дорога, яка не веде до храму, для чого навчання, що не формує особистість?**

КРОКИ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Формуванню самодостатньої особистості сприяє ряд кроків, що були зроблені в останні роки для модернізації освіти. Так в початковій школі введено інтегрований курс „Я і Україна”. Не просто навколишній світ, а Я-особистість і мої взаємовід-

носини із середовищем, як із іншими людьми, колективами, суспільством в цілому, так і з природою. У 5-6 класах запроваджується новий предмет „Етика”, який також покликаний посилити особистісну орієнтацію навчання. Введено позитивне дванадцятибальне оцінювання, яке, порівняно з попереднім, має більше заохочувальних, спонукальних можливостей. Поступово відбувається демократизація відносин учителя і учня. Водночас турбує ставлення до особистості в суспільстві і в сім’ї. Маємо багато прикладів жорстокого ставлення до дитини, нехтування її думкою, позицією, що безумовно негативно позначається на розвитку дитини. Тому демократизація суспільства важлива також з огляду передумов для формування вільної, самостійної особистості.

У сучасних умовах дедалі очевидніше, що **сміслом і основним показником прогресу людства є розвиток кожної окремої людини на основі її здібностей**. До того ж це головний важіль подальшого прогресу суспільства, особливо в умовах переходу до науково-інформаційних технологій, а потім — і суспільства знань, де успіх у виробництві і життєдіяльності залежатиме, насамперед, від розвитку людини. У зв’язку з цим суттєво актуалізується не тільки з огляду інтересів окремої людини, а й суспільства в цілому завдання — **максимально наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей та особливостей. На наш погляд, цей принцип має бути визначальним при проведенні будь-яких змін в освіті**. Бо саме він дозволить досягти найвищої якості освіти і, що надзвичайно важливо, не всупереч природі кожної дитини, а завдяки її пізнанню й розвитку.

ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ КОЖНОЇ ДИТИНИ

І тут **на перший план в сучасній освіті виступає принцип дитиноцентризму**, але не в значенні уваги до

дитини як такої, до дитини абстрактної, узагальненої, — а до конкретної дитини з її сутнісними характеристиками. Це важливо на всіх етапах освітньої діяльності — від дошкільця до університету.

Організація навчально-виховної роботи за принципом дитиноцентризму значно складніша, але це єдиний шлях формування людиноцентристського, гуманного, демократичного й ефективного сучасного суспільства, не кажучи про те, що це **єдиний шлях до щастя кожної людини**. Власне кажучи, вчитель разом з батьками повинен допомогти дитині самопізнати і саморозвинути себе, і тоді, ставши дорослою, людина найбільш повно самореалізується, забезпечивши і власний успіх (бо займатиметься улюбленою справою і робитиме це фахово), і несуперечливий та динамічний розвиток суспільства.

Перехід до нового змісту та 12-річного терміну навчання передбачає зміни в напрямі утвердження дитиноцентризму. З цією метою в середній школі запроваджується кілька варіантів навчальних планів. Справді серйозні можливості для врахування потреб дитини з’являються у старшій школі, де **з шести напрямів профільного навчання передбачено понад тридцять варіантів навчальних планів**. Формування індивідуальної траєкторії набуття знань в університетах закладено у вимогах Болонського процесу, до якого приєдналася Україна.

Але цього не досить. Потрібно змінити взаємовідносини вчителя й учня (професора і студента). Вчитель не повинен бути „над учнем”, жорстко регламентувати й однозначно визначати його розвиток і пізнання, а має стати «поруч з ним», допомагаючи кожній дитині сконструювати і реалізувати оптимальний шлях пізнання і розвитку на основі індивідуальної сутності. Тим більше, що час об’єктивно вимагає зміни ролі і місця вчителя в навчальному процесі. З огляду на ряд причин, і, насамперед, на застосу-

вання нових інформаційних технологій, вчитель все більше перестає бути єдиним чи головним джерелом знань для учня. Він має бути партнером учня в навчанні і розвитку. **На допомогу вчителю повинні прийти шкільні психологи, які створювали б психолого-педагогічний портрет кожної дитини,** знайомили з ним кожного вчителя, відслідковували зміни, що відбуваються з дитиною, **проектували власну траєкторію розвитку кожної дитини.** Більш високу психологічну підготовку повинні мати вчителі і майстри виробничого навчання, для чого **слід внести відповідні зміни в навчальний процес педагогічних університетів.**

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Корективи слід внести і в таку важливу сферу як формування системи цінностей особистості. **Слід всім зрозуміти, що утвердження цінностей, що вже віджили свій вік, дуже негативно позначається не тільки на сутності особистості, її адекватності сучасності, а й, безумовно, на життєвому шляху людини і характері суспільства в цілому.** Формування неадекватних часові цінностей стрижує людину, викривляє її життєвий шлях і суттєво знижує, а то й взагалі перекреслює самореалізацію. Особлива актуальність цієї проблеми для нашої країни полягає в тому, що окрім причин загальноцивілізаційного характеру, які диктують зміни, — зміни обумовлені також українськими трансформаціями, як уже проведеними, так і очікуваними. **Ідеться передусім про створення незалежної держави, перехід до демократії, формування ринкової економіки, утвердження багатоманітного духовного світу і т. п.** Навіть, здавалося б, зрозумілі й вічні категорії отримують нове тлумачення. Скажімо, **поняття добра і зла.** За багато десятиліть із відомих причин в Україні сформовано негативне, засуджувальне ставлення до людей заможних, а тим більше

— багатих. Водночас без утвердження позитивного ставлення до чесно заробленого багатства, віднесення його в громадській думці до категорії „добро”, без відповідного суспільного ставлення до його носіїв ми не зможемо динамізувати прогрес у країні, утвердити зрештою цивілізовані ринкові відносини. І, навпаки, законсервуємо ринок у системі координат етапу первісного накопичення капіталу з його несправедливим переділом національного багатства, що на наш погляд, є найбільшою несправедливістю п'ятнадцяти років незалежності з трагічними наслідками для більшості населення України. Бо, як правило, **не за талантами і ефективністю діяльності поділене українське суспільство на невелику групу людей дуже багатих — і абсолютну більшість бідних громадян. І завдання держави полягає хоча б в тому, щоб максимально наблизити стартові можливості дітей із різних сімей у здобутті освіти і здійсненні перших самостійних кроків у житті.**

● Слід істотно поглибити й модернізувати економічне мислення в суспільстві, надати можливість молодим людям усвідомити реалії цивілізованих економічних відносин ХХІ століття.

Економічне мислення нині заполонило життя людини в світі. Економічний вимір є законодавчим породженням розвитку європейського капіталізму. Але не як експлуаторського ладу, який несе в собі всі жахи тоталітаризму, знущання тощо. Такий образ донині залишається в свідомості багатьох представників старшого покоління, вихованого в умовах “боротьби двох систем”. Молоде покоління, на якому лежить фактична відповідальність за долю країни, значною мірою перебуває в невизначеності, оскільки політична боротьба, яка не вщухає, все ще спрямована проти багатства й олігархів, котрі уособлюють капіталізм. Крім того, у багатьох лекційних курсах, журнальних і газетних публікаціях можна на-

трапити на твердження “антагоністичні суперечності”, властиві капіталістичному ладу, і, звичайно, про далеко не оптимістичні наслідки цього для людини. Негативну роль продовжують відігравати соціально-популістська риторика і відповідні дії. Усе це зберігає в свідомості міфологеми старого мислення.

Ринкова економіка, на фундаментальних принципах якої побудоване сучасне суспільство, – це не просто товарне обмінно-оцінювальне господарство. А господарство, орієнтоване на прибуток, на приріст грошей. Метою господарювання стає, насамперед, виробництво матеріальних благ завдяки активності людини, її сутнісних сил. Гроші, а одночасно і вартість виходять на перший план, саме вони тепер ведуть господарство, а не лише його опосередковують. Економічна детермінація буття, здійснена вульгаризованим марксизмом, перетвореним в ідеологію, насправді спотворювала сутність самого капіталізму. Виділяючи лише його суперечності, вона одночасно ставила людину в пряму залежність від матеріальних чинників. Можна стверджувати: більшість негараздів, що мають місце в Україні, виникають саме завдяки стереотипам, які все ще існують у свідомості.

● Різноманітні зміни, що вимагають ціннісних корекцій в освітньо-виховному процесі, відбуваються у взаємовідносинах людини і держави, людини і світу, держави і світу. Обумовлені

ЧИМ ДОПОМАГАЄ МЕНІ РІДНА ШКОЛА СЬОГОДНІ

Інтерв'ю Василя Кременя журналу „Директор школи, ліцею, гімназії”

Виговська О.І.: Василю Григоровичу, наші читачі хотіли б почути, що є для Вас Ваша власна школа, яку ви закінчували. Ви часто у виступах говорите про роль шкільної атмосфери, демократичних стосунків у становленні особистості, а як було у вашій школі? Хто зробив Вас передовою людиною?

Кремень В.Г.: Мабуть, заслуга в тому, що сформувались такі риси, і спадковості, і обставинки в сім'ї, в школі, щось взяв і від спілкування в селі, а потім і в університеті.

Щодо школи, то їх було дві: я навчався у восьмирічній школі, а потім у сусідньому селі, кілометрів за сім, у середній. Восьмирічна, на жаль, перетворилась у маленьку початкову, хоча у мене в класі було біля 28 учнів. Це була звичайна сільська школа: дореволюційна будівля, але з цегли. Поряд були два будинки розкуркулених, де теж проходили уроки.

Я з великою вдячністю згадую вчителів, які працювали в школі. На щастя, ще жива моя перша вчителька, **Тищенко Груня Федорівна**. Вона була досить демократичною вчителькою, не було остраху при спілкуванні з нею. Я був успішним учнем, школу закінчив із золотою медаллю. У базовій школі учителі теж були гарними людьми, хоча тепер можу сказати, що вони були успішними у навчанні лише окремих предметів, хоча це й не їх вина, це загальна біда. Справа в тому, що на той час учитель мав читати кілька предметів. І був такий випадок: після закінчення 8 класу ми пішли в середню школу, а там дуже гарний хімік – **Олена Антонівна Хірна**, колишня партизанка – і ставить мені двійку за те, що не знав слова „валентність”¹. От з того часу я і виніс таку думку, що усі наші школи мають мати учителів-професіоналів.

Гасло „Є школа – є село” не відображає головного значення школи, адже школа не для села, а для дітей. І якщо ця школа не готує дитину для повноцінного життя, то навіщо така школа? Тому там, де можна зберегти школу, треба її зберігати, але щоб це не було вельможею послугою дітям.

Середня школа була з більш потужним викладацьким складом (село Черноплатове Конотопського р-ну). Я три роки ходив до цієї школи, їздив на велосипеді. Під час повені дороги замивало водою, тоді виникала проблема, як дістатися школи. У часи, коли я навчався, був обов'язковим один день трудового навчання, і я згадую про це з подвійним почуттям. З одного боку, з вдячністю, бо ми вивчили трактор, я влітку працював у колгоспі трактористом, а взимку возили торфокрошку. З іншого, звичайно, це не те профільне навчання, на яке ми маємо орієнтуватись. Але школу я згадую з вдячністю, вдячний кожному вчителю.

Порівнюючи ту школу, адже була, з сьогоdnішньою, я б децю узяв із тієї школи у сучасну школу, наприклад, надзвичайно розвинену художню самодіяльність. В школах були хори, огляди художньої самодіяльності.

Пригадую, що в школі був учнівський театр, ми ставили І. Карпенка-Карого „Сто тисяч”, показували в сусідніх селах.. Було відчуття, що ми будували школу...

Виговська О.І.: Василю Григоровичу, знаючи про щільність Вашого робочого дня, подумалось, а як у вас з вільним часом, як ви його використовуєте?

Кремень В.Г.: Є, хоча не так і багато. Люблю почитати – для себе, для сім'ї – це для двох онучок (одна – в першому класі, а другий один місяць).

¹ У нашому журналі (№1'2006, С.110) ми вже розповідали читачам, як, будучи десятикласником, Василь Григорович брав участь в районній олімпіаді з хімії разом з нашою колегою, директором ВШ № 18 м. Києва.

Утверджуємо українську традицію: відмічаємо свої ювілеї власною працею

ВАСИЛЬ КРЕМЕНЬ – НАЙАКТИВНІШИЙ АВТОР НАШОГО ЖУРНАЛУ

В Україні, як і в нашому журналі, склалася добра традиція відзначати свої ювілеї власною працею.

Василь Григорович Кремень 25 червня відмічатиме свій ювілей. Напередодні зрілого ювілею співробітниками ДНПБ видано покажчик його праць, а ми вирішили передивитися усі праці Василя Григоровича, інтерв'ю, виступи, вітання у нашому журналі за 7,5 років виходу часопису у світ.

Аналіз тематики авторських статей свідчить про те, що наш ювіляр переймається усіма актуальними, гострими проблемами шкільництва, аби допомогти освітянському керівникові, що він і робив не один десяток літ – переконайтеся у цьому самі:

Василь Кремень. Реформа освіти – запорука майбутнього держави. – 2000. – №1. – С. 6-9.

Василь Кремень. Ресурси освітніх змін... – 2001. – №4. – С. 6-14.

Василь Кремень. Перспективи розвитку освіти на 25 років. – 2001. – №5-6. – С. 9-14.

Василь Кремень. Українська освіта в добу глобалізації. – 2002. – №6. – С. 4-12.

Василь Кремень. Здобутки та перспективи середньої освіти. – 2003. – №3. – С.4.

Василь Кремень. Підсумки минулого навчального, завдання на рік новий. – 2003.- №4. – С. 4-18.

Василь Кремень. Розвитку духовності немає альтернативи. – 2004. – №1. – С.4.

Василь Кремень. Нові вимоги до освіти, до вчителя. – 2005. – №1. – С. 5-9.

Василь Кремень. Освітянські керівники у помаранчевій революції: від школи до МОНУ. – 2005. – №3. – С. 12-16.

Василь Кремень. Освіта України в контексті знаннєвого суспільства. – 2005. – №5-6. – С. 15-19.

Василь Кремень. Пріоритети реформування української школи в дослідженнях академії. – 2006. – №1. – С. 4-12.

Василь Кремень. Захист права дітей на якісну освіту. – 2006. – №2. – С. 4-6.

Василь Кремень. Яку людину має готувати освіта: на чому слід зосередити увагу, модернізуючи освітню діяльність. – 2006. – №5. – С. 4-7.

Василь Кремень. Для чого навчання, що не формує особистість? Про функції сучасної освіти в контексті цивілізаційних змін. – 2007. – №3. – С. 34.

На минулорічній презентації Проекту АПН „Педагоги-новатори в Україні”, перше слово було надано Василю Кременю як людині, яка не втомлюється повторювати слова Федора Достоєвського „Людина дорожча за гроші”. Василь Григорович, який як тільки-но став Міністром, а водночас і засновником й головою редакційної Ради нашого журналу, доводить ці слова на практиці (див.: // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 6. – С. 36.).

вони, насамперед, глобалізацією, хоча нею далеко не вичерпуються. До того ж сутність самої глобалізації не завжди трактується адекватно. Часто її зводять лише до зближення народів, створення дедалі більш єдиного економічного простору, інформаційного середовища і т. п. Це, безумовно, відбувається. Але, поряд із цим, **глобалізація означає загострення конкуренції між державами-націями, набуття нею глобальних масштабів, поширення не тільки на економіку, а й інші сфери життєдіяльності країн.** Тому для кожної країни важливим є згуртування громадян, найбільш повне усвідомлення справжніх національних інтересів у кожній сфері життєдіяльності і їх послідовне відстоювання у конкурентних взаємовідносинах з іншими державами. Це особливо важливо для України як держави, що стала самостійним суб'єктом геополітики нещодавно, коли світ був уже поділений на зони впливів традиційними геополітичними країнами-гравцями.

● **Тому в умовах глобалізації громадянська єдність, національне згуртування, а значить патріотичне виховання молоді не тільки не втрачають актуальності, а навпаки – є завданням, справді стратегічним за своїм значенням.** Патріотичне виховання не тільки важливе для формування почуттів приналежності до нації, держави, а й має суто прикладний характер, оскільки **веде до національного згуртування,**

а отже, ефективнішого відстоювання національних інтересів у взаємовідносинах із іншими державами, що є надзвичайно актуальним, і, врешті-решт, **до зможнішого життя громадян.**

Але й розуміння патріотизму на початку ХХІ століття вирізняється певними особливостями. Як ніколи раніше, воно передбачає не тільки любов до свого народу, а й повагу до інших, пошанування кожної людини, незалежно від її національності і громадянства. І це слід робити не тільки через гуманізм. Ми живемо в цілісному світі, який перейшов своєрідну межу — з появою ядерної зброї і глобальних екологічних проблем **набув здатності до самознищення.** І саме від відносин між народами, державами і конкретними людьми буде залежати існування самого людства, не кажучи вже про характер цивілізації.

Одне слово, **аби підготувати людину до життя в сучасному світі, слід сповна усвідомити сутність змін, що привносить новий час,** зорієнтувати суспільство і державу на свідоме, послідовне й динамічне їх сприйняття. І, безумовно, готувати людину до життя і діяльності в нових умовах, про деякі з яких йдеться у статті. Це завдання всього суспільства, а особливо ж освіти. Віддатності української освіти дати гідну відповідь на виклики ХХІ століття залежатимуть долі мільйонів поки що маленьких українців та й, власне, майбутнє самої України.

Ольга ВИГОВСЬКА

Щоб переконати і Вас, шановний читачу, додам лише один факт, який перевернув моє ставлення до високопосадовців. Я чекала на прийом Василя Григоровича, коли він ще був міністром. Людей зібралось чимало: науковці з різних регіонів, журналісти, урядовці, з телебачення, ще й з кількох телеканалів... Раптом телефонний дзвоник увірвався в усталений порядок — Міністра негайно викликали до Кабміну. Я звернула увагу на годинник — було 15.00, а о 15.30 Василю Григоровичу треба було вже бути у Кабміні. А на дорогах — всюди затори, в центрі не проїхати... Незважаючи на обмаль часу, він вийшов зі свого кабінету до людей, пояснюючи ситуацію, вибачився і запропонував людям самим вибирати, як їм краще: сьогодні дочекатися, чи переписатися на інший день. І все це спокійно, з повагою до себе і людей.

А вразило те, як „зверху” дозволили поставитися до Міністра!

Позиція Василя Григоровича відтоді стала мені за приклад шанування людей. Я йому дякую за цей життєвий урок!

З першого номера нашого журналу і до сьогодні Василь Григорович нікого не обминув своєю увагою — в кожному з 40 номерів часопису є його привітання колегам-директорам, начальникам обласних управлінь освіти, чий досвід прикрашає наші спецвипуски. Сторінки журналу для освітянських керівників зберігають численні його коментарі з приводу болючих проблем освіти, виступи на колегіях МОН, АПН, конференціях і читаннях, з'їздах і форумах, виставках і круглих столах.

Члени редакційної Ради Всеукраїнського науково-практичного журналу пишуться Головою Ради, **дякують** за підтримку у всіх наших інноваційних проектах на користь української школи та її директора і **вітають з червоним числом власного календаря нашого ювіляра й зичать досягнень на шляху до свого духовного Олімпу!**

Хай Ваша доля і надалі буде лагідною до Вас, дорогий Василю Григоровичу!

**Інноваційна
школа**

СОДЕРЖАНИЕ И РЕЗУЛЬТАТИВНОСТЬ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ БИЛИНГВАЛЬНОГО ОТДЕЛЕНИЯ ШКОЛЫ-ГИМНАЗИИ

Для меня нет интереса знать что-либо, хотя бы и самое полезное, если только я один буду это знать. Если бы мне предложили высшую мудрость под неперенным условием, чтобы я молчал о ней, я бы отказался.

Сенека

**Людмила
АЛЕКСЕЕВА**

Руководитель билингвального отделения школы-гимназии №2 г. Севастополя, учитель-методист, учитель высшей категории

Сегодня мы можем констатировать, что существенно изменяется социокультурный контекст изучения иностранных языков в Украине. Значительно возросли их образовательная и самообразовательная функции в школах и вузах, профессионально значимых на рынке труда в це лом. Реформируется

иноязычное образование в Украине, что свидетельствует об обновлении образовательной системы. Эти изменения связаны с созданием новых образовательных стандартов, обновлением учебных программ, содержанием учебно-дидактических материалов.

В Концепции изучения иностранных языков в 12-летней школе отмечено, что общеобразовательная школа должна сформировать це-

лостную систему универсальных знаний, умений и навыков, а также опыт самостоятельности и личной ответственности учащихся, т.е. ключевые компетенции, которые определяют качество современного оборудования:

- речевая;
- языковая;
- социокультурная;
- общеучебная.

Вышеназванные компетенции формируют коммуникативную компетенцию личности, что позволяет общаться на иностранном языке в пределах порогового и продвинутого порогового уровня, изучать нормы межкультурного общения, усваивать культурные и духовные ценности своего и других народов.

Расширенные и качественные изменения межкультурных связей Украины, интернационализация всех сфер общественной жизни впервые выдвигают новую цель в изучении иностранных языков. Учащиеся стремятся изучать иностранные

языки не только для осуществления международной коммуникации, но и для использования его как инструмента для получения знаний в интересующих их областях.

Современные школьники могут реализовать эту потребность в новом применении иностранных языков через обучение в билингвальных школах (см. врез на с.44).

В 1997 г. гимназия №2 г. Севастополя получила право организовать билингвальное отделение и заключила договор о сотрудничестве в области образования с французским культурным центром при Посольстве Франции в Украине.

1998 г. — на конкурсной основе набрали 5-а класс, первый „еврокласс”. Таким образом, педагогический коллектив начал работу по созданию Украинской модели билингвального образования, осознавая его острую необходимость на современном этапе. Структурно-функциональная блок-схема работы билингвального отделения по обеспечению поликультурного образования (автор Н.С. Яковлева — учитель-исследователь, преподаватель физики на французском языке) иллюстрирует взаимодействие различных составляющих, направленное на реализацию задач билингвального образования (см. схему 1).

В контексте существования Европейского союза билингвальное образование направлено на формирование у учащихся желания и

СУТЬ БИЛИНГВАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Под термином „билингвизм” или „двуязычие” обычно понимается владение и применение двух языков, причем степень владения тем или иным языком может быть весьма различной.

Двуязычное обучение можно сгруппировать по трем различным моделям и направлениям:

- программа сохранения языка (для групп национальных меньшинств);
- программа перехода (от языка меньшинства к национальному языку);
- программа обогащения (направлена на обеспечение многокультурного образования).

Концептуальной основой целевого назначения содержания обучения билингвального развития учащихся является коммуникативно-ориентированное обучение иностранному языку как средству межкультурного общения и использования его как инструмента познания.

Билингвальное многокультурное образование направлено на:

- развитие мировосприятия школьников и их подготовку к восприятию истории человечества, своей страны;
- к осознанию себя как носителя национальных ценностей;
- к пониманию взаимозависимости между собой и всеми людьми планеты в поиске решений глобальных проблем;
- развитие коммуникативной культуры школьников, их духовного потенциала, общепланетарного образа мышления в отношении гражданских прав человека, осознанию ими ответственности за свое будущее и будущее своей страны;
- обучение этически приемлемым и юридически оправданным формам самовыражения в обществе;
- обучение этике дискуссионного общения и этике взаимодействия с людьми, которые придерживаются различных взглядов и принадлежат к различным вероисповеданиям;
- развитие потребности в самовыражении;
- формирование человека нового типа с европейским восприятием, готовым к интеграции в международное общество.

Схема 1. Структурно-функциональная блок-схема работы билингвального отделения по обеспечению многокультурного образования

ИДЕЯ БИЛИНГВАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НЕ НОВА

Его корни уходят в эпоху Возрождения, когда наряду с латинским и греческим языками началось обучение и на языках «вульгарных», на которых говорили дети, хотя естественно доминировали классические языки. Только с периода образования национальных государств народные или вульгарные языки занимают первое место в обучении, так как язык – это не только предмет обучения, но и символ национального единства.

В 1928 г. по инициативе Женского международного комитета по образованию в Люксембурге была проведена конференция по проблемам билингвизма. В 70-е годы в Европе и США снова заговорили о билингвальном образовании в связи с послевоенным переделом Европы и с переселением больших групп народов. Идея билингвального образования получила поддержку ЮНЕСКО.

Первые билингвальные школы были открыты на территории Северного Рейна – Вестфалии.

1972-1982 – 8 гимназий с двуязычным преподаванием.

1982-1990 – 33 гимназии.

Двуязычное обучение рассматривается как весьма перспективное направление в образовании.

В 1993 г. Совет Европы разработал проект „Изучение иностранных языков для общеевропейской государственности”.

Сегодня билингвальные французские школы очень распространены в Европе. Их насчитывается **около 400**. Среди стран, которые имеют самый большой опыт билингвального образования, следует назвать **Германию (82** лицея с билингвальными классами), **Болгарию (54** французские школы), **Италию (25)**, **Польшу (12** колледжей и **8** лицеев), **Чехию (4** билингвальных лицея с **841** учащимся), **Румынию (70** средних учебных заведений). В постсоветском пространстве билингвальные классы и школы функционируют в **Литве – 1** школа, в **Молдавии – 9** начальных и **9** средних школ, в **России – 2** школы (Санкт-Петербург и Воронеж).

Украина включилась в реализацию этого проекта в 1995 году, начав разработку модели Еврошколы XXI века.

Билингвальные классы были открыты при специализированных школах с углубленным изучением французского языка в г. **Киеве, Одессе, Донецке, Днепрпетровске, Горловке.**

умения добывать необходимые знания, заниматься самообразованием, сознательно готовить себя к интеграции в европейское сообщество.

Имея активную жизненную позицию, прочные знания по базовым предметам, свободно владея французским и английским языками, умея объясниться на немецком языке, выпускники билингвального отделения будут конкурентноспособными на европейском рынке труда, они имеют реальную основу для постгимназического образования, профессиональной карьеры.

Инновационная деятельность коллектива билингвального отделения находится под контролем администрации школы, научных руководителей, Севастопольского института последипломного образования, Министерства образования и науки Украины, Таврического национального университета. Учебные программы согласованы с методистами, с ними ознакомлены научные руководители, индивидуальный учебный план согласован в Министерстве образования и науки, утвержден Городским управлением образования и науки. Он соответствует требованиям государственного стандарта, недельная нагрузка на каждого учащегося не превышает установленной нормы.

В 2000 году на базе второй Севастопольской гимназии проводился Всеукраинский семинар руководителей билингвальных школ. Он проводился по инициативе Министерства образования и науки Украины и Посольства Франции в Украине. На этом семинаре была выработана единая стратегия деятельности билингвальных школ и отделений, выработан единый подход в обучении, определено количество часов для преподавания предмета на французском языке.

В марте 2005 года в Киеве при участии эксперта по билингвальному образованию из Международного

центра по педагогическому сотрудничеству проводился мониторинг билингвальных классов Украины. В результате этой работы были внесены некоторые изменения, касающиеся соотношения количества часов по нелингвистическим предметам на родном и французском языках.

Важную роль в развитии билингвального образования в Украине играет участие представителей нашей страны в международной конференции по билингвальному образованию, которая проводилась в Праге в ноябре 2005 года. Анализ опыта европейских билингвальных школ и работы по развитию билингвального образования в Украине позволил нам осознать свою состоятельность и уверенно продолжать начатую работу при поддержке Посольства Франции в Украине и участии Министерства образования и науки в лице Коваленко О.Я. – ведущего специалиста по иностранным языкам МОНУ.

В школах Днепропетровска и Донецка преподаются предметы общественно-политического цикла, что объясняется близостью терминологий этих предметов. Следует отметить, что эти школы находятся в более выгодной ситуации, так как они созданы на базе школ с углубленным изучением французского языка, где обучение языку начинается с 1-го или 2-го класса. В нашей школе дети приходят с нулевыми знаниями, а наши реалии не позволили нам организовать класс „ЗЕРО”, что предусматривалось проектом, или же ввести интенсивное обучение французскому языку в 5 и 6 классах. Мы вынуждены ограничиться 10-ю часами французского языка в 5 классе, что затрудняет преподавание нелингвистических предметов на французском языке с первого года обучения, что было предусмотрено ранее. Поскольку у учащихся еще недостаточно сформированы языковые знания.

Несмотря на это, в 2005-2006 учебном году в школьных олимпиадах по базовым предметам призовые места были распределены следующим образом:

Предмет	Билингвальное отделение	Гимназические классы
Физика	8	5
Математика	5	6
Химия	4	3
История	8	1

Всего в 2004/2005 учебном году в школьных олимпиадах по базовым предметам участвовало:

Билингвальное отделение	
Участвовали	Заняли приз. мест
41	76

Гимназические классы	
Участвовали	Заняли призовых мест
27	59

В 2005-2006 учебном году участвовали в школьных олимпиадах и заняли призовые места:

Билингвальное отделение	
Участвовали	Заняли призовых мест
65	124

Гимназические классы	
Участвовали	Заняли призовых мест
64	109

В 2003-2004 учебном году в состав городских команд по базовым предметам для участия в IV этапе Всеукраинских олимпиад вошли учащиеся билингвального отделения школы-гимназии №2 по информатике, истории, французскому языку. Все участники команды по французскому языку заняли призовые места.

В 2005-2006 учебном году команда билингвального отделения принесла городу 5 призовых мест.

Следует еще раз подчеркнуть, что двуязычное образование ни в какой мере не предполагает снижения уровня знаний по „неязыковым” предметам. По всем предметам оно соответствует гимназическим стандартам.

Французский язык в условиях билингвального обучения имеет большее значение в формировании учебных навыков учеников. На уроках они работают с учебниками, книгами, газетами, журналами, словарями двуязычными и энциклопедическими. Программа составлена таким образом, что учащиеся умеют писать официальные письма, составлять отчет и резюме, делать синтез нескольких статей, обрабатывать статистические данные, высказывая свои рассуждения, предъявлять факты и аргументы, что уменьшает их учебную нагрузку, позволяет использовать приобретенные умения в других учебных дисциплинах. При изучении курса цивилизации Франции учащиеся расширяют свои знания о стране, о ее истории, физической и экономической географии, политической и социальной жизни, культурных традициях. Учащиеся учатся ориентироваться в изучаемых документах, находить основную и второстепенную мысли, анализировать, объяснять, классифицировать и синтезировать информацию. Этот курс позволяет учащимся чувствовать себя исследователем культуры, истории Франции, дает им то, что в науке называется „коммуникативная компетенция”.

Программа курса „Европоведение” способствует образному восприятию исторического материала сквозь призму мифологии и литературы. На занятиях изучаются основные понятия по Истории первобытного общества, Истории Древнего мира, исторической географии, хронологии, мифологии и религиоведению.

Предмет „Литература Франции” включает в себя изучение выдающихся художественных произведе-

ний, начиная со средневековья и заканчивая XXI веком. Наряду с изучением художественных произведений он включает в себя изучение эпохи и ее знаменательных событий, портрет писателя, использование им лексических и стилистических форм для описания событий произведений.

Анализируя причины успеха своей компании, Генри Форд сделал следующий вывод:

*Собраться вместе – это начало,
Держаться вместе – это прогресс,
Работать вместе – это успех.*

Высокая результативность обучения французскому языку, победы на олимпиадах и в конкурсах разного уровня – это результат совместной деятельности всего педагогического коллектива и учащихся.

Начиная с 7-го класса, учащиеся принимают участие в IV этапе Всеукраинской олимпиады и всегда занимают призовые места.

Учащиеся билингвального отделения являются победителями многих интеллектуальных конкурсов городского и Всеукраинского значения:

- городская научно-практическая конференция „Молодежь в науке и творчестве”;
- творческий конкурс, посвященный памяти Г.А. Черкашина „Жизнь каждого принадлежит Отечеству”;
- городской конкурс „Экология. Творчество. Дети”;
- Всеукраинский конкурс-защита научно-исследовательских работ учащихся;
- Всеукраинский конкурс творческих работ на французском языке „Моя Украина, ее языки и обычаи”;
- Международный конкурс творческих работ на французском языке „Золотое перо”.

Каким путем достигнуты такие высокие результаты, какие современные технологии привлекаются?

- использование блочной системы преподавания;

- совершенствование системы опроса учащихся;
- согласованность программ по базовым предметам.

Высокую общую культуру, эрудицию продемонстрировали учащиеся билингвального отделения во время лингвистической стажировки во французском лицее им. Сент Экзюпери и колледже Де Мюрье в городе Ле Ман. Эта стажировка стала традиционной.

Педагогический коллектив обеспечил высокий уровень компетенции выпускников по базовым дисциплинам, что позволило им обучаться в ведущих высших учебных заведениях Украины: Национальном техническом университете Украины, Национальном университете им. Шевченко, Киево-Могилянской академии, Национальной академии банковского дела, Одесской национальной морской академии, Киевском Национальном экономическом университете.

В июне 2005 года первым 24 выпускникам билингвального отделения второй Севастопольской гимназии господин Серж Беллини – атташе по вопросам лингвистики и изучения французского языка – вручил сертификаты, утвержденные Министерством образования и молодежи Франции, тем самым предоставив им возможность продолжать свое обучение в европейских высших учебных заведениях.

Наши французские коллеги дают высокую оценку уровню знаний учащихся билингвального отделения:

„...В этом учебном году мы осуществили проект лингвистического погружения шести ваших учащихся и подтверждаем наше желание продолжать наш опыт, подписав конвенцию о педагогическом сотрудничестве между двумя нашими учебными заведениями на будущее.

Эта программа лингвистического погружения была удачной для всех. Юные иностранцы интегрировали в наши классы: (второй, первый, выпускной (10, 11, 12 классы) и принимали участие почти во всех уроках, которые велись на французском языке (или на изучаемом языке – английском в европейском классе).

Их блестящий уровень владения французским языком, открытость ума, жажда к открытиям и знаниям явились ключом к успеху в реализации этого проекта. Наши французские семьи были счастливы разделить с вашими учащимися эти пять недель повседневной жизни и желают продолжить свое участие в этой совместной деятельности.

Итак, мы рады предложить гимназии №2 реализацию нового проекта на учебный год 2006/2007.

Пользуясь случаем, мы приветствуем педагогический коллектив билингвального отделения и благодарим дирекцию гимназии №2, без которой реализация этого проекта была бы невозможна.“

Фредерик МАРТИНО,

Ответственный за международное сотрудничество

На фото: Прием в мэрии г. Ле Ман (Франция).

Слева направо: **Губанова О.В.** – учитель математики на французском языке,

Семенова Р.П. – бывший директор школы-гимназии №2, а сейчас председатель районного совета Гагаринского района г. Севастополя,

Алексеева Л.В. – руководитель билингвального отделения, мадам **Деливре** – помощник мэра г. Ле Ман

Інноваційна
школа

МОНИТОРИНГ – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Валентина МУСТАФИНА

Заместитель директора по научно-методической работе школы-гимназии №2 г. Севастополя, экспериментального учебного заведения регионального уровня

Многие формы, методы традиционно осуществляемого контроля в современных условиях мало эффективны. Традиционные статистические формы контроля не дают целостной системы *тенденций* в её основных звеньях. Экстенсивно-количественные показатели не отражают сути развития системы образования, поэтому разрабатывается и вводится *школьная модель мониторинга*.

Мониторинг направлен на: комплексное, динамическое, аналитическое отслеживание процессов определяющих количественно-качественные изменения.

Направление мониторинга охватывают различные аспекты:

- образовательную среду (кадровый состав, образовательная программа, материально-техническое обеспечение образования);
- образовательные технологии;
- результаты образовательного процесса;
- эффективность оперативного и стратегического управления образовательным учреждением.

Цель мониторинга – обеспечение эффективного отражения состояния образования в школе, *аналитическое* обобщение результатов деятельности, *разработка* прогноза ее обеспечения и развития, инструмент для выявления тенденций, гипотез.

Задачи мониторинга могут быть общими для всей образовательной системы и частными:

- разработка технологии отбора видов запросов к системе образования в школе и методик сбора информации;
- сбор информации;
- обработка, корректировка и ввод информации в базы данных;
- анализ информации, создание информационного банка;
- создание прогнозов, аналитических, справочных докладов;
- совершенствование технологии мониторинга;
- разработка основ и критериев стандартизации системы образования в образовательном учреждении;
- выделение типичных принципов успеха организационно-управленческой и педагогической деятельности;

- выявление сферы распространения передового педагогического опыта учителей, организационно-управленческого обеспечения.

Мониторинг в образовательном учреждении направлен на комплексное динамическое, аналитическое отслеживание процессов, определяющих количественно-качественные изменения:

- образовательной среды (кадровый состав, образовательная программа и материально-техническое обеспечение образования);
- образовательных технологий;
- результатов образовательного процесса;
- эффективности оперативного и стратегического управления образовательным учреждением.

Мониторинг (англ. *monitoring* – осуществление контроля, *слежение*) – это новое, современное средство контроля с целью диагностики, которая позволяет по-другому взглянуть на весь учебно-воспитательный процесс. *Это способ стимулирования качества образовательного процесса.*

Мониторинг качества образования – это система получения, обработки и распространения информации о деятельности образовательной системы, что предусматривает постоянное изучение её состояния, прогнозирование её развития.

Мониторинг предусматривает *постоянное наблюдение за процессами в деятельности с целью выявления соответствия ожидаемым результатам.*

Выявленные результаты не анализируются как результаты отдельных учащихся, учителей. Мониторинг направлен на выявление тенденций образовательных результатов в целом.

В мониторинге используются разные методы педагогической диагностики:

- формальные (тесты, анкеты, диагностические контрольные работы);

- неформальные (беседы, наблюдения).

Источником информации может быть:

- учительская оценка;
- мнение учителя;
- мнение ученика;
- мнение родителей.

Но это субъективная оценка.

Оценка письменной работы, балл тестирования – самый объективный показатель реального уровня обученности. Объединение объективных и субъективных показателей во время проведения мониторинга дает реальную картину фактического результата уровня и качества усвоения содержания образования.

Качеством называют свойства объекта, которые составляют его устойчивую, постоянную и выявляющую его сущность характеристику. *Критерием качества образования* является совокупность элементов, отличающихся своим содержанием, функциями в формировании личности и способами усвоения каждого элемента.

К ним относят:

- знания;
- опыт реализации способов деятельности, т.е. умения;
- опыт осуществления творческой деятельности;
- эмоционально-чувственный опыт (стиль отношения к миру).

Академик И.Я. Лернер предлагает оценивать уровень обученности на основе качественных характеристик знаний: полнота, глубина, оперативность, гибкость, конкретность и обобщенность, свернутость и развернутость, систематичность и системность, осознанность.

Система отслеживания знаний и умений включает мониторинг:

- текущий (оперативный);
- рубежный (тематический);
- итоговый (заключительный).

Таким образом, можно говорить о сложившейся системе педагогического мониторинга, включающей функции, формы, приёмы и способы

подведения итогов контроля (см. схему №1).

Провозглашение экспериментов, новаций, их внедрение без мониторинга – рискованный шаг. И не потому, считает профессор академии повышения квалификации и переподготовки работников образования, кандидат педагогических наук Михаил Бершадский, что ресурсы могут быть использованы нерационально, а прежде всего потому, что мы пытаемся экспериментировать с личностями детей. **Последствия наших экспериментов должны отслеживаться и прогнозироваться.** В этом и есть назначение эксперимента.

Инновационная деятельность без мониторинга невозможна. Она должна быть не только обоснованной, но и эффективной.

Вторая Севастопольская гимназия направила свой методический поиск на создание информационного пространства современной школы. С июля 2004 года гимназия является экспериментальным учебным заведением регионального уровня. Тема эксперимента – „Формирование поликультурной образовательной среды современного учебного заведения нового типа”. **Инновационная деятельность осуществляется по нескольким направлениям, но самое значительное и результативное – разработка и апробация украинской модели билингвального образования.**

В 1993 г. Совет Европы разработал проект „Изучение иностранных языков для общеевропейской государственности”. В 1995 г. Украина включилась в реализацию этого проекта, начав разработку модели Еврошколы XXI века. В 1997 гимназия №2 получила право организовать билингвальное отделение и заключила договор о сотрудничестве в области образования с французским культурным центром при Посольстве Франции в Украине.

В проекте договора, подготовленного французским культурным центром при посольстве Франции в Украине, записано: „Выпускник должен свободно владеть двумя языками”. В связи с этим гимназия разработала образовательную модель, предусматривающую в 5 классе интенсивную подготовку, позволяющую изучать в дальнейшем предметы на французском языке по методике и программам, близким к европейскому стандарту.

При отборе на конкурсных испытаниях проводится собеседование на выявление уровня общего развития и сформированности логического мышления, т.е. уровня обученности.

Цель экспериментальной деятельности на первом году обучения гимназистов в билингвальном отделении – сформировать уровень компетенции французского языка, который позволит воспринимать нелингвистический предмет на языке (пропедевтический курс естествознания, математика, физика, история на французском языке).

Осуществляется мониторинг по видам речевой деятельности: аудированию, говорению, отслеживается сформированность навыков чтения (последовательного, поискового чтения).

Цель мониторинга – на основании программ для общеобразовательных учебных заведений и программ для школ с углубленным изучением иностранного языка, рекомендаций Совета Европы с

учетом количества часов разработать требования к видам речевой деятельности.

Предполагаемый результат – объем монологического высказывания для гимназиста 5 класса – правильно оформленных в речевом отношении 10 фраз на известном речеведческом материале.

Мониторинг (внутренний и рубежный) проводится в течение обучения учащихся в 5 классе. Сроки проведения – декабрь – март – май (внутренний административный). Форма проведения итогового мониторинга – общественный смотр знаний (см. схему 2).

В 9 классе завершается изучение базового уровня русского, украинского, английского и французского языков. Это предусмотрено концепцией 12-летнего образования. Учащиеся, выпускники основной школы, должны иметь достаточный и высокий уровень компетенции по всем видам речевой деятельности на французском языке как языке обучения, поэтому мониторинг текущий, рубежный и итоговый проводится по каждому виду деятельности.

Результаты мониторинга определили направление экспериментальной деятельности на III ступени гимназического образования: языковая компетенция учащихся достаточно высокая, учебные умения (чтение, понимание, говорение, конструирование языковых элементов, письмо) сформированы, поэтому дальнейшая задача – интеллектуальное развитие гимназистов.

Модель билингвального образования на основе результатов мониторинга дополняется курсами „Литература Франции” (10-11 класс), „История Франции” (10 класс) и вводится III иностранный язык (немецкий).

Мониторинг учебных достижений осуществляется не только по французскому языку. Чтобы модель билингвального образования была эффективной, позволяла получать базовое образование по всем предметам, рубежный и итоговый мониторинг осуществляется, прежде всего, по блоку естественно-научных дисциплин, тем более что основным условием является преподавание двух нелингвистических предметов на французском языке.

Результаты мониторинга, осуществляемого в 2005-2006 учебном году в 9 классах по математике и физике, свидетельствуют о том, что процент качества знаний по этим предметам в экспериментальных классах выше, чем в контрольных классах. Так высокий уровень компетенции по математике имеют в экспериментальном классе 65% учащихся, в контрольном – 56% учащихся, по физике, соответственно, – 62% и 46%.

Мониторинг экспериментальной деятельности стал для гимназии необходимым условием разработки эффективной модели билингвального образования.

Опыт экспериментальной работы гимназии в этом направлении был представлен на совместном совещании Министерства образования и науки Украины и Посольства

9 класс	аудирование		чтение		говорение		письмо	
	7-9 6	10-12 6	7-9 6	10-12 6	7-9 6	10-12 6	7-9 6	10-12 6
октябрь	12%	80%	10%	72%	15%	80%	13%	64%
декабрь	13%	85%	13%	75%	14%	82%	10%	67%
май	6%	94%	10%	80%	5%	87%	12%	72%
Государственная аттестация	% качества знаний							
	100%	87%	95%	85%	100%	87%		

Схема 2

РЕЗУЛЬТАТЫ ТЕКУЩЕГО, РУБЕЖНОГО И ИТОГОВОГО МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ ПО ФРАНЦУЗСКОМУ ЯЗЫКУ В 5 КЛАССЕ (2005-2006 учебный год)

Вид деятельности: чтение и говорение				Выводы	Пути реализации
5 класс	Высокий	Достаточный	Средний		
	10-12 б	7-9 б	4-6 б		
декабрь	63%	27%	10%	усилить работу по формированию произносительных навыков;	использовать внутреннюю специализацию по предмету, продолжить апробацию курса „Фонетика“; с/курс „Речевой этикет“ (0,5 ч., II семестр)
март	70%	28%	2%	отработать навыки произношения буквосочетаний;	
май	84%	16%	–	речевая компетенция достаточна для восприятия нелингвистического предмета на языке	Продолжить апробацию курсов: „Естествознание“ и „Математика“ на французском языке;

УРОВНИ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ (информационный мониторинг)

Франции по проблемам развития содержания обучения в билингвальных школах (в октябре 2005 года и марте 2006 года в г. Киеве) и Пражской конференции билингвальных школ в ноябре 2005 года.

Визит посла Франции в Украине г-на Жан-Поля Везьяна в июне 2006 года в гимназию также был обусловлен интересом к результативной деятельности гимназии по реализации совместного проекта. В частности посол отметил:

- высокий уровень владения французским языком учащихся гимназии. Господин Везьян назвал билингвальное отделение Второй севастопольской гимназии французской территорией в г. Севастополе;
- высокие учебные достижения выпускников гимназии, получивших международный сертификат, утвержденный МОН Франции и Посольством Франции в Украине;
- значительные достижения в предметных олимпиадах на Всеукраинском уровне (с 2001 года ежегодно представители гимназии №2 г. Севастополя становятся победителями IV этапа, а с 2002 года занимают призовые места во всех возрастных параллелях; в 2005-2006 учебном году все участники олимпиады, ученики гимназии, стали победителями).

Наш коллектив считает это высокой оценкой своего педагогического, инновационного, творческого

труда. Гимназия №2 стала лауреатом Всеукраинского конкурса „100 лучших школ Украины” в номинации „Школа школ” и вошла в справочник „Школы Украины 2006” — единственная среди школ г. Севастополя. А это уже история!

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

М. Михайлов. Модель мониторинга управления учебно-познавательной деятельностью учащихся. // Директор школы. Украина. — №6-7. — 2004 г.

Е. Коротаева. Как организовать мониторинг. // Директор школы. Украина. — № 6-7. — 2004 г.

В.Г. Бикова. Мониторинг в образовательном учреждении. // Завуч, Центр “Педагогический поиск”. — М. — № 6, 7. — 2004 г.

М. Бершадский. Каким должен быть мониторинг учебного процесса? // “Народное образование”. — М. — №2. — 2002 г.

Від редакції

ПРОБЛЕМА МОНІТОРИНГУ У НАШОМУ ЖУРНАЛІ*

Вадим Лунячек, Зоя Рябова. Система моніторингу загальної середньої освіти в регіоні як умова забезпечення якості освіти.

Олена Касьянова. Факторно-критеріальне моделювання як інструментарій експертизи якості освіти.

Оксана Боднар. Моніторинг та експертиза навчальної результативності.

Ганна Кравченко. Науково-методичне забезпечення моніторингу освіти.

Лариса Пасечнікова. Моніторинг особистісного розвитку учнів як умова формування успішної особистості.

Тетяна Борова. Використання моделі коучингу із залученням моніторингових технологій.

Наталія Попова. Управлінське консультування як засіб формування механізму освітнього моніторингу.

* Див. Директор школи, ліцею, гімназії. — 2006. — №6

РОЛЬ ШКОЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ

В ФОРМИРОВАНИИ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАСТНИКОВ УЧЕБНО- ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

**Інноваційна
школа**

Актуальность развития деятельности по формированию информационной культуры личности связана с высокими темпами развития информационного общества. Особенная, уникальная роль в этом процессе отводится библиотеке, которая в современном мире является одним из основных хранителей информационных ресурсов.

В последнее время, в связи с чрезвычайно быстрым процессом развития информатизации всех отраслей человеческой деятельности

в научных, педагогических, социологических и философских исследованиях, интенсивно изучается новое явление, которое получило название „информационная культура”. С конца 80-х

информационная культура — это... „составная часть человеческой культуры в общем, которая характеризует уровень всех коммуникативных процессов, которые совершаются в обществе. Категориями информационной культуры человека следует считать его умение правильно формулировать свои запросы во всей совокупности доступных информационных ресурсов, уметь выбирать, оценивать информацию и создавать качественно новую” [3].

По мнению социологов, формирование информационной культуры начинается в семье, к нему подключаются СМИ, Интернет, школа, вуз, а потом оно продолжается в течение всей жизни.

Действительно, формирование коммуникативной, эмоциональной, информационной компетентности происходит именно в семье, это первая школа в процессе, в частности, информационного обучения [1].

**Светлана
БОЙКО**

Руководитель
Центра информационных ресурсов
школы-гимназии
№2 г. Севастополя

годов прошлого века проблемами информационной культуры, наряду с библиографоведами, библиотековедами, заинтересовались обществоведы, специалисты в области философии, информатики.

По определению профессора Е.П. Семенюка, которое стало основополагающим для нашего времени,

Именно в семье ребенок впервые знакомится с телевидением, радио, Интернетом.

Далее информационную культуру, считают ученые, необходимо продолжать формировать в школе, где этот процесс должен быть специально организованным и целенаправленным и предусматривать обучение разных возрастных категорий пользователей. На этой стадии к процессу формирования информационной культуры подключаются и библиотеки, как детские, так и школьные.

По данным Государственной научно-педагогической библиотеки им. В.А. Сухомлинского, на Украине сегодня действует **45 тыс.** библиотек, **50%** из которых – образовательные, из них около **22 тыс.** – школьные библиотеки, которые обслуживают свыше **7 млн.** учащихся и около **500 тыс.** учителей [2].

Поэтому в эпицентре формирования информационной культуры участников учебно-воспитательного процесса, а именно учащихся, педагогов и родителей, должна быть как детская, так и школьная библиотека, в которых библиотечное обслуживание характеризуется комплексностью, разнообразием, цикличностью.

РАБОТА С РОДИТЕЛЯМИ

Как считает Н.В. Семилет, один из ведущих современных библиотековедов, „приоритетное направление деятельности библиотеки... – предоставление информационного комфорта семье, усовершенствование семейного чтения, привлечение к сотрудничеству родителей, бабушек и дедушек” [3].

Работа с родителями проводится в детских и школьных библиотеках традиционными и инновационными формами работы: это рекомендательные беседы, книжные выставки литературы для родителей, выступление библиотекарей на родительских собраниях с анализом чтения учащихся, семейные праздники. Участие в занятиях родителей всячески мотивиру-

ется. Им выдаются специально разработанные рекомендательные пособия: „Как организовать чтение детей дома”, „Компьютер и дети” и др. В современных библиотеках уже сегодня родители могут воспользоваться электронным банком данных о законодательных материалах по вопросам детства и материнства, познакомиться с электронными версиями рекомендательных, информационных листовок: „Мама! Я здесь!”, „Полезные советы молодым родителям”, „Рекомендации по применению современной бабушки”, „Какое место в нашей жизни занимают дети”, „Родительско-детские отношения”, „Семейный конфликт”, „Какое место в нашей жизни занимают дети” и др.

Интересные формы работы разрабатываются и в школьных библиотеках.

ЦЕНТР ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ ШКОЛЫ-ГИМНАЗИИ

Информационные ресурсы ЦИР:

- фонд представлен в трех видах: печатном, магнитном, цифровом и насчитывает свыше **60 тысяч** единиц хранения, причем свыше **7 тысяч** – на иностранных языках: английском, французском, немецком, польском, испанском, есть издания на итальянском, румынском, чешском, японском, белорусском и других языках мира;
- фонд медиатеки – **212** единиц хранения;
- фонд периодических изданий насчитывает свыше **2 тысяч** единиц, а подписка оформлена на **50** журналов и газет;
- фонд творческих работ учащихся – **384** единиц, в электронном виде – **74**.

Задачи ЦИР в свете проблемы, над которой работает гимназия – пропаганда библиотечно-библиографических и информационных знаний: обучить читателей основным правилам поиска и сбора информации в пределах определенной отрасли и в

смежных отраслях, реферированию литературы, способам организации личных картотек.

С 2003 г. в школе-гимназии №2 проводится инновационная форма работы „*День Открытых Дверей*” в *Центре информационных ресурсов* целью которого является ознакомление со структурой ЦИР, услугами, которые он предоставляет всем категориям читателей, информационными ресурсами. Вот так выглядела программа 2004 г. (см. врез 1).

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ – РОДИТЕЛЯМ

Традиционной задачей библиотеки является помощь родителям в обуче-

нии детей. Современная библиотека должна предоставить современным родителям новые информационные источники. Мы сделали и вручили родителям распечатки (см. врез 2).

РАБОТА С ПЕДАГОГАМИ

В условиях непрерывного роста информационных технологий, возрастающего значения информационных аспектов в жизни современного человека, осознание важности информации и совершенство владения информационными навыками преподавателями и учащимися крайне значимо. Школьные библиотекари уже сегодня выступают организаторами и помощниками в решении этих задач.

Проблемная тема школы-гимназии №2 2003-2006 гг. – „*Создание информационного пространства современной школы*”.

Темы года:

2003-2004 гг. – „Информационная культура современного урока”;

2004-2005 гг. – „Информационная культура учителя”;

2005-2006 гг. – „Информационная культура гимназиста”.

В связи с этим актуально внедрение в план гимназии спецсеминара для учителей „Информация в образовании”, который читается уже 3 года на базе нашего Центра.

Информационная культура личности, и в частности, учителя, проявляется в интересе к информационной деятельности, в осознании ее важной роли в образовательных процессах, в осознанном выборе источников информации и владении алгоритмами их переработки, в комплексном использовании традиционных, электронных, сетевых и других информационных ресурсов, в осознании себя как носителя и распространителя информации, в активном информационном поведении.

Обучение педагогов в процессе спецсеминара „Информация в образовании” проводится теоретически и

Врез 1

ДЕНЬ ОТКРЫТЫХ ДВЕРЕЙ для родителей гимназистов 1-11 классов программа

12.20-12.30 Встреча родителей гимназистов (Дежурный класс).

12.30-12.50 „*Центр информационных ресурсов – первая инновационная школьная библиотека г. Севастополя*”.
Представление сотрудников ЦИР

12.50-13.00 Вручение благодарностей родителям.

13.00-14.40 Экскурсия по ЦИР и презентация медиавыставок:

Абонемент, читальный зал:

- „Бесценный дар”;
- „От печатных до медиаизданий”;
- „Коллекция редких книг из фондов ЦИР”.

Зал массовой работы, отдел иностранной литературы:

- „Знакомьтесь, новый фонд-фонд творческих работ гимназистов”;
- „Страницы истории Крыма” (медиа-выставка на разных языках мира);
- „Интернет-ресурсы в помощь родителям”;
- „Интернет ресурсы школьнику: образование, досуг”;
- „Библиотека работает, учится, отдыхает” (фотовыставка).

13.40-14.00 Презентация новых технологий. Знакомство с фондом английской литературы.

практически. В ходе семинаров преподаватели гимназии познакомились:

- с терминологией: составлен глоссарий „Современные информационные и телекоммуникационные технологии в терминах”;
- с информационными ресурсами ЦИР, обеспечивающими методическую базу читаемых ими методов на разных носителях и разных языках;
- представители всех кафедр практически поработали со сводной электронной картотекой статей;
- Последний семинар прошел в январе 2007 г. по теме „Библиотечно-библиографическая грамотность – составляющая часть информационной культуры учителя”.

Информационная база ЦИР формируется таким образом, чтобы дать возможность педагогу решать задачи:

- полноценно подготовиться к занятиям;
- повысить свой профессиональный уровень;
- вести научно-педагогическую исследовательскую работу.

Используя все наработанные информационные ресурсы ЦИР, предлагаю схему рекомендации информационных источников к изучению предмета на вводном уроке:

1. Печатные издания (учебники, литература и периодика);
2. Аудио- и видеокурсы;
3. Электронные издания (на CD – словари, пособия, книги, энциклопедии и др.);
4. Новые информационные продукты с использованием Интернета: веб-сайты по интересующей теме, частные электронные библиотеки, каталоги и др.

Разработан алгоритм поиска информации в ЦИРе (для педагогов и учащихся):

1. Печатные издания:

- обращаемся к алфавитному (АК) и систематическому (СК) каталогам;
- систематической картотеке статей (карточной и электронной);
- картотеке подписных изданий;

2. **Аудио- видео- и электронные издания:** подбираем с помощью каталога „Аудио- видео-, программной продукции”;

3. **Интернет-ресурсы:** подбираем с помощью каталога „Образовательные ресурсы Интернета”.

РАБОТА С УЧАЩИМИСЯ

Современные библиотеки для детей, как детские, так и некоторые школьные, организуют клубы, курсы и спецкурсы для подростков, позволяющие им осваивать азы информационной культуры, включающие в себя чаще всего библиотечно-библиографические знания, культуру чтения, компьютерную грамотность

Врез 2

Сервер для детей и родителей

<http://www.baby.com.ua>

Комплекс увлекательных заданий, игр, направленных на развитие творческих способностей детей; медицинские психологические советы; консультации.

Родитель.ру

<http://parent.fio.ru>

Информация для родителей на сайте программы “Поколение.ру”, проводимой Федерацией Интернет-Образование.

Виртуальные дети

<http://vkids.km.ru>

Обучающие развивающие игры для детей и взрослых, редактор создания веб-сайтов для школьников младшего школьного возраста.

Мир ребенка

http://www.living.ru/front.asp?parent_id=20

Уникальные обучающие и развивающие программы для детей, игры, советы по воспитанию и уходу за детьми. Обучение детей иностранным языкам, правильной речи, видеословари и видео-энциклопедии, статьи.

В помощь родителям

<http://parentshelp.narod.ru>

Воспитание, образование, здоровье, питание, различные детские проблемы. Советы родителям, новости, детские фотографии и все, что связано с детьми. Зипфайлы некоторых книг.

и навыки поиска информации с помощью НИТ. Разные возможности библиотек приводят к использованию различных форм и методов работы. Если обратиться к опыту работы нашего Центра, то обучение учащихся библиотечно-библиографической и информационной грамотности проводятся на библиотечных уроках, занятиях „Информклуба” и спецкурса „Основы информационной культуры”.

Библиотечные уроки проводятся для всех параллелей и всех классов по определенной тематике, разработанной и утвержденной МОНУ для школьных библиотек. После организации ЦИР мы ввели еще 3 урока, в соответствии с проблемной темой школы.

На занятиях „**Информклуба**” гимназисты учатся отбору и использованию информации в Интернете. Ими отбираются новые образовательные и досуговые Интернет-ресурсы, которые пополняют „Каталог образовательных ресурсов Интернета” (эти источники были использованы на больших общегимназических мероприятиях, таких как: „День Открытых Дверей“ в ЦИРе в сентябре 2004 г.: „Интернет-ресурсы – родителям” и „Образовательные и досуговые интернет-ресурсы школьникам”, 1-м общегимназическом конкурсе „Магия цветов”, фестивале интеллектуальных клубов и др.); ведется фирменное оформление (с логотипом) всех исходящих ЦИР информационных продуктов (оформление СД, бланков, закладок и т.д., в частности такие СД были оформлены для участия во Всеукраинской научно-практической конференции по экологии, городских, Всеукраинских и международных семинарах, молодежных научных конференциях).

ЦИР СЕГОДНЯ

С 2007 г. в учебном плане апробируется спецкурс „Основы инфор-

мационной культуры” для учащихся 9-х классов. Целью данного курса является формирование и развитие информационной культуры школьника как важнейшего компонента уровня образованности, стоящего в одном ряду с основными умениями, на которых строится образование: умение читать, писать и считать. В программе спецкурса школа и библиотека рассматриваются как единая целостная педагогическая система в развитии информационной культуры учащихся, в решении познавательных задач и достижении подростками определенного уровня образованности. Содержательно в программе представлены 3 раздела: книговедческий, библиотековедческий и операционно-технологический.

Подводя итоги всему вышесказанному, можно отметить, что поиск форм и методов формирования информационной культуры участников учебно-воспитательного процесса – процесс постоянный и творческий. И по мере того, как быстро будет развиваться информационное общество, спрос на информационно компетентную личность будет постоянно возрастать, а это, в свою очередь, будет сопутствовать внедрению новых, интересных форм работы библиотек.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Журавлев Д. Психическое здоровье во многом определяет физическое. // Народное образование.- 2004. – №8. – С.147
2. Рогова П.І. Концепція інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів. Доповідь на засіданні Президії АПН України // Шкільна бібліотека. – 2005. – № 6. – С. 2
3. Семенюк Э.П. Информационная культура и прогресс информатики // НИИ. 1994. – №1.-С.34-43.
4. Семилет Н.В. Некоторые размышления о миссии детской библиотеки и примеры ее виртуального воплощения // Б-ки и ассоц. в меняющемся мире: Новые формы сотрудничества: 9-я Международ. конф. „Крым 2002”. – Судак, 2002. – С. 808, 809.

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Інноваційна
школа

В соответствии с изменениями, которые происходят в современном мире, меняются и школы. Школе предоставляется больше самостоятельности в управленческой деятельности, и сегодня однозначно выявляется зависимость эффективности труда от уровня теоретической подготовленности, овладения новыми компонентами профессионализма, компетентности.

При увеличении объёмов информации и скорости её потоков в современном обществе особенно актуальными становятся умения, связанные с восприятием, обработкой, переработкой и использованием информации.

Работая в должности директора всего один год, я уже вижу, что в настоящий период одной из главных задач современной школы, и нашей гимназии в частности, является задача информатизации учебного процесса. Для решения этого вопроса в нашей гимназии необходимо создать следующие условия:

- **заинтересовать данной проблемой и подготовить педагогический состав:** обучить всех учителей ра-

боте на ПК, ознакомить с программами, научить методике использования электронных программ по предметам;

- **сформировать современную материальную базу:**

обеспечить необходимым компьютерным парком, оснащенным программным обеспечением, обучающими программами, обустроить сетевыми коммуникациями;

- **осуществить полную информатизацию учебного процесса:** приобрести необходимые информационные ресурсы (на различных носителях информации): учебники, программы, методические пособия, литературу; создать информационный потенциал школы в виде формирования распре-

**Виктория
ДУБОШЕЙ**

Директор общеобразовательной школы-гимназии I-III ступеней №2 г. Севастополя

делённых баз данных в разных предметных областях и по разным учебным дисциплинам.

Материально-техническая база гимназии позволяет сегодня формировать и развивать компьютерную грамотность учащихся и учителей. Компьютерное оснащение динамично обновляется. На сегодня в доступе в целом по гимназии один компьютер на 22 учащихся (или на 7 учащихся, изучающих информатику) и на 4 учителя.

Безусловно, необходимо компьютеризировать рабочие места администрации школы, учебные кабинеты, объединить компьютерный парк гимназии локальной сетью.

С 2003 по 2006 годы наша гимназия работала над проблемной темой: „Создание информационного пространства современной школы”. За 3 года было проведено много мероприятий по повышению информационной культуры учителя и гимназиста, а также по повышению культуры современного урока. Это спецсеминары, курсы, спецкурсы, тренинги, педсоветы, конкурсы, фестивали, факультативы, клубная работа и т.д. К сожалению, в 2003 г. мы не проводили мониторинга использования информационных технологий среди учите-

лей, но совершенно точно знаем, что процент использования их был значительно меньше, чем тот, который показал мониторинг 2007 г.

Итак, в апреле 2007 г. мы провели сравнительный анализ использования новых информационных технологий среди учителей (средний возраст педагога гимназии 45 лет) и гимназистов (см. табл. 1).

Как видим, анализ показал, что учащиеся опережают в компьютерной грамотности учителей. А для формирования информационной культуры гимназиста, как в образовательном пространстве, так и в воспитательном процессе, необходимо обучение двух сторон – учителей и учащихся.

Обучение возможно имеющимися техническими средствами и информационными ресурсами, которые нам обеспечивают:

- Центр информационных технологий (зав. центром В.В. Хаецкий, учитель высшей категории, лауреат Всеукраинского конкурса „Учитель года – 2006”);
- Центр информационных ресурсов (зав.центром С.С. Бойко, ведущий библиотекарь, победитель Всеукраинского конкурса „Школьный библиотекарь – 2005”). Одной из главных задач гимназии в сфере формирования информационной культуры является задача создания системы образовательной деятельности по формированию информационной культуры гимназиста. Сегодня эта система по крупицам создаётся, но существуют противоречия:
 - между современными требованиями к информационной грамотности и традиционным устаревшим содержанием образовательных программ по формированию информационной культуры (ограничивается общеучебными умениями и навыками);
 - между потребностью в информационной грамотности и отсутствием дидактически обоснованных методик, технологий формирования информационной культуры личности;
 - между огромным потоком информации и ограниченностью человеческих возможностей её восприятия.

Таблица 1

Вопросы анкеты	Педагоги	Гимназисты
Умею запускать программы	более 62%	96%
Работаю в Windows	45%	88%
Работаю с электронной почтой	40%	67%
Работаю в Интернете	45%	73%
Умею составлять презентации и web-сайты	10%	27%
Не знаю ничего, не умею работать на компьютере	22,5%	4%

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ

*Інноваційна
школа*

В постиндустриальном обществе роль информационных технологий очень важна. Они занимают центральное место в интеллектуализации общества, развитии его системы образования и культуры.

В условиях перехода Украины к современному информационному обществу все более активно ставится вопрос об интеграции инновационных методик обучения в традиционную школьную методику. Ученику требуется предоставить больше самостоятельности и активности, а учителю остаются только организационно-направляющие, обобщающие, контролирующие и корректирующие функции.

В процессе обучения важна информационная технология не сама по себе, а то, как она помогает достигнуть образовательные цели.

Во всем мире, и на Украине в частности, постоянно расширяется предметно-информационная среда. Телевидение, видео, радио, компьютерные сети значительно увеличили поток получаемой детьми информации и ее разнообразие. Однако все эти источники предоставляют материал для пассивного восприятия. Поэтому важной задачей школы ста-

новится развитие умений самостоятельной оценки и отбора получаемой информации.

Таким образом, цель образовательных информационных технологий сегодня состоит в реализации следующих задач:

- поддержка и развитие системности мышления школьников;
- поддержка всех видов познавательной деятельности в получении знаний, развитии и закреплении навыков и умений;
- реализация принципа индивидуализации учебного процесса при сохранении его целостности.

Обилие источников знаний, широкое их использование в школе обеспечивают условия для формирования полноценных исторических знаний школьников и предъявляют важное требование к ним. У учащихся должно быть выработано умение выделять главное, существенное в получаемой информации.

При изучении истории ученики знакомятся со множеством разнообразных событий, людей. Поэтому учителю необходимо организовать эффективное

Ольга РУДЕНКО

Заместитель директора по учебно-воспитательной работе гимназии № 2 г. Севастополя, учитель истории

восприятие информации. Особенно важно развивать наблюдательность, умение выделять новое в общественной жизни, отмечая приметы времени в бытовой, производственной сфере, культуре.

Специфика истории как учебного предмета состоит в воссоздании характера изучаемой эпохи, ее особенностей. При изучении прошлого школьники лишены возможности непосредственного воспринимать события и явления общественной жизни. Реконструировать жизнь

общества в различные периоды и эпохи позволяют современные технические средства передачи информации.

Аудиовизуальные средства (видеофильмы, видеофрагменты) расширяют границы знаний учащихся, способствуют нравственному воспитанию, формируют осознание основных ценностей человеческой жизни, развивают гражданские чувства. Яркость и образность аудиовизуальных средств повышают доказательность изложения исторического материала, оказывает существенное влияние на мотивационную сторону обучения.

Видеофильмы обладают значительной информационной емкостью. Они способны передать богатство оттенков при отражении исторической эпохи, события, позволяют активизировать процесс обучения истории, создать на уроке обстановку своеобразной творческой лаборатории для учащихся.

Плотность информации в учебном видеофрагменте позволяет развернуть перед школьниками в доходчивой форме обширный материал. Здесь органически объединены динамический зрительный ряд, слово, естественные шумы, музыка.

Динамичность позволяет глубоко проникать в сущность исторических фактов, раскрывать их причинно-следственные связи. Ведь в документальных фильмах исторические факты даются не изолировано, а в связи

Таблица 1

Алгоритм работы с видеоматериалами

Видеоряд	Что отражает?	Предполагаемые вопросы к видеофильмам	Какие представления и чувства формирует?
Действия больших групп людей	Митинги, демонстрации, военные сцены, трудовые подвиги, шествия, вооруженная борьба и т.д.	Отношение масс к событиям, их роль в событиях, значение и последствия событий; когда, где происходят?	Представление о роли народных масс в истории.
Киноскрипты (письменные источники)	Плакаты, листовки, газеты, рукописные материалы	Кто написал, с какой целью, на кого рассчитаны, как воспринимались в обществе, что последовало далее?	Представление о характерных особенностях эпохи.
Выдающиеся деятели изучаемой эпохи	Политические деятели, мастера искусства, выдающиеся ученые, спортсмены и т.п.	В каких событиях принимали участие, почему, каких результатов добились? Что этому способствовало? Какие личные качества проявились? Отношение к деятелю современников и потомков; высказать личное отношение.	Представление о личных качествах, значении деятельности, о роли лидера в истории, определенном типе лидера для данной эпохи.
Памятники культуры	Памятники архитектуры, живописи, искусства, их создатели	Кто автор? Где находится? Когда создан? Какие исторические события отражает? Какой стиль? Дальнейшая судьба памятника (произведения) искусства.	Эстетические чувства, развитие эмоциональной сферы, формирование гуманистических идеалов.

со всей совокупностью исторических событий.

Перед просмотром видеофильма (видеофрагмента) учитель ориентирует учащихся, на какие вопросы ответить или на какие стороны содержания следует обратить особое внимание, какие причинно-следственные связи установить. Одновременно формируется способность учащихся видеть, запоминать, осмысливать наглядно-обращающую сторону видеофрагмента.

Работу с видеоматериалами можно представить в виде таблицы.

При изучении темы „Нацистская диктатура в Германии” (всемирная история, 10 класс) целесообразно использовать видеофильм М. Ромма „Обыкновенный фашизм”. На уроке „Внутренняя политика нацистского государства (1933-39 гг.)” эффективным является показ эпизодов факельных шествий, костров из книг, демонстрация кадров о „ночи длинных ножей”, фрагмента о борьбе с политической оппозицией. Перед просмотром учащиеся получают задание (см. табл. 1):

1. На основе материалов видеофрагмента раскрыть основные направления социальной политики нацистов, а также политики в сфере идеологии и культуры.

2. Против каких категорий населения и в какой форме использовались репрессии в Германии?

Демонстрация публичных выступлений Гитлера, поддержка его военно-промышленными кругами показывают глубокие социально-экономические причины, приведшие к установлению нацистской диктатуры в Германии.

Знакомство с этим видеоматериалом позволяет учащимся прийти к выводу о тоталитарном характере нацистского государства, его агрессивной внешней политике. Одновременно они могут установить причины прихода нацистов к власти

и широкого распространения национал-социалистической идеологии.

Ярким и запоминающимся станет урок „Приход фашистов к власти в Италии” при использовании фрагментов вышеназванного фильма, посвященных Италии. Учащиеся увидят хроникальные кадры выступления Б. Муссолини, фашистские колонны, марширующие по улицам Рима. Встречи Б. Муссолини и А. Гитлера доказывают общность проводимой внешней политики. Сравнивая приход к власти фашистов в Италии и Германии, десятиклассники определяют общие черты и различия, могут объяснить причины различий.

Использование видеофрагментов на уроках истории Германии и Италии в межвоенный период (1918-39 гг.) создает условия для достаточно высокого эмоционального уровня преподавания, способствует концентрации и поддержанию внимания учащихся.

Трудно переоценить роль документальных и хроникальных фильмов при изучении II Мировой и Великой Отечественной войн.

Именно в них раскрывается мужество и героизм защитников Родины, показан подвиг воинов. Учащиеся видят руководителей антигитлеровской коалиции, знакомятся с ходом известных военных операций под Москвой, Сталинградом, на Курской дуге, освобождением Украины и Крыма, могут наблюдать за штурмом Берлина, узнают, как завершились Великая Отечественная и II Мировая войны.

Учащиеся эмоционально воспринимают просмотр этих кадров, ощущают трагизм событий.

На основе полученных знаний школьники могут более ярко представить противоречия в международных отношениях в послевоенный период.

В практике преподавания истории могут использоваться и фрагменты

художественных фильмов. Так эпизоды из фильма „Пирл-Харбор” реконструируют нападение Японии на американскую базу и первые часы после вступления США в войну.

Теме Великой Отечественной войны посвящен ряд художественных фильмов, фрагменты которых могут быть показаны на уроках („Они сражались за Родину”, „Иди и смотри”, киноопея „Освобождение” Н. Озерова, „Судьба человека” и др.).

Революционные события 1905 г. на Черноморском флоте отражены в фильме С. Эйзенштейна „Броненосец Потемкин”, фрагменты которого можно использовать при изучении темы „Украина в годы российской революции 1905-1097 гг.”.

В курсе истории Украины 10 класса в теме „Украина в борьбе за сохранение государственной независимости (1918-1920 гг.)” целесообразно демонстрировать видеоряд из фильмов „Бег”, „Дни Турбиных”, „Интервенция”, где отражаются реальные исторические события, показано их влияние на судьбы конкретных людей.

Усвоение культурного наследия прошлого является частью воспитания подрастающего поколения. Именно курс истории формирует у учащихся систему знаний о важнейших явлениях культуры прошлого и современности, позволяет интегрировать знания, приобретенные школьниками на уроках литературы, математики, музыки, физики и других для создания целостного представления о развитии материальной и духовной культуры человечества с древнейших времен до наших дней. Обращение к вопросам культуры позволяет проникнуть в идейную жизнь изучаемой эпохи, показать, как искусство прошлого отражало явления действительности.

При проведении бинарного урока „Духовний світ Г. Сковороди не має меж” целесообразным был по-

каз фрагмента из фильма „Наталка-Полтавка”, где звучала песня „Всякому городу нрав и права” на слова Г. Сковороды. Это позволило показать учащимся взаимовлияние украинской культуры конца XVIII и первой половины XIX века.

Без зрительных наглядных образов нельзя изучать живопись, архитектуру, скульптуру. Так при изучении культуры Украины XVI – I половины XVII веков может использоваться видеофильм „Таємниця Львова”. Перед просмотром фрагмента, посвященного данному историческому периоду, учащиеся получали задания:

1. Назвать исторический центр города.
2. Определить, какие архитектурные памятники II половины XVI – I половины XVII веков сохранились во Львове.
3. Определить характерные черты архитектуры того времени.
4. Объяснить, почему в городе сохранилось большое количество соборов.

Динамическое изображение полагает учителю привлечь внимание учащихся к архитектуре изучаемого периода, создать цельное представление о ней. Закреплению знаний способствует работа со статичным изображением (иллюстрации учебника, репродукции, раздаточный материал).

На уроке, посвященном культуре Украины II половины XVIII века, звучат фрагменты музыкальных произведений Д. Бортнянского, которые позволяют преодолеть временной барьер.

Следовательно, при изучении вопросов культуры для достижения наибольшего эффекта целесообразно использовать различные источники информации (видеофильмы, репродукции, музыкальные записи, отрывки из художественных произведений).

Определенный интерес при изучении истории в 6-8 классах представ-

ляет такое статическое пособие, как аппликации.

Аппликации — это отдельные изображения различных исторических объектов, представителей различных социальных слоев общества в тот или иной период.

Основная отличительная черта аппликаций — их подвижность. Изображение можно легко заменять одно другим, компоновать в любом сочетании в соответствии с методическим замыслом.

Учитель имеет возможность, излагая материал, формировать у школьников умение связывать ранее изученное с новым, использовать имеющиеся знания для разбора и оценки вновь излагаемых событий и явлений.

Динамический характер аппликаций позволяет применять их для наглядного показа развития исторических процессов, понимание которых сложно для школьников 6-8 классов. Аппликации дают возможность расчленить изучаемые процессы (возникновение государства, переход от сословной монархии к централизованному государству, складывание капиталистических отношений и т.д.) на стадии, сопоставлять их между собой. Это облегчает школьникам усвоение важнейших причинно-следственных связей, которые лежат в основе исторического мышления. Аппликации являются источником обобщения знаний, которые дают возможность учащимся разобраться в сущности исторических явлений (специально выделяются стадии, этапы, отдельные элементы).

На уроке „Афинское государство в V в. до н.э.” (история древнего мира, 6 класс) рассматривается политическое устройство государства. Аппликации позволяют познакомить школьников со структурой афинской рабовладельческой демократии. Схема ее постепенно создается перед учащимися: сначала размеща-

ются фигуры, обозначающие различные слои полноправных афинских граждан (купцы, ремесленники, крестьяне, знатные). Делается надпись: „Народное собрание”. Ниже помещаются фигуры стратегов, судей и других должностных лиц, избираемых народным собранием. В самом низу прикрепляются фигуры раба и приезжего, изображение монет, которое символизирует взносы союзников. В целом схема показывает, что Афинское государство было орудием господства его полноправных граждан.

Развивать умение применять полученные знания помогает дидактическая деловая игра. Примером такой игры является деловая игра „Турагенство”, проводимая в 6 классе при изучении темы „Колонизация морских побережий древними греками. Херсонес”.

Преподавание истории невозможно без изучения письменных источников. Привлечение документальной базы дает возможность разнообразить приемы работы с учащимися, способствует развитию интеллектуальных способностей и формированию личности.

Выполнение заданий к документу:

- подтверждает и дополняет полученные знания;
- углубляет понимание исторических событий;
- помогает установлению внутрикурсовых, междукурсовых и межпредметных связей.

Большой объем информации, которым должны овладеть школьники, требует определенной организации обучения на уроке. Учащиеся должны осмыслить информацию, проанализировать ее, сравнить, выделить главное. Этому способствуют структурно-логические схемы, которые первоначально учащиеся составляют на уроке под руководством учителя.

В гимназии ежегодно проходит творческая сессия. Учащиеся гото-

В процессе обучения важна информационная технология не сама по себе, а то, как она помогает достигнуть образовательные цели

Целью обучения в современных условиях должно стать развитие личности ученика в результате самостоятельного учения

вят работы по определенным темам, в том числе по всемирной истории, истории Севастополя. При их подготовке они используют различные источники информации, развивают умение анализировать, сравнивать, обобщать, учатся критически оценивать исторические события и деятельность выдающихся личностей на основе альтернативных взглядов. Школьники работают не только с литературой, но и находят материал на сайтах Интернета, подбирают соответствующий иллюстративный материал. Эта деятельность способствует развитию системности мышления учащихся, навыков самообразования.

Представление и защита творческих работ требуют умения выделить главное, правильно и логично изложить результаты исследования. Поэтому одновременно с приобретением навыков исследовательской работы школьники совершенствуют и коммуникативные умения.

Подготовка творческих работ способствует изучению истории, культуры города, распространению знаний о прошлом края. Ведущими формами деятельности при этом являются конструирование, интервьюирование, проектирование. Обучение в этом случае проходит в мобильных группах во внеурочное время, а история Севастополя выступает как ценностно-образующий фактор.

В заключении следует отметить, что целью обучения в современных условиях должно стать не получение знаний как совокупности фактов, теорий, а развитие личности ученика в результате самостоятельного учения. Задача школы – предоставить возможность для такого развития и саморазвития личности, способствовать поиску собственной индивидуальности, самореализации школьника.

Один из путей достижения этой цели – эффективное использование информационных технологий в преподавании истории.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Аппарович Н.И., Полторац Д.И. Кабинет истории и обществоведение в средней школе. – М.: Просвещение, 1982.
2. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школах. – Запоріжжя: Просвіта, 2000.
3. Борзова Л.П. Игры на уроке истории. – М.: Владос-Пресс, 2001.
4. Задорожна Л. Историчні документи як основа побудови пізнавальних завдань// Історія в школах України. – 2001. – №2. – С.35-39
5. Полторац Д.И., Аппарович Н.И. Думин С.В. Методика использования средств обучения в преподавании истории. – М.: Просвещение, 1987
6. Фоменко А. Деякі підходи до розробки і створення навчальних комп'ютерних програм (комп'ютерних посібників) з історії. // Історія в школах України. – 2003. – №1. – С. 21-25.

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ В ИЗУЧЕНИИ ЛИТЕРАТУРЫ НА II СТУПЕНИ ГИМНАЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Інноваційна
школа

Мы постоянно сейчас слышим об интеграционных процессах, причём речь, как правило, идёт об интеграции политической, например, Украины в Евросоюз или Ирака в демократическое пространство. И слово “интеграция” здесь понимается скорее как некий процесс постепенного вращивания меньшего в большее. Однако такое понимание этого слова не совсем корректно по отношению к его этимологии. Так в педагогической науке существует область, в которой этот модный политический термин мог бы использоваться уже в течение многих столетий. И область эта – методика преподавания литературы.

Слово „интеграция“ происходит от латинского „integer“ – „целый“ и обозначает объединение неких разрозненных частей в единое целое. Таким образом, процесс создания учителем литературы интересного, „красивого“ урока – это, прежде всего, процесс интеграции.

Две с половиной тысячи лет назад в гимназиях Древней Греции учитель „грамматист“ преподавал не только грамматику, но и математику с географией,

а учитель-„кифаред“ учил не только игре на музыкальных инструментах, но и стихосложению. В ходе дальнейшего своего развития наша цивилизация не раз переживала периоды цехового разделения, подчас совершенно неестественного, искусств и наук. Так было в раннем западноевропейском Средневековье (эпоха Возрождения и характеризуется как раз появлением людей, *не боявшихся „объять необъятное“*), так было и в середине XIX столетия (вспомните Базарова!), и в XX веке с его *узкими специалистами*. Были и попытки интеграции – титаны итальянского Ренессанса и энциклопедисты эпохи Просвещения тому пример. Сейчас, в XXI столетии, когда, кажется, всё смешалось и интегративные устремления сочетаются с тенденцией к узкой специализации, мы снова интегрируем курс литературы. И то, что было достигнуто ещё древними греками с их Аполлоном-кифаредом и *музами* истории и астрономии, по-прежнему годится и для нас.

Нина СЕМЕНОВА

Учитель русского языка и литературы первой категории гимназии № 2 г. Севастополя

Одним из первых интегративных курсов, читаемых в нашей гимназии ученикам 5-6 классов, является курс античной и славянской мифологии. В рамках этого курса учащиеся не просто знакомятся с античным и славянским пантеоном — они получают базовые знания в области этики и учатся видеть общее и различное в морально-этических системах разных этносов и эпох; нам удаётся вскрыть достаточно глубокий культурологический пласт и рассмотреть историю античности на уровне быта и человеческих отношений; учащиеся приобретают базовые знания в области литературы и других искусств, знакомясь с сюжетами, легшими в основу мировой классики; наконец, на занятиях спецкурса учащиеся знакомятся с историей различных наук, проследившая тот путь, который прошло человечество от мифологического способа познания и восприятия мира к научному. Вообще же это один из курсов, помогающих заложить основы гуманитарного образования учащихся, — раз уж мы не изучаем ныне древние языки.

Что же касается программы по литературе, то интеграция здесь идёт по двум направлениям. Во-первых, это интеграция внутри самого предмета, связанная с объединением тем по жанровым признакам. Такая интеграция необходима уже при изучении народных и литературных сказок в 5 классе. Изучая народные сказки, мы рассматриваем варианты раскрытия сходных сюжетов в сказках разных народов, причём берём как произведения близкородственных культур, так и культур, цивилизаций, вообще никак не связанных с европейской традицией. Так при изучении сказок о животных неизменным успехом у пятиклассников пользуется монгольская сказка, в которой всеобщим спасителем, воплощением ума и сообразительности оказывается заяц (кстати, для Юго-Восточной Азии такая трактовка традиционна). Изучая литературные сказки, мы рассматри-

ваем сначала их фольклорные первоосновы, а затем — аналогичные по сюжету (или по морали) сказки разных писателей.

Внутрипредметная интеграция по жанровым признакам совмещается с внутрипредметной интеграцией по признакам сюжетным. Особенно благодатным для различного рода объединений и сопоставлений оказывается творчество русских и зарубежных писателей-романтиков (или тех, кто начинал как романтик) первой половины XIX века. В отличие от классицизма, романтизм пришёл в русскую литературу практически без *отставания*, как и реализм, процесс развития этих литературных методов в России шёл параллельно с западноевропейским. Причём, в полном соответствии с Лобачевским, у этих параллельных прямых нашлось немало точек пересечения.

Невозможно, например, без интеграции изучать литературные баллады. В 7 классе при изучении этой темы мы используем тексты немецких баллад, русских и одной датской. Учащиеся с удивлением открывают для себя то, в чём для образованного русского читателя полустаростелетней давности не было ничего удивительного. „Муму” Тургенева сюжетно во многом повторяет балладу Адельберта фон Шамиссо „Нищий и его пёс”. Мрачность тургеневской аллюзии подчёркивается тем, что богатырь Герасим в его рассказе душевно оказывается намного слабее, чем нищий, больной, но свободный старик — герой немецкой баллады. Баллада немецкого романтика Людвиг Уланда „Плавание Карла Великого” создаёт иную интеграционную плоскость: почти все герои этой баллады знакомы детям по только что изученной эпической поэме о Роланде. Здесь интерес представляет сопоставление фольклорных и литературных образов героев. Баллада Ганса Христиана Андерсена „Королева метелей” вообще вызывает у семиклассников культурологический шок. Это не-

большое, но весьма мрачное, заканчивающееся гибелью главного героя поэтическое произведение написано на той же фольклорной основе, что и „Снежная королева”. А вот что позволяет выжить маленьким героям сказки в тех обстоятельствах, в которых погибает взрослый герой баллады, – это уже материал для размышлений на морально-этическую тему. Наконец, на том же уроке рассматривается баллада Н.М. Языкова „Сампсон” – поэтическое переложение сюжета, ранее рассмотренного при изучении отдельных эпизодов Ветхого Завета. Здесь мы можем говорить о тираноборческом пафосе, которым наполняет свою балладу поэт-романтик, о художественных средствах, использованных в стихотворении. Таким образом, урок по литературным балладам завершает интеграцию раздела „Героический эпос народов мира“, позволяет актуализировать темы, изученные ещё в 5 классе, и с опережением дать часть теоретического материала 9 класса (например, немецкий романтизм эпохи „Бури и натиска”).

Немного изменив предлагаемый программой порядок изучения произведений, мы интегрировали изучение в 7 классе повести Н.В. Гоголя „Тарас Бульба” с чтением новеллы Проспера Мериме (писателя, чьё творчество теснейшим образом связано с русской литературой!) „Маттео Фальконе”. Эта новелла не просто сюжетно совпадает с повестью Гоголя, восходя к тому же архетипу „жертвоприношения Авраама”. Совпадает множество художественных и психологических деталей – здесь и описание интерьера домов Бульбы и Фальконе, и отношение героев этих произведений к женщине... И непосредственно за Мериме начинается изучение творчества его многолетнего корреспондента, одного из самых уважаемых в Европе того времени литераторов, сопредседательствовавшего (совместно с Виктором Гюго) на первом Всемирном конгрессе писателей, –

Ивана Сергеевича Тургенева. „Бежин луг”, рассказ о *русском* мире – и „Папа Симона”, новелла Мопассана, перенесённая в 7 класс из программы 10-го. Семиклассники прекрасно воспринимают это произведение, а учитель получает возможность развить тему изображения детства в мировой классике, поразмышлять на тему литературного ученичества (ведь Ги де Мопассан числил себя учеником Тургенева); да и жанр новеллы подробно рассматривается именно в 7 классе.

Изучение литературы в 8 классе начинается с интегрированного урока, однако это уже интеграция второго типа – межпредметная. Если помните, согласно программе, основная тема первого урока – „Литература в ряду других искусств”. У нас на этом уроке даётся три понятия: „ритм”, „гармония” и, как ни странно, „каннелюра”. И в ходе урока удаётся доказать, что средствами музыки, живописи и речи можно рисовать одни те же картины, а художественный текст и архитектурный элемент могут подчиняться одним и тем же ритмам.

Интегративный подход к изучению литературы позволяет использовать в системе планирования уроков некоторые элементы комплексного метода начала XX века. Так в 8 классе параллельно с изучением японской поэзии на уроках литературы, на уроке русского языка (развития речи) пишется изложение „Философский сад в Киото”. Текст взят из „Рассказов о японском искусстве” Константина Симонова – описание архитектурного сооружения, причём описание это завершается рассуждением, в котором сформулированы все основные принципы японского искусства. Однако и от внутрипредметной интеграции при изучении этой темы тоже невозможно отказаться. Как японская поэзия, так и поэзия Ближнего Востока даётся, прежде всего, в жанровом аспекте. На уроках изучается такое понятие, как „бейт”, и с этой, структурной, точки зрения рассматривается жанр

Інтеграція тем дозволяє нам в гимназії, не изучая древних языков, всё-таки давать детям гуманитарное образование в классическом стиле

рубай; даётся чёткое понятие о жанровых особенностях и строении газели и касыды, без знания которых просто невозможно оценить по достоинству творчество Низами. Итоги мы подводим и выставляем тематические оценки по результатам контрольной работы по жанрам восточной поэзии.

Часто, начиная интеграцию тем по жанровому признаку, мы приводим учеников к мысли о морально-этической, мировоззренческой общности творчества русских и зарубежных писателей. Так происходит, например, при интеграции в один блок романтической притчи Александра Грина „Алые паруса” и философской сказки Антуана де Сент-Экзюпери „Маленький принц”.

Начиная с 9 класса, когда курс литературы окончательно обретает исторические контуры, уроки литературы возможно проводить *только интегрировано*. Мировая история, военная история, история искусств — без этого немислимы уроки литературы и в среднем звене, и в старшей школе. А поскольку литературу мы изучаем не только русскую, но и мировую вообще, на уроках необходимо постоянно обращаться к иностранным языкам — к языкам оригинала изучаемых произведений.

Систематизация курса литературы приводит к необходимости усиления культурологического аспекта, к тому, что каждую тему нужно начинать с некоего введения в эпоху. Театр античной Греции и его роль

в формировании мировоззрения. Можно ли прожить, не имея в языке понятия „закон”? А ведь ещё Гомер не знал этого слова. Или: психология Средневековья. Чем отличался менталитет средневекового человека от менталитета нынешнего? Ведь отнюдь не суммой знаний! А эти отличия и позволяют интегрировать в одну тему „Слово о полку Игореве” и „Божественную комедию”...

Шекспир — и непременно история английского Возрождения, уже в основе своей разительно отличающаяся от итальянской. У британского гуманизма — другая мораль, другая эстетика. И снова история театра (Гамлеты разных эпох и стран), история живописи — прерафаэлиты недаром обращаются к Шекспиру в поисках новой эстетики: „*Офелия*” Джорджа Миллеса. А далее — как обычно: живопись, музыка, кино, „*to be or not to be*” в оригинале... И французская классицистическая переделка трагедии Шекспира, та самая, благодаря которой русский зритель с Шекспиром и познакомился. Добро пожаловать в театр классицизма!..

Интеграция тем при изучении русской и зарубежной литературы позволяет нам в гимназии, не изучая древних языков, всё-таки давать детям гуманитарное образование в классическом стиле, подготавливая таким образом почву для дальнейшего их обучения в классах и вузах филологического профиля.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

Хто не вміє управляти, той завжди стає узурпатором.

К. Біні

*Осередком культури школа стає лише тоді,
коли в ній панують чотири культу:*

*Культ батьківщини,
Культ людини,
Культ книги,
Культ рідного слова.*

В. Сухомлинський

ВІТЧИЗНЯНА КНИГА З ФОНДІВ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

І ПРО ЩО ВОНА МОЖЕ ПОВІДАТИ

Управління
школою

Знайомимо Вас, шановний читачу, на перший погляд, зі звичайною книжкою – каталогом, але який, починаючи з назви, захоплює і не відпускає до останньої сторінки. Переконайтеся в цьому самі:

● До Каталогу увійшли підручники і навчальні посібники 1748-1917 рр. видання, написані як українською, так і російською мовами, які містяться

у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського – таких **1174**.

● За проведеною авторами систематизацією цієї літератури можливо простежити, як змінювалися основні характеристики навчальної книги та переконатися, що „саме з аналізу підручників можна швидко і більш-менш точно зробити ви-

сновок щодо домінуючих на час їх створення методологічних установок, дидактичних і методичних засад”¹.

● Можна помітити, що навчальна книга українською мовою представлена в „Каталозі” малочисельними виданнями (в основному підручниками С. Русової, Б. Грінченка, Т. Лубенця та інших) й віднайти пояснення – у другій половині XIX ст. в Російській імперії діяв Валуєвський циркуляр та інші документи, якими у тій чи іншій мірі заборонялося друкувати навчальну книгу українською мовою.

● Вражає вишукана структура друкованого каталогу, яка складається з основної частини і низки допоміжних покажчиків. В основній частині матеріал розташований за хронологією його видання, а в межах одного

**Ольга
ВИГОВСЬКА**

Завідувач відділу обробки і поширення інформації в сфері освіти ДНПБ АПН України

¹ Укладання книг XV111 – початку XX ст., надрукованих гражданським шрифтом з фондів бібліотек України: *Метод. посібник / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; Авт.-уклад. Р. С. Жданова; Наук. ред. П. І. Рогова; Відп. ред.: В. О. Кононенко, С. О. Басенко.- К., 2005. – 126 с.*

року — за алфавітом авторів і назв підручників.

Різноаспектному розкриттю змісту окремого видання сприяє розгалужений науково-допоміжний пошуковий апарат, який включає покажчики, що значно збагачують книгу та підвищують її інформативність. Це:

- іменний (авторів, укладачів, редакторів тощо) систематичний покажчик;
- покажчик назв творів друку;
- друкарень, видавничих організацій та установ, видавців і видавництва;
- місце видань підручників;
- печаток (штампів) бібліотек, приватних осіб, інших установ;
- екслібрисів, присвят, епіграфів, іменних, дарчих написів та інших поміток.

Для більш ефективного користування допоміжними покажчиками кожному з них передують невеликий вступ, в якому йдеться про принципи його побудови. Зручності в користуванні посібником додасть і розроблена система посилань.

Стає очевидно велика праця авторів Каталогу — науковців бібліотеки Н.Г. Мацібори, Р.С. Жданової, В.М. Іващенко, М.О. Самборської, Л.В. Домбровської та Р.І. Палійчук, які під керівництвом свого директора й наукового редактора П.І. Рогової детально вивчили кожен підручник і навчальний посібник та здійснили пошукову роботу для уточнення авторів, пе-

КНИГА, ПРО ЯКУ ЙДЕТЬСЯ У ЦЬЙ СТАТТІ

Підручники і навчальні посібники (1748-1917 рр.) з фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського для початкових і середніх навчальних закладів: Каталог / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. — К.: Атіка, 2005.- 384 с.

Упорядники:

Мацібора Н.Г., зав. відділу наук. організації та зберігання фондів; *Жданова Р.С.*, зав. наук.-ред. відділу; *Іващенко В.М.*, науковий співробітник; *Самборська М.О.*, науковий співробітник; *Домбровська Л.В.*, молодший науковий співробітник; *Палійчук Р.І.*, молодший науковий співробітник.

Науковий редактор:

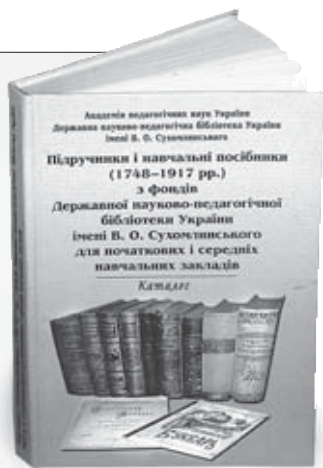
Рогова П.І., канд. іст. наук, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського.

Відповідальний за випуск:

Мацібора Н.Г., зав. відділу наук. організації та зберігання фондів.

Бібліографічний редактор

Жданова Р.С., зав. наук.-ред. відділу.

На фото: (перший ряд, зліва направо) — Самборська М.О., Рогова П.І., Мацібора Н.Г.; (другий ряд) — Домбровська Л.І., Палійчук Р.І., Іващенко В.М.

Від редакції:

Повідомляємо Вас, шановний читачу, що у найближчих планах нашого журналу і ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського активізувати прямий зв'язок з бібліотеками Ваших закладів через наявну електронну мережу середніх закладів освіти. Тож запрошуємо Вас до співпраці з нами!

рекладачів, місць і років видання підручника чи посібника. Останнє потребувало широкої джерельної бази: довідкової літератури, енциклопедичних видань, бібліографічних посібників тощо.

Отак колективом Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського й створився друкований каталог „Підручники та навчальні посібники для початкових і середніх навчальних закладів (1748-1917 рр.) у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського” (див. вріз на с.73).

Вищезазначеним підручникам і посібникам надано статус національного надбання. Останнє додає значущості цьому Каталог, бо стає зрозумілим, що він увібрав у себе раритетні видання, більшість з яких зберігалася у фондах, до яких доступ був обмеженим. Ситуація змінилася лише в умовах незалежної України, коли в системі АПН створилася ДНПБ, яка через наукові роботи своїх працівників розкриває їх для широкої громадськості, тому й ми у цьому числі журналу маємо можливість

знайомити Вас з унікальною інформацією про вітчизняне підручничотворення кінця XVIII – початку XX століть.

Каталог адресовано педагогічним та науковим працівникам,

книгознавцям, бібліотекознавцям, бібліографознавцям та працівникам інформаційних служб, усім, хто цікавиться історією освіти і педагогічної думки, шкільного підручника та вітчизняних бібліотек.

Вважаємо, що такий матеріал потрібен не лише „чистим” науковцям, а будь-кому з нас і нашим учням, їхнім батькам, нашим колегам – педагогам і управлінцям.

А чи можна познайомитися з ним ближче?

Для зацікавлених сповіщаємо, що каталог вже надійшов до національних і державних, обласних наукових універсальних бібліотек, університетських бібліотек і педагогічних ВНЗ III-IV рівнів акредитації та ІППО.

Гадаємо, що Вам важливо дізнатися і про те, що до Державної науково-педагогічної бібліотеки надходить обов'язковий примірник усіх книг психолого-педагогічної тематики.

Як отримати будь-яку з них?

Надсилайте свої запити або електронною адресою, або поштою, або телефонуйте (див. контактні адреси у врізі). До речі, у найближчих планах бібліотеки електронна доставка документу. Запрошуємо і на сайт бібліотеки, звідкіля Ви отримаєте інформацію як про саму бібліотеку, про її фонди, так і про послуги, якими можете скористатися саме Ви, шановний читачу.

Може статися, що бібліотека стане помічником і другом у вирішенні Ваших проблем. *Бажаємо Вам цього!*

КОНТАКТНІ АДРЕСИ

Державна науково-педагогічна бібліотека імені В.О. Сухомлинського, АПН України, дирекція.
04060 м. Київ, вул. Берлінського, 9.

E-mail: library@nbi.com.ua

Веб-сайт:

www.library.edu.ua.net

тел.: (044) 440-35-48

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

НОВІ КНИГИ З ПИТАНЬ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Управління
школою

Сучасний стан розвитку суспільства в Україні характеризується значними змінами в соціально-економічній сфері. Процеси глобалізації, інформатизації, демократизації, гуманізації, становлення ринкових відносин є чинниками глибокого оновлення змісту й структури діяльності всіх соціальних інституцій, у тому числі й навчальних закладів.

Нещодавно була прийнята цільова програма „Школа майбутнього”, яка підготовлена Міністерством освіти та науки. За цією програмою навчальні заклади нового типу створять у Києві, Автономній республіці Крим, Донецькій,

Кіровоградській, Тернопільській та Херсонській областях. Велике значення для впровадження цієї програми має управління діяльністю школами.

Треба зазначити, що дослідженням цієї проблеми в нашій літературі приділяється велика увага, але поява кожної нової книги з питань управління освітніми закладами привертає до себе велику увагу. Пропонуємо Вашій увазі книги, що надійшли до фондів Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського з цих питань.

Раїса ГАВРИЛЮК

Науковий співробітник відділу наукового опрацювання й каталогізації документів ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

Павлютенко Є. М. Основи управління школою / Є.М. Павлютенко, В.В. Крижко. – Х.: Основа, 2006. – 172с. – (Б-ка журн. „Управління школою”; Вип. 1(37)). – Бібліог.: С. 171. – Сер. засновано в 2003 р.

У книзі розкриті наукові засади управління школою, характеризуються основні поняття, принципи, функції, методи управління, управлінський цикл та основи психології управління.

Пропонована робоча книга керівника школи складається з двох розділів. У першому розділі – „Основи теорії управління” – йдеться про те, що управління – це процес планування, організації, мотивації й контролю, необхідний

для того, щоб сформулювати й досягти цілі, що стоять перед школою.

Завдання науки управління школою – виявлення й наукове обґрунтування найбільш раціональних шляхів підвищення ефективності й результативності роботи шкільного управління. Визначено такі три принципи управління, відповідно до яких формується, функціонує й розвиваються школа:

1. Оптимальне співвідношення централізації й децентралізації..

2. Принцип колегіальності й єдиноначальності.

3. Принцип раціонального поєднання прав, обов'язків і відповідальності.

Теорію управління слід розглядати не як абсолютну істину, а як інструмент, який дозволяє передбачити, що ймовірно може трапитися, тим самим допомагаючи керівникові приймати більш доцільне рішення й уникати небажаних помилок.

Другий розділ книги має назву „Психологія управління”. Керування людьми – проблема, що донедавна мало цікавила керівників, які й сьогодні нерідко дивляться на психологію як на абстрактний продукт духовного життя.

Своє завдання автори книги вбачають у тому, щоб поповнити теоретичний багаж знань керівників різних рівнів у галузі психології стосовно їх практичної діяльності. Автори книги запропонували „управлінське кредо” для керівників ЗНЗ:

1. Керування школою може бути ефективним тільки в тому випадку, якщо кожен працівник добре знає свої права й обов'язки.

2. Запорука ефективності діяльності керівника – в удосконаленні колективних форм прийняття рішень.

3. Головне для керівника – це вміння мобілізувати всі сили колективу на рішення проблем, що виникли та є найбільш актуальними.

4. Керування ефективно лише в тому випадку, якщо на підприємстві забезпечені всі необхідні умови для його роботи.

5. Великий ворог ефективного керування – різного роду папери, кількість яких постійно збільшується.

6. Найбільш важлива якість керівника – це здатність генерувати ідеї.

7. Головне, що очікується від керівника – це ефективний підбір і розміщення кадрів, розроблення ефективного й реально здійснюваного плану; матеріально-технічне постачання.

8. Девіз керівника: керування складається з дрібниць. Наведіть лад у документації, вчасно починайте наради, не лінуйтеся відвідувати об'єкти керування, не забувайте своїх обіцянок, прагніть до конкретності своїх завдань, самоконтролюйте виконання – і тоді справи у вас підуть добре.

Книга буде корисною для керівників шкіл різних рівнів. Вони знайдуть у ній відповіді на запитання з теорії управління й організації, внутрішнього шкільного менеджменту й основ маркетингу.

Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика:

Монографія. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.

Пропонована монографія складається з чотирьох розділів.

У першому розділі – „Теоретико-методичні основи управлінської діяльності керівників шкіл” – міститься визначення теоретичної основи управлінської діяльності керівників шкіл.

Ця діяльність має наступні ознаки: спеціальна освіта, спеціалізація праці, особливий предмет праці, об'єкт управління, специфічні засоби й інструментарій, продукт управлінської праці.

Обґрунтування теоретичних основ управлінської діяльності керівників шкіл є необхідною передумовою визначення методології їхньої професійної підготовки.

„Методологія розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл” – *другий розділ* монографії. Категорія „професіоналізм” у педагогіці почала використовуватись у 70-80-х роках ХХ ст.

У сучасній педагогічній літературі цим терміном позначається, по-перше, високий рівень готовності до педагогічної діяльності, по-друге, здатність педагога на високому рівні здійснювати педагогічну діяльність, виявляючи свій особистий інтелектуальний і творчий потенціал.

Треба відмітити тісний зв'язок з поняттями „професіоналізм” і „педагогічна майстерність”. У сучасній науці виокремлюється поняття „професіоналізм управлінської діяльності”, оскільки сьогодення зумовлює високий рівень вимог до керівників шкіл.

Автор монографії досліджує думку науковців про поняття „компетенція”. З точки зору Сорочан Т.М., бути компетентним означає опанувати вміння, бути здатним виявити в даній ситуації отримані знання й досвід.

Третій розділ має назву: „Стан розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл в умовах діючої системи післядипломної педагогічної освіти”. До основних компетенцій управлінської діяльності керівника

школи, які інтегруються в професіоналізм, внесено такі: функціональну, соціально-педагогічну, соціально-економічну, інноваційну, фасілітативну.

З урахуванням структури та змісту кожної компетенції, а також умінь, які входять до цих компетенцій, розроблено критерії та показники оцінювання рівня розвитку професіоналізму керівників шкіл.

Четвертий, останній, розділ монографії – „Експериментальна система розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників шкіл у післядипломній освіті”.

Для проведення експерименту було розроблено модель системи розвитку професіоналізму керівників шкіл у післядипломній педагогічній освіті.

Визначальним чинником такого результату в експерименті стала технологія науково-методичного супроводу, яка передбачала певну послідовність етапів роботи з керівниками шкіл, використання активних та інтерактивних методик, яка спрямована на опанування теоретичних знань і практичних умінь

Монографія розрахована на науковців і викладачів ВНЗ та закладів післядипломної освіти різних рівнів, студентів і магістрантів, які вивчають курси з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами та керівників ЗНЗ.

Болгаріна В.С. Культурологічний підхід до управління школою. – Х.: Вид. група "Основа", 2006.-112с. – Вип.5(41).

Перший розділ книги – „Шкільна освіта у контексті культури”. Поняття „культура” давно набуло статусу наукової категорії. У ХХ столітті в наукових поданнях культура тлумачиться як справа рук та розуму людини.

Освіта виконує фундаментальну місію – це ведення особистості до світу культури на різних етапах її життя. Але треба зауважити, що зближення понять „культура” і „освіта” не означає їх повного отождолення. Освіта – скоріше шлях оволодіння матеріальною і духовною культурою суспільства та творення.

Зміст освіти – це не самі по собі знання, вміння, навички, а спрямованість їх на вирощування культури особистості, звернення до культури як до основи освіти, відкриває перспективу, можливість глибшого філософського, культурно-історичного, науково-педагогічного обґрунтування навчально-виховної діяльності.

Ключовим поняттям у гуманній педагогіці є принцип *культуровідповід-*

ности. На думку сучасних дослідників у галузі культурології освіти, культуровідповідність освіти означає, що вона відповідає різноманітній палітрі культури суспільства; сприяє культурній особистій реалізації кожного суб'єкта в культуротворчому процесі.

В другому розділі „Ідеї культуровідповідності освіти в педагогіці” висвітлюються ідеї культуровідповідності освіти в педагогіці. Серед невідкладних завдань на найближчі роки Міністерство освіти і науки визначило докорінне поліпшення виховної роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю; поєднання зусиль держави, громадськості і церкви у створенні високодуховного середовища, забезпечення поступового впровадження в навчальний процес ЗНЗ курсів морально – етичної проблематики.

Одним із нових наукових напрямів дослідження є культурологія освіти. В третьому розділі „Основні поняття та проблеми культурології освіти” детально досліджується культурологія освіти, її поняття і підкреслюється, що наукова галузь займається вивченням глибокої культурної суті освіти.

На думку дослідників, фактор культури високої якості може стати вирішальним для розвитку освіти. Що таке культурологія освіти? Це система ідей, понять, методик, які допомагають зрозуміти суть освітньо-виховного процесу як культурного феномену.

З цих позицій освіта розглядається як:

- складний процес передачі – засвоєння нормативно-ціннісного культурного досвіду та створення умов для його реалізації особистості;
- сфера культурної діяльності і засвоєння її різноманітних зразків суб'єктами;
- культурний простір, де освітні процеси взаємодіють з іншими сферами культури;
- засіб збереження культурних традицій і творення нових.

Автор розглядає управління освітою з управлінською культурою керівника ЗНЗ, з культурологічним підходом до управління. Культурологічний підхід до управління навчальними закладами означає:

1. Вся діяльність навчального закладу розглядається в контексті культури і спрямовується на формування Людини Культури.

2. Зміст кожної навчальної дисципліни аналізується не тільки з метою ефективного формування знань, але й визначенням загальнокультурної підготовки учнів.

3. Спрямованість на постійне підвищення педагогічної культури, майстерність вчителя використання діалогових методик в педагогічному процесі.

4. Залучення до формування культурного середовища всіх членів колективу.

5. Використання набутих та творення нових традицій.

У четвертому розділі „Культурологічний підхід як імператив управління сучасною школою” автор розкриває особливості культурологічного підходу до управління школою. Він підкреслює, що культурологічний підхід – це узагальнений принцип вимог, що, по-перше, відображає суть освіти і виховання як явище культури; по-друге, вимагає врахування закономірностей, тенденцій, особливостей навчально-виховного процесу, головною метою якого є вирішування Людини Культури.

Отже, культурологічний підхід є **імператив** (лат. *imperativus* – вимога, наказ), дотримання якого сприятиме якісному виконанню основної функції освіти.

П'ятий розділ – „Реалізація культурологічного підходу до управління навчально-виховним процесом”. В цьому розділі йдеться про результати соціологічного-педагогічних досліджень, проведених в середніх школах. Автор прийшов до висновку, що серед причин недооцінки значення культурологічного підходу до діяльності ЗНЗ є: відсутність у педагогів необхідної загальнокультурної підготовки, недостатній рівень нормативного та науково-методичного забезпечення культурологічного аспекту діяльності керівників шкіл.

Цінними будуть для користувачів додатки, які містять рекомендації культурологічного підходу до управління ЗНЗ та практичні матеріали для використання у навчально-виховному процесі.

Маємо надію, що запропонована робота певною мірою задовольнить потреби в більш глибокому ознайомленні з культурологією освіти та культурологічним підходом до управління школою.

Книга розрахована на керівників ЗНЗ, викладачів інститутів післядипломної педагогічної освіти та всіх тих, хто цікавиться питаннями управління школами.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

НОВІ МОНОГРАФІЇ

Управління
школою

Кожне з представлених видань розглядає феномен педагогічного управління під певним кутом зору. Перша монографія пропонує використовувати в процесі управління системний підхід, стверджуючи тим самим суб'єкт-об'єктну парадигму управлінської діяльності. Інша – спирається на особистісно-орієнтовані управлінські технології, що визначають суб'єкт-суб'єктну парадигму управління. Діалектичне поєднання цих двох напрямів дає керівнику потужний інструмент внутрішньошкільного управління, збагачує методологію управлінської діяльності.

**Олена
КРЕПИНЕВИЧ**

Науковий співробітник
відділу наукового опрацювання й каталогізації документів ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського

- **Прокопенко А.І. Наукові основи управління в системі освіти:** Монографія / А.І. Прокопенко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2005. – 304 с.

У монографії визначаються теоретико-методологічні засади управління закладом освіти. Автор ставить перед собою глобальну мету – розроблення концептуальних засад соціального управління в освіті.

Автор присвятив свою монографію аналізу феномена педагогічного управління з використанням методології системного підходу.

Другий розділ монографії автор присвятив практичному застосуванню системного підходу у вивченні навчальної діяльності учнів, що складається з окремих

діяльностей – орієнтованої, пізнавальної, перетворювальної, контрольної-корекційної тощо і в рамках цього підходу розглядається як об'єкт педагогічного управління.

Результатом системного аналізу навчальної діяльності є побудова її моделі.

Розширюючи площину системного аналізу, третій розділ своєї книги автор присвятив розкриттю категорії педагогічного управління як управління всією сукупністю педагогічних процесів. Розглядаються сутність, структура, функції педагогічного управління.

В останньому розділі видання викладаються основи соціального управління освітою. Управлінцям системи

освіти пропонується книга допоможе побачити заклад освіти в єдності його складових частин і їхньої динаміки, уможлививши тим самим

доступність цілісного пізнання педагогічної дійсності, і, як наслідок, оптимізувати процес управління закладом освіти.

- **Рогова Т.В. Персоналізований підхід в управлінні педагогічним колективом школи:** Монографія / Т.В. Рогова; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: Нове слово, 2006. – 299, [1]с.

Пропонована монографія продовжує тему пошуку та формування нової парадигми управління в системі освіти. Але якщо попереднє видання розглядає відносини в системі „керівник-учитель-учень” з точки зору суб’єкт-об’єктної парадигми, представлена монографія пропонує покласти в основу управлінської діяльності діалогічний підхід, який визначає суб’єкт-суб’єктну взаємодію та збільшення ступеня свободи учасників педагогічного процесу. В основі такого підходу лежить ідея персоналізації, яка спирається на загально-

світоглядну настанову, що тлумачить людину як абсолютну моральну цінність і центральний елемент буття.

Директорам шкіл також цікаво буде ознайомитися з виведеними автором критеріями ефективності управління педагогічним колективом школи при застосуванні персоналізованого підходу, серед яких можна відзначити наявність суб’єктного сприйняття особистості педагога, рівень його самоактуалізації та професійно-педагогічної компетентності.

Монографія видається корисною керівникам системи загальної середньої освіти, а також науково-педагогічним працівникам, що цікавляться науковими підходами в управлінні школою.

- **Корогод Н.П. Управління системою науково-методичної роботи в технікумах:** Навч. посіб. / Н.П. Корогод. – Дніпропетровськ: Пороги, 2005. – 143, [1]с.

Представлений посібник розглядає науково-методичну роботу як цілісну, багаторівневу та багатофункціональну систему взаємопов’язаних дій.

Автор докладно характеризує зміст та форми організації науково-методичної діяльності. Описуються три групи організаційних форм: колективні, групові та індивідуальні, що, у свою чергу, поділяються на традиційні та нетрадиційні (інноваційні). Наголошується, що в сучасних умовах актуальним є розвиток саме індивідуальних форм організації методичної роботи.

Автор наголошує, що поява нових форм організації науково-методичної роботи в технікумах зумовлюється наявністю певних організаційно-педагогічних умов, серед яких називаються такі: управління на засадах системності, застосування сучасних методик діагностування професійних,

особистісних та ділових якостей педагогічних працівників, організація системи матеріального та морального стимулювання педагогів, створення сприятливого психологічного мікроклімату в колективі.

Другий розділ книги розкриває особливості управління системою науково-методичної роботи в сучасних технікумах. Запропонована структурна модель доповнюється організаційною моделлю управління, що допомагає раціонально розподілити обов’язки між членами педагогічного колективу.

На основі ґрунтовного вивчення проблем управління системою науково-методичної роботи в технікумах автор робить пропозиції щодо його вдосконалення.

Видання має кілька додатків, які містять практичний матеріал.

Посібник розрахований на керівників, організаторів науково-методичної роботи, викладачів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

ДЕТСКИЕ БИБЛИОТЕКИ СЕВАСТОПОЛЯ: НОВЫЙ ОБРАЗ, НОВЫЙ ИМИДЖ

Управління
школою

„Библиотека отзеркаливает жизнь общества, поскольку существует с ним в одном культурном пространстве”.

С.А. Езова

В обществе имеет место следующий алгоритм: меняется библиотека — измененная библиотека определяет развитие информатизации — информатизация качественно изменяет общество. В эту схему вписываются и детские библиотеки Севастополя.

Мы начали думать и делать по иному с 1998 года после участия в Киеве в немецком семинаре „Менеджмент в библиотеках” и „Украинско-шведском семинаре” в ГБУ для детей. Вот тогда-то и началась наша работа над созданием нового облика, имиджа Библиотеки для детей, над такими проблемами, как адаптация к изменениям, стратегическое планирование и управление персоналом, преобразование библиотечного пространства, стоящими перед нашей ЦБС (см. врез на с. 82) и сейчас.

Нам представляется очень важным проводить мозговой штурм, учить руководителей структурных подразделений стремлению и умению поиска, обоснования и принятия управленческих решений, быть предприимчивыми, уверенными и настойчивыми в решении

проблем и задач библиотечного развития. За эти годы мы провели серии семинаров, круглых столов, мастер-классов, двух конкурсов имидж-проектов для руководителей и сотрудников разных категорий. Новшеством стали презентации новых подразделений — отделов ЦДБ и нестандартных филиалов. Свою структуру, свое лицо имеет большинство из них. Наши библиотеки постепенно становятся пространством доступности получения информации и знаний, комфорта и удобства.

В филиале №7 открыт музей писателя Г.А. Черкашина, коллектив работает по целевой комплексной программе „Детская библиотека — центр духовного наследия писателя Геннадия Черкашина” совместно с Фондом истории и культуры имени Г.А. Черкашина. В филиале №16, библиотеке-клубе, есть сектор творческого развития читателей; на первом этаже — Музей детских книг писателя Евгения Белоусова (190 кв м.), где есть „Кабинет писателя”, „Зал исторической миниатюры”, зал

Светлана КАПРАНОВА

Директор ЦБС для детей, заслуженный работник культуры Украины, член правления Детского Фонда, член союза славянских журналистов

ЦЕНТРАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА СЕВАСТОПОЛЯ (ЦБС)

Она создана в 1971 году, когда началась централизация библиотек в Украине, именно в Севастополе на базе двух центральных библиотек: для взрослых — имени Л.Н. Толстого и для детей — имени А.П. Гайдара, проводился эксперимент, который оправдывает себя и по сей день. В составе ЦБС, кроме ЦДБ им.А.П. Гайдара, **18 библиотек-филиалов**, расположенных в 4-х районах города.

В рамках программы повышения квалификации работников детских библиотек в филиале №16, признанном Библиотекой года, состоялась научно-практическая конференция «Централизация детских библиотек Севастополя: 35 лет спустя», где были намечены пути дальнейшего развития ЦБС для детей.

ЦБС известна сильным коллективом специалистов. О повышении престижа детских библиотек свидетельствует тот факт, что на всех городских Форумах „Общественное признание” среди лауреатов форума были работники ЦБС для детей, директор — член оргкомитета, заседания которого проходят в ЦДБ им.А.П. Гайдара.

Библиотека основана в январе 1921 года, является методическим центром для всех библиотек города, обслуживающих детей. В этом году, в связи с **85-летием ЦДБ**, проведены конкурс детского творчества „Моя библиотека”, научно-практическая конференция „ЦДБ имени А.П. Гайдара: история и современность”.

Логичный итог деятельности коллектива — множество дипломов, грамот, среди которых Почетная грамота городского Совета „За заслуги перед городом-героем Севастополем” и Специальный Диплом за участие в 1-м Всероссийском конкурсе сайтов публичных библиотек за обширный спектр виртуальных услуг, предоставляемых молодым пользователям.

Наши библиотеки выполняют одну из важнейших социальных функций: предоставляют свободный и бесплатный доступ к фондам и информационным ресурсам пользователям, приобщая их к достижениям науки, культуры и образования. Диапазон читательской аудитории максимально широк в возрастном, профессиональном, образовательном, социальном планах. Все это определяет особенности и приоритеты нашей деятельности.

Библиотечный фонд ЦБС насчитывает около **500 тысяч единиц**: книг, брошюр, периодических изданий, компакт-дисков, аудио- и видеоматериалов.

Около **60 тысяч** человек ежегодно являются читателями, количество *книговыдач в год* — свыше **миллиона ста тысяч**, *посещений в год* — около **пяти-сот тысяч**. Библиотечное обслуживание осуществляют **148 библиотекарей**, всего в штате ЦБС более **200 человек**.

„История Украины в книгах писателя Е. Белоусова”, галерея рисунков читателей по книгам писателя. Филиал №10 — библиотека-театр с настоящей сценой, софитами, необыкновенным занавесом.

Прежде, чем принять какое-нибудь решение, вводить какое-нибудь новшество в свою работу, мы ищем информацию в Интернете, в профессиональных изданиях, изучаем опыт коллег и находим свое решение. Мы выписываем, приобретаем, привозим из командировок много профессиональных новинок.

Успеху работы способствует социальное партнерство. Особенно плодотворным стало сотрудничество с отделом по делам молодежи и спорта и службой по делам несовершеннолетних, которые выступают организаторами многих библиотечных мероприятий, а также обеспечивают их финансово.

ПРИНЦИП РАЗВИТИЯ ДЕТСКИХ БИБЛИОТЕК

Принцип взаимодействия лежит в основе развития детских библиотек. **В нем три модуля: организационно-управленческий, технологический** (ведущее место здесь у отдела автоматизации, теперь новых информационных технологий) **и обслуживания.** Модулю „Сотрудники” отводится решение конкретных задач: гармонизация интересов сотрудников, формирование у них заинтересованности в делах админи-

страции и библиотеки в целом, формирование чувства сопричастности и личной ответственности, понимания необходимости формирования вокруг библиотеки партнеров – организаций, решающих сходные задачи и заинтересованных в ее успешной деятельности, способных поддерживать библиотеку и лоббировать ее интересы.

Фокус-группы – это временные творческие коллективы, создаваемые на период реализации поставленной задачи. Раньше в их состав входили только сотрудники ЦБС, теперь и объекты внешней среды – социальные партнеры. Благодаря внебиблиотечным контактам, возможности Библиотеки увеличиваются, сфера ее действия расширяется.

Ключевым фактором, определяющим развитие и статус наших библиотек в условиях социальных перемен, всегда было тесное взаимодействие библиотечных коллективов ЦБС между собой и с другими библиотеками и организациями, государственными и профсоюзными, с различными социальными группами, а также с известными личностями. С большинством работаем в рамках договоров. Эти контакты играют большую роль в создании имиджа наших библиотек как прогрессивных.

Много внимания уделяем внешнему пи-ару, развитию связей с общественностью, мы также строим на основе маркетинговых исследований. Постоянно делаем все, чтобы администрация вышестоящих и финансовых органов, депутатский корпус имели истинное представление о деятельности детских библиотек, масштабах их услуг, популярности у населения. Проводим акции „Город – библиотеке, библиотека – городу”, „Библиотека – окно в мир” и другие, благодаря которым в сознании общественности закрепляется положительный имидж библиотек, возрастает и укрепляется их престиж. В ЦДБ прошла фотовыставка „Север, Юг, Запад, Восток”,

организованная ТПП и Британским Советом. Все это способствует восприятию Библиотеки как открытого культурного пространства. Мы активно развиваем международное партнерство, что позволяет нам входить во всемирное библиотечное пространство. **Наш сайт** – главная точка входа в информационно-библиотечное пространство ЦБС и еще одна возможность визуализации информации о ней всему миру: www.childlib.iuf.net

КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

Достижения Библиотеки связаны с внедрением *компьютерных технологий* в основные библиотечные процессы. Современные информационные технологии используются с нарастающей интенсивностью уже не только в ЦДБ, но и в девяти филиалах, обеспечивая возможность нашему читателю работу с любым регионом мира. Чтобы быть нужными читателю, библиотекари повседневно сочетают традиционные и электронные виды информационно-библиографического обслуживания. В ЦБС для детей несколько Интернет-центров: *Интернет-центр „Уникум”* (секции „Начинающий пользователь”, „Компьютерная графика”, „Internet-сервис”, „Web-дизайн”), *Центр детской интернет-журналистики „Контакт”*, *Интернет-центр программы IATP/IREX*. В библиотеке-филиале №14 интернет-центр создан по гранту Посольства США (проект „LEAP – IP”).

Таким образом, библиотечно-информационная деятельность осуществляется путем традиционного и виртуального общения в библиотечно-коммуникационном пространстве. Читатели, находясь в библиотеках, получают информацию по Интернету; удаленные пользователи посредством Интернета обеспечиваются доступом к электронным фондам библиотек.

Решая проблему создания привлекательного образа библиотеки, работаем под девизом: „Видимая библио-

МЫ СЛУЖИМ ГЛАВНОМУ – ЧИТАТЕЛЮ

Особую остроту в последнее время приобретает проблема толерантности во взаимоотношениях представителей различных социальных слоев, групп и организации среди них поликультурного диалога. В общественной жизни Севастополя активную роль играют национально-культурные общества, их уже 33. С целью сплочения людей разных национальностей в городе проводятся Дни культур разных народов, фестивали, конференции, выездные мероприятия, в которых участвуют и детские библиотекари. Нередко мы сами выступаем инициаторами и организаторами городских мероприятий, например, совместно с ИПО и АНКОСом проведен межведомственный семинар *„Детское чтение как средство поликультурного воспитания детей“*, Интернет-фестиваль *„Возьмемся за руки, друзья!“*, декады национальных культур. Мы впервые в городе провели акции дарения, Фестиваль детской книги, книжную ярмарку *„Весь мир в детской книжке“*, во время которых все детские библиотеки наполнили свои фонды.

Одно из основных направлений работы в детских библиотеках – воспитание толерантного сознания у читателей согласно проекта *„Детская библиотека – территория толерантности“*. В филиале №14 создан свой сайт *„Дружба без границ“*, где размещены материалы национально-культурных обществ города, WEB-страница АНКОС (ассоциации национально-культурных обществ Севастополя).

Остановлюсь на некоторых службах, всегда вызывающих профессиональный интерес у гостей. Помимо традиционных отделов *„Мир детства“*, *„Мир подростков“*, *„Инновационной и методической работы“*, *„Информационно-библиографического“*, *„Организации фондов и каталогов“*, с сектором фандрейзинга, образованы отделы: *„Искусств“*, *„Маркетинга“*, *„Новых информационных технологий“* с сектором *„Медиатека“*, *„Организаторов детского чтения“*, *„Рекламы книги и творческого развития детей“*, *„Редких книг. Музей детской книги. Музей детских библиотек города“*, *„Информационно-ресурсный центр „Лингва“ и Центр „Окно в Америку“ для будущих лидеров, которые находятся в структуре отдела организаторов детского чтения. Услугам пользователей предоставлены не* ►

тека, необходимая всем группам населения”. Созданы визуальные материалы: литературные памятки, буклеты, закладки, газеты *„Клуб Тинейджеров плюс Библиотека“*, *„Гайдария юбилейная“*, *„Библиопартнер“*. К 70-летию нашего земляка – писателя Г.А. Черкашина библиотекой издан серьезный труд – библиографический указатель *„Геннадий Александрович Черкашин: Писатель. Публицист. Общественный деятель. Ученый. (1936–1996)“* (118 стр.). Издательская деятельность дает позитивный эффект, т.к. ненавязчиво сопровождает читателя в библиотечном пространстве, „визуализирует” нашу профессиональную деятельность.

Полностью современной библиотеку считают тогда, когда весь каталог переведен в электронную форму. Мы создаем *электронный каталог* с 2003 года, имеем около **70000 записей**, ЭК представлен в Интернет в сентябре того же года. То, что наши читатели имеют возможность использовать ресурсы интранет и глобальной сети Internet, совершенно изменило представление о Библиотеке и вызывает постоянный интерес общественности.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА

„Основное лицо в библиотеке – библиотекарь, который является потребителем попадающих в библиотеку различных новшеств... Но существует две другие категории людей, которые играют определяющую роль в этом процессе – это автоматизаторы и... решающая сила – администрация”. (Я.Л. Шрайберг). Администрация ЦБС делает все, чтобы у нас было как можно больше сторонников всевозможных новшеств. Это позволяет использовать творческую энергию библиотечного коллектива для расширения общей и профессиональной компетентности, что в конечном итоге

влияет на продвижение новых задач, достижение желаемого результата.

Инновационный подход применен во всей структуре профессионального обучения. Например, Школа библиотечного менеджмента „Путь к успеху” свои усилия направляет на внедрение новых форм образования по проблемам: „Программно-целевое планирование. Составление творческих программ”, „Реклама и PR в библиотеке”, „Формирование нового имиджа Библиотеки”, „Стратегическое планирование в библиотеке”, „Библиотека – центр досуга и творческого развития личности” и другим. В рамках проекта „Управление процессом перемен” в тренинг-центре „Импульс” состоялись тренинги, с участием тренеров из Киева (В. Пашкова, А. Гонорская, С. Куш) и Москвы (Н. Жадько и М. Чуркина). Очень эффективными считаем стендовые презентации „Удача года” по итогам деятельности детских библиотек.

У НАС МОРЕ ПРОБЛЕМ

Финансовая, кадровая, отсутствие соответствующих помещений. Но есть планы осуществить реконструкцию здания и расширить площадь ЦДБ, заменить мебель во всех детских библиотеках города, организовать внутробиблиотечное пространство как „перетекающее” с разновозрастными читательскими зонами вместо изолированных помещений, включить все библиотеки-филиалы в работу по целевым программам и проектам (модернизации, социальным, культурным).

Но, несмотря ни на что и вопреки всему, мы считаем, что *мы коллектив успешных людей*. Мы продолжаем задавать себе вопрос: „Что ещё мы можем изменить?” и продолжаем делать свое дело. Мы находимся в постоянном творческом поиске и делаем все для того, чтобы библиотеки ЦБС были привлекательны для читателей.

только информационные ресурсы этого и других отделов ЦДБ, но и переданные волонтером Корпуса Мира США книги, аудио- и видеокассеты, CD-ROMы – около 300 экз.; компьютер, ноутбук, принтер, видеоплеер. Надо ли говорить, насколько полно теперь удовлетворен разнообразный спектр запросов пользователей.

Одним из важнейших аспектов деятельности библиотеки являются социологические исследования, позволяющие изучить роль библиотеки в жизни современных подростков, в передаче юным читателям ценностей – интеллектуальных, нравственных, эстетических. Проводилось исследование „Детская библиотека и читатель на пороге XXI века”, включающее анкетирование „Твои газеты и журналы”, „Дети и книга”, „В библиотеку за информацией”, „Детская библиотека глазами подростков”. Исследование „О чем хотят читать современные дети в газетах и журналах” проводили сами ребята – юные журналисты вместе с журналисткой Л. Пивень.

Результаты исследований иногда расстраивают, чаще вдохновляют, но всегда являются толчком к преобразованиям: заставляют нас перестраивать структуру, расширять сферу услуг, создавать новые службы, вводить платные услуги, соответствующим образом организовывать пространство библиотек. Библиотекари сплотили вокруг себя значительный актив детей и взрослых, ведут большую работу в освоении электронной среды, в создании и использовании информации, адресованной детям, стараемся, чтобы все это вело ребенка к книге. В последние годы в ЦБС активно развивается программно-целевая и проектная деятельность, что способствует реализации миссии современной детской библиотеки в повышении престижа Чтения, укреплению статуса детских библиотек как центров по развитию детского чтения, гарантии прав детей на свободный доступ к информации. Их можно подразделить на программы и проекты модернизации и специализации библиотек-филиалов и отделов ЦДБ и на творческие, рассчитанные на участие читателей. Действует ежегодный проект „Лето. Дети. Книга”, проект привлечения детей к чтению, организации их досуга и творчества. В рамках проекта проходит конкурс на лучшего читателя.

Управління
школою

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВИРТУАЛЬНОЙ БИБЛИОГРАФИИ В ИНФОРМИРОВАНИИ ПЕДАГОГОВ

**Галина
СИДОРЕНКО**

Заведующая отделом организаторов детского чтения ЦДБ им. А.П. Гайдара г. Севастополя

Виртуальная библиография является современной технологией оперативного продвижения информации.

Прежде чем подойти к раскрытию заявленной темы, следует сказать несколько слов о специализированном отделе Центральной детской библиотеки им. А.П. Гайдара. Детская библиотека обслуживает не

только детей, но и взрослое население. Это категории читателей, работающих с детьми: педагогические работники школ, гимназий, педагоги-организаторы социально-педагогических центров по месту жительства, воспитатели дошкольных учреждений, детских домов, интернатов, школьные психологи, студенты учебных заведений педагогического профиля, библиотекари, члены родительских комитетов школ – все, кому нужна помощь в организации работы с книгой по воспитанию и обучению детей. Таких пользователей мы называем организаторами детского чтения. Именно для данной категории в 1999 году был организован отдел. В 2006 году пользователями стали 1200 человек, посетившие библиотеку около 6000 раз, им выдано 27000

экземпляров литературы. За это время отдел действительно стал Центром по обеспечению информационной поддержки педагогических работников образовательных, воспитательных, досуговых учреждений по вопросам детского чтения, учебной и внешкольной деятельности среди детей и подростков.

Современный книжный фонд представлен литературой по новейшим педагогическим технологиям, возрастной психологии, семейному воспитанию, детскому творчеству, вопросам детского чтения и организации досуга детей. Материалы более 40 наименований газет и журналов по педагогике отражались в электронной картотеке статей, которая ведется с 2003 года (более 6 тыс. библиографических записей). Благодаря Программе развития и функционирования украинского языка в г. Севастополе этот перечень в 2007 году пополнился еще на 12 названий. Пользователям отдела предоставлен бесплатный доступ к сети Internet. В отделе имеются 3 компьютера, принтер, сканер.

Каким образом происходит информирование названных выше категорий пользователей? Это традиционные, эффективные формы: Дни информации,

Дни специалиста, Дни открытых дверей, обзоры литературы на педсоветах, семинарах, курсах повышения квалификации и другие. К каждому мероприятию мы готовим определённую информационную продукцию, а именно: информационные списки „Классному руководителю”, которые выходят 2 раза в год; информационные списки по проблемным темам школ города, педсоветов, педагогических чтений, рекомендательные списки. Осуществляется индивидуальное информирование. Информационный материал, помещенный на компакт-дисках или дискетах, передается специалисту руководящего звена учебного заведения. Можно говорить о сложившемся алгоритме доведения информации.

Наши собственные ресурсы размещаем на сайте „Создание виртуальной образовательной библиотеки „Education ODCH”. Он был разработан в рамках реализации грантового проекта и представлен под девизом „Открытый доступ к образовательным ресурсам”¹. В рубрике „Новинки” представляем все многообразие названий периодических изданий и книг из разных областей: педагогики, детской психологии, семейного воспитания, проблемы чтения и других.

Одна из самых многочисленных категорий пользователей отдела – классные руководители. Их информационные запросы связаны с вопросами: работа методических объединений, разработки классных часов, воспитательных, досуговых мероприятий, школьных праздников. Поэтому было решено помещать на сайте электронный вариант информационного списка „Классному руководителю”. Его содержание предусматривает включение всех этих материалов.

Тема рекомендательного списка „Кто такой „просвещенный родитель?”, представленного на сайте, была выбрана не случайно, а в результате частых запросов классных руководителей. Список включает не-

сколько анкет, тестов для определения педагогического потенциала семьи, и, непосредственно, материалы о том, что может посоветовать учитель родителям в отношении деликатных ситуаций, складывающихся вокруг ребенка.

На сайте представлена ещё одна форма массового информирования – тематические выставки нетрадиционного характера: выставка-размышление „Трудные темы школьной педагогики”; выставка-диалог „Детское чтение: поговорим о проблемах”. Выставка-рекомендация „Вы стали классным руководителем” отличается от представленных ранее наличием информационных списков к разделам выставки: „Каким Вас хотят видеть ученики?”; „Лучше узнать учеников поможет диагностика”; „Что включить в план воспитательной работы”; „Современные классные часы: какие они должны быть?”; „Познакомьтесь с новыми воспитательными технологиями”; „Проблемные ситуации можно предупредить”; „Возьмите в союзники родителей”.

Отдел ОДЧ развивает еще одно направление – популяризация литературы на английском языке. С 2003 года в структуре отдела функционирует информационно-ресурсный центр „Lingva”, содержащий аутентичную обучающую литературу на английском языке. Основу фонда составила коллекция книг, журналов, медиаресурсов, которую библиотеке подарила волонтер Корпуса Мира, и фонды сектора литературы на иностранных языках отдела „Мир подростка”. На протяжении последних лет мы несколько раз получали разноотраслевую литературу из украинско-американского благотворительного фонда „Сейбр-Світло”. Это книги по языкознанию, психологии, страноведению, естествознанию, истории, географии, литературоведению, искусству; мега-энциклопедия из 22-х томов „World book encyclopedia”.

Получение гранта Посольства США в Украине способствовало созданию на базе ИПЦ „Lingva” информационного

¹ Подробнее о проекте можно узнать на сайте www.odch.iatp.org.ua

центра „Window on America – школа будущих лидеров”. Задача центра – предоставление актуальной информации о США и пополнение фонда библиотеки англоязычными изданиями. Благодаря проекту на средства гранта для полноценного развития Центра приобретены современный компьютер, телевизор и DVD-проигрыватель.

В работе по популяризации изданий на английском языке мы столкнулись с некоторыми трудностями. Территориальная отдаленность лингвистических центров, студий, учебных заведений, занятость, невозможность изменить учебные планы – все это лишило нас возможности привлечь потенциальных пользователей Центра. Тем не менее, шаг за шагом нам удалось охватить не только школьную аудиторию (учащихся специализированных школ города, углубленно изучающих английский язык, учителей английского языка), но и студентов педагогического училища, индустриально-педагогического колледжа, Санкт-Петербургского гуманитарного университета, СевНТУ, СГГУ. Посредством презентаций ученики, студенты, педагоги познакомились с фондом ИРЦ „Lingva”.

Представление информации о литературе Центра на английском языке на сайте отдела позволило привлечь ещё большее число пользователей и стало неотъемлемой частью нашей работы.

На сегодняшний день в сети находятся три рекомендательных списка:

- „Symbols of America” („Символы Америки”);
- „The presidents and their time” („Президенты и их время”);
- „Reference editions in English” („Справочные издания на английском языке”).

Выбор тем обусловлен их изучением в школьном курсе английского языка.

Рекомендательный список литературы „**Symbols of America**” собрал книги об американской символике. В список вошла целая серия изданий „True book”, рассказывающая о

флаге, гербе, гимне, статуе Свободы и других символах.

Предложенные книги в первую очередь могут быть использованы на уроках преподавателями английского языка, истории, географии и, конечно, учащимися.

Рекомендательный список литературы „**The presidents and their time**” содержит книги об истории президентства в США. Предложенные книги не только раскрывают историческую тему, с их помощью можно совершенствовать языковые навыки.

Рекомендательный список литературы „**Reference editions in English**” включает энциклопедии, словари, справочники, атласы. Предложенные издания подобраны с учетом разного уровня знания языка и ориентированы на развитие познавательных интересов, интеллекта, а также библиографической грамотности. В первую очередь, удовлетворить информационные запросы смогут школьники, углубленно изучающие английский язык, студенты. Разнообразный фактический материал заинтересует и преподавателей.

Книги расположены в алфавитном порядке авторов и заглавий. Книги содержат интереснейший документальный материал, прекрасно иллюстрированы; могут заинтересовать учащихся, студентов, преподавателей. Учитывая разный уровень знания английского читателями, аннотации в списках изложены как на русском, так и на английском языках.

Среди периодических изданий, выписываемых Центром, – газеты и журналы для педагогов и учащихся: „English”, „English for children”, „English for kids and adults”, „Speak out”, „English for you” и другие. Ведется электронная картотека статей „English”, которая отражает материалы этих изданий.

Использование в информационной работе виртуальных технологий предоставляет пользователям библиотеки неограниченные возможности в получении актуальной и оперативной информации.

АДАПТИВНИЙ СТИЛЬ КЕРІВНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Управління
школою

Стратегічні напрямки розвитку освіти України, визначені національною програмою “Освіта. Україна XXI століття”, законом “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Національною доктриною розвитку освіти, передбачають перебудову управління шляхом його гуманізації та демократизації.

Відповідно, перед кожним керівником освітнього закладу постають питання розвитку власного рівня управлінської культури. Адже саме управлінська культура керівника, яка базується на засадах демократизму і гуманізму, є важливим чинником забезпечення соціальної справедливості, виявлення доброзичливого ставлення до учасників навчально-виховного процесу, створення сприятливого, творчого мікроклімату в колективі.

Нами виявлено, що рівень управлінської культури більшості керівників не відповідає сучасним стандартам, а отже, потребує покращення. Особливої уваги потребує стиль керівництва, оскільки він є одним із важливих показників рівня управлінської культури і має забезпечувати впровадження демократичних процесів у школі. Проте переважна більшість керівників закла-

дів освіти не акцентують уваги на виявленні власного стилю керівництва та його вдосконаленні.

У зв'язку з цим актуальним виявляється аналіз проблеми формування адаптивного стилю керівництва як складової управлінської культури керівника закладу освіти.

Враховуючи сказане, ми поставили перед собою такі завдання:

- охарактеризувати специфіку адаптивного управління;
- проаналізувати особливості та характерні ознаки адаптивного стилю керівництва;
- визначити програму формування адаптивного стилю керівництва;
- виявити необхідні умови для застосування адаптивного стилю керівництва.

Стиль керівництва керівника освітнього закладу – це система особистих засобів і способів управлінської діяльності менеджера освіти з метою досягнення поставлених цілей закладу та організації в цілому [7, с.69].

В загальних рисах стиль керівництва визначається за такими параметрами, як:

- міра делегування керівником своїх повноважень;

Світлана КОРОЛЮК

Доцент кафедри менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського

- участь підлеглих у прийнятті рішень;
- рівень інформованості підлеглих;
- типи влади, яку використовує керівник (див. також вріз).

Кожен керівник у процесі управлінської діяльності цілеспрямовано відбирає і накопичує засоби та методи керівництва, які допомагають йому забезпечити оптимальні результати. Поступово відбувається їх стабілізація, складається певна система, тобто *індивідуальний стиль керівництва*.

Наявність свого індивідуального стилю у керівника говорить, з одного

боку, про його пристосування до певної структури професійної діяльності, а з іншого — про максимально можливе розкриття особистісних можливостей.

Індивідуальний стиль керівництва — це оригінальний, новаторський стиль, який дає змогу його власникові домогтися позитивних результатів у керівництві установою освіти [6, с.152].

Причому, якщо відбір засобів керівництва здійснюється стихійно або керівник відбирає лише ті засоби, які є зручними для нього, то після їх стабілізації складається певний індивідуальний стиль, суб'єктивно зручний, але не завжди оптимальний, бо не враховуються інтереси колективу.

Виявлено, що стиль керівництва залишається постійним у більшості ситуацій (наприклад, те, що він переважно демократичний або авторитарний), проте за зміни ситуації можлива адаптація, зміна стилю, інакше — застосовується гнучкий, адаптивний стиль керівництва, що буде дієвим саме у цій ситуації (за певних умов).

Проаналізуємо особливості адаптивного управління для визначення адаптивного стилю керівництва.

Адаптивне керівництво, за визначенням Г.В. Єльнікової, — це здатність керівника вибирати і об'єднувати різні стилі управління, залежно від ситуації. При цьому, як наголошує авторка, підвищення адаптивності керівництва досягається за рахунок перепроєктування завдань, переформування творчих груп або модифікації посадових повноважень [2, с.80].

Адаптивне управління має свої закономірності, які дають змогу виокремити принципи адаптивного управління, а саме: пріоритетного визнання розвитку людини (організації) і визначальності природного шляху його здійснення, управління через самоуправління, резонанс, наскрізно-рівневої адаптації і діалогічної узгодженості, мотивації, постійного підвищення компетентності, спрямованої самоорганізації, кооперації, по-

ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ КЕРІВНИЦТВА

Стиль керівництва багатьма дослідниками розглядається як “сукупність прийомів та методів, які застосовуються керівником щодо організації діяльності колективу і впливу на його окремих членів” [9, с.178]. Деякі вчені до поняття стилю включають не тільки методи чи прийоми, а й особистісні якості керівника [4, с.83]. Р.Х. Шакуров вважає, що “особливості особистості слугують лише передумовою формування стилю” [11, с.31] і дає таке визначення стилю: “Стиль керівництва — це система способів діяльності, яка постійно повторюється, має внутрішню гармонію і цілісність та забезпечує ефективне здійснення функцій управління в даних конкретних умовах. Поняття “стиль” у вузькому значенні обіймає лише особливості спілкування керівника з людьми, а в широкому — відображає всі істотні функціонально значущі риси його діяльності” [11, с.41].

Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. визначають стиль керівництва через “узагальнені види поведінки керівника у стосунках з підлеглими в процесі досягнення поставлених цілей” [8, с.695].

У сучасних дослідженнях стилю управлінської діяльності керівників освіти Н.Л. Коломінський визначає його як “систему методів, прийомів, засобів, які домінують в управлінській діяльності менеджера освіти, а також індивідуальні особливості їх вибору та застосування” [6, с.148].

Карамушка Л.М. характеризує дане поняття як “властиву керівнику систему методів, прийомів, засобів впливу на працівників” [5, с.59].

точного саморегулювання, спільного прогнозування подальшого розвитку за аналізом результату [3, с.141].

Таким чином, можемо визначити, що **адаптивний стиль керівництва** – це гнучкий, оптимальний, орієнтований на реальність стиль, що є дієвим у конкретній ситуації, за конкретних умов.

Характерними **ознаками** адаптивного стилю керівництва є:

- урахування реальних потреб та ви-мог до керівництва;
- пристосування до конкретної ситуації, конкретних умов праці;
- гнучке застосування різних методів, засобів, прийомів, відомих класифікацій стилів;
- урахування рівня розвитку за-кладу;
- врахування індивідуальних особливостей підлеглих тощо.

Отже, застосування адаптивного стилю керівництва може забезпечити ефективність управління, а саме: сприятиме розвитку закладу, колективу, задоволеності власною працею та творчому зростанню кожної його особистості.

З метою формування адаптивного стилю у керівників освітніх закладів у Полтавському ОПППО здійснюється активна робота зі слухачами курсів із використанням активних форм та методів роботи: діагностування, семінарів, ігор, диспутів, залучення слухачів до участі в науково-пошуковій роботі, роботі спеціальних дослідницьких груп (СДГ), постійно діючих семінарів (ПДС), тренінгів, круглих столів та конференцій. Програма формування адаптивного стилю керівництва представлена у табл. 1.

Необхідно зауважити, що **для формування адаптивного стилю керівництва важливим є:**

- вмотивованість керівників щодо покращення власного стилю керівництва;
- усвідомлення власного стилю, виявлення його позитивних та негативних сторін;
- збереження та розвиток сильних сторін;

Таблиця 1

ПРОГРАМА РОБОТИ над формуванням та удосконаленням оптимального стилю керівництва

Етапи роботи	Методи роботи
I	Знайомство з різними класифікаціями стилів, проблемами формування та оптимізації індивідуального стилю керівництва менеджера освіти.
II	Діагностування керівників (директорів шкіл та їх заступників) з метою визначення суттєвих ознак індивідуального стилю керівництва.
III	Аналіз та самоаналіз результатів діагностування.
IV	Створення мотивації щодо вдосконалення власного стилю керівниками освітніх закладів (завдяки проведенню диспутів, ролевих ігор та інших методів).
V	Складання індивідуальних програм удосконалення власного стилю керівництва.

З метою формування адаптивного стилю керівництва під час курсового підвищення кваліфікації ми пропонуємо під час лекційно-практичних занять, засідань СДГ та ПДС розглядати такі питання, як:

1. Фактори, що впливають на формування стилю керівництва.
2. Основні ознаки стилю керівництва та їх вплив на підвищення ефективності роботи закладу.
3. Демократизація і гуманізація формування та вдосконалення стилю керівництва в освіті.
4. Постійний самоаналіз власної управлінської діяльності – важлива передумова вдосконалення стилю керівництва.
5. Використання позитивних рис особистості з метою формування адаптивного стилю керівництва з гуманістичною спрямованістю.
6. Роль стилю керівництва, особистості керівника в оптимізації професійної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу.
7. Організація виконання рішень як одне з основних джерел визначення та вдосконалення стилю керівництва.
8. Якості менеджерів, необхідні в сучасних умовах управління освітнім закладом.
9. Типові обмеження в практиці управління керівника школи та засоби їх усунення.
10. Формування власного іміджу керівника школи як умова формування позитивного іміджу навчального закладу.
11. Вплив стилю керівництва на ефективність управлінської діяльності.
12. Стиль керівництва та мікроклімат колективу.
13. Вплив стилю керівництва на виникнення та розв'язання конфліктів у колективі.
14. Розвиток управлінської культури керівника освітнього закладу через формування оптимального стилю керівництва колективом.

- корекція недоліків, постійна робота з удосконалення.

Керівника освітніх закладів, в залежності від слабких сторін в управлінні, пропонується забезпечити такі умови, необхідні для формування адаптивного стилю керівництва, як:

- здійснення індивідуального підходу до кожного підлеглого;
- урахування рівня розвитку закладу;
- врахування рівня розвитку педагогічного колективу;

- залучення підлеглих до управління;
- делегування повноважень;
- інформування підлеглих;
- забезпечення гласності у колективі;
- скасування командно-адміністративних методів керівництва;
- створення атмосфери співпраці у колективі;
- урахування місцевих умов, конкретної ситуації;
- виявлення поваги та довіри до підлеглих;
- забезпечення оптимістичного настрою в колективі;
- забезпечення партнерських стосунків;
- створення умов для реалізації творчої особистості кожного підлеглого тощо.

Керівник закладу освіти має пам'ятати, що основним його імперативом є розуміння власної відповідальності перед людьми, прагнення забезпечити їх задоволеність працею, реалізація творчого потенціалу, використовуючи можливості закладу та свої власні [10, с.192].

Отже, з метою ефективного керівництва керівник має:

- усвідомити позитивні і негативні риси власного стилю керівництва;
- навчитися користуватися всіма відомими методами, прийомами та засобами управлінської діяльності;
- реагувати на ситуації гнучко;
- використовувати адаптивний стиль, "орієнтований на реальність" [1].

Як бачимо, перед кожним керівником освітнього закладу має стояти питання вдосконалення власного стилю керівництва згідно вимог суспільства, а саме – його демократизації та гуманізації, що передбачає увагу до кожної особистості, врахування її індивідуальності, організацію спільної діяльності керівника та підлеглих на засадах партнерства, створення умов для професійного зростання кожного члена колективу, що і забезпечить розвиток рівня його управлінської культури.

ДЖЕРЕЛА

1. Argyris C. Integrating the Individual and the Organization. – NY.: Wiley, 1964.

2. Єльнікова Г.В. Витоки адаптивного управління організаціями, в тому числі – загальної середньої освіти// Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С.78-81.

3. Єльнікова Г.В. Підготовка керівників шкіл до адаптивного управління // Підготовка керівника середнього закладу освіти: Навчальний посібник / За ред. Л.І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – С.133-141.

4. Кайдалов Д.П., Суименко Е.И. Психология индивидуальности и коллегиальности. -М.: Мысль, 1979. – 254с.

5. Карамушка Л.М. Психологічні основи управління в системі середньої освіти: Навч. посібник.- К.: ІЗМН, 1997.- 180с.

6. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) : [Монографія]. – К.: МАУП, 2000. – 286с.

7. Корольок С. Проблема вибору стилю керівництва в освіті// Пост методика.- 2002. – №5-6.- С.69-74.

8. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1992.-702с.

9. Немов Р.С. Социально-психологический анализ эффективной деятельности коллектива.- М.: Педагогика, 1984.-200с.

10.Спивак В.А. Корпоративная культура. – СПб: Питер, 2001 – 362с.

11.Шакуров Р.Х. Исследование социально-психологических механизмов руководства педагогическим коллективом: Автореф. дис.... д-ра психолог. наук. – Л., 1978.- 39с.

РАЗВИВАЮЩЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Управління
школою

Оправившись от потрясений, связанных с незаконным выселением из занимаемого помещения, и продолжая вот уже пять лет отстаивать право на восстановление деятельности школы, я попыталась проанализировать проблемы становления негосударственного образования, а также системы развивающего обучения в Украине, внести конкретные предложения, которые, с моей точки зрения могут сдвинуть с места воз образования, стоящий на обочине перемен.

Я постаралась суммировать проблемы, которые мешали становлению школы „Малыш“.

На одной из научно-практических конференций Международной Ассоциации “Развивающее обучение” вице-президент РАН, профессор Василий Васильевич Давыдов рассказал легенду:

Прохожий спросил у строителей Собора:

„Что ты делаешь?“

Один ответил: „Таскаю камни“. Второй сказал: „Зарабатываю на жизнь“. Третий, с гордостью:

„Строю храм“.

Можно много рассуждать о глубоком смысле этой легенды, о расслоении общества, о целеполагании, о смысле деятельности, ее результатах и т. д. Не будем сейчас исследовать причины, уже сформировавшие у каждого из строителей и нас с вами свое отношение к труду, деятельности.

Мы с вами строим Храм – школу Будущего. И нам необходимо исследовать причины, как мешающие, так и помогающие его построить.

Коренное изменение социально-экономического

устройства общества неизбежно ведет к смене требований к образованию, их дифференциации, а значит, к необходимости удовлетворения этих новых требований.

На сегодня выходит на первый план рынок средств обучения, рынок образовательных услуг, рынок педагогического труда, и в этих условиях, к сожалению, сказывается отсутствие у большинства организаторов образования владения теорией управления, тем более управления инновационными процессами. Нестабильность и слабая предсказуемость среды, в которой осуществляют свою деятельность образовательные учреждения и системы, требуют коренной перестройки. Необходима модернизация управления образованием, которая требует оптимизации организационно-управленческих структур, смены технологии управленческих функций.

Мирослава КАРПОВИЧ

Директор альтернативной школы при МКП „Малыш“, г. Мариуполь, президент благотворительного фонда „Сприяння та розвитку цілісної системи розвиваючого навчання“

От редакции:

В выступлении нашего автора на Всеукраинской научно-практической конференции „Развивающее образование: состояние и перспективы“, Минобразования и науки и Украинской Ассоциации „Розвивальне навчання“, которая состоялась 30.11.06 – 1.12.06 в г.Киеве на базе эколого-натуралистического центра, было так много „рациональных зерен“, что мы решили с ними познакомиться и Вас, дорогой наш читатель.

Директор школи, ліцею, гімназії № 3'2007

К ИСТОРИИ ШКОЛЫ

Альтернативная школа при МКП „Малыш” была создана в 1991 году. Тогда на Украине было создано три негосударственных учебных учреждения: лицей „Гранд” в г. Киеве, авторская школа Гузика в г. Одессе и „Малыш” – в Мариуполе.

Поставив перед собой задачу создать школу, альтернативную традиционной как по организации учебного процесса, так и по содержанию, остановили свой выбор на системе развивающего обучения, созданной в результате плодотворного сотрудничества российского и украинского научных коллективов (30-80-е годы XX века). Тем более, что к тому времени, с 1988 года, в г. Харькове работал и пользовался большим авторитетом среди учителей Украины и всего постсоветского пространства первый научно-методический центр развивающего обучения (директор Захарова А.М., научный руководитель – Репкин В.В.), ставший инициатором практической реализации системы развивающего обучения в массовых школах и чрезвычайно много сделавший для становления новой системы образования. С 1994 года по решению Международной Ассоциации „Развивающее обучение” эта система стала носить имя своих авторов – профессоров Д.Б. Эльконина и В.В. Давыдова.

Альтернативная школа создавалась как инновационное учебное учреждение, работала в экспериментальном режиме с 1991 года. Основная цель – создание образовательной площадки целостного развивающего обучения.

„Малыш” ставил задачу изменить школу не только в организационном плане, а предполагал особую организацию всей школьной жизни на основе другого философского, психолого-педагогического содержания образования.

Мы гордились тем, что именно Украина стала инициатором практической реализации системы развивающего обучения, восхищались авторами-разработчиками, открывшими для нас новый мир взаимоотношений с детьми, предоставившим безграничные возможности для творчества, самореализации как педагога, так и учащихся, участвовать в научно-исследовательской деятельности.

Это В.В. Репкин, А.М. Захарова, Т.И. Фещенко, Т.В. Некрасова, А.К. Дусаицкий, Н.В. Репкина, Э.И. Александрова, Л.И. Тимченко, И.П. Старагина, С.В. Ломакович и другие, чьими учебниками и пособиями пользуются не только в школах Украины, но и в странах СНГ.

Для компетентного решения этих задач необходимы знания не только педагогики и дидактики, но и современных теорий управления. В условиях, когда самовыживание школ кажется проблематичным, идеи развивающего образования стали одной из наиболее мощных движущих сил в системе образования, однако в условиях нарастающего движения за развитие образования сказывается отсутствие опыта управления этим развитием. К моменту развала Союза управление образованием осуществлялось жестко централизованной системой, которая достаточно успешно решала задачи обеспечения стабильного функционирования образования в старых условиях, но не может эффективно управлять его развитием в новых условиях.

Недостатки управления стали одними из важнейших причин нарастающего противоречия между объективными требованиями общества к системе образования и состоянием этой системы. По данным социологических опросов, проведенным в 1991 г., 69,3% учителей считали, что школа находится в глубоком кризисе и требует коренных изменений. Такой же точки зрения придерживалось 62,7% родителей. Кризисное состояние системы образования во многом обусловлено тем, что она не имеет в себе механизмов саморазвития. По сути, ни на одном уровне системы не было заинтересованности в освоении нововведений, финансировалось только текущее функционирование образовательных учреждений и не выделялись средства на развитие, педагогическая наука и практика были слабо связаны. Кроме того, чтобы обезопасить себя, многие сознательно избегали столкновений с проблемами, представляя себе, сколько препятствий придется преодолеть, осознавая отсутствие соответствующей теоретической и практической подготовки для их преодоления.

С начала создания школы мы определили основные ее *отличия* от

аналогичных *государственных структур* (см. врез), это:

1. Малочисленность персонала и учащихся, что облегчает управление, контакты сотрудников с руководством, учащимися и родителями.

2. Более высокая зарплата сотрудников. И если на первых порах ведущим мотивом выступал материальный, то со временем доминирующим — возможность самореализации личности в профессиональном плане, социальные гарантии, культура взаимоотношений, дружеская атмосфера на работе и честь школы.

3. Прямая материальная заинтересованность персонала в результатах труда. Независимость от официальных властных структур, взаимодействие на правах сотрудничества.

4. Свобода выбора содержания и форм деятельности, свобода творчества.

5. Право установления договорных цен на услуги.

6. Более широкие возможности для социальной защиты сотрудников: продолжительность отпуска, условия работы, льготы, компенсации, курсовая подготовка за счет предприятия и т.д.

7. Возможность, благодаря свободному установлению ставок гонорара, привлекать высококвалифицированных специалистов, консультантов, экспертов.

8. Право самостоятельно определять штатное расписание, должностные оклады, корректировать функциональные обязанности сотрудников в связи с новыми задачами школы.

9. Большая, по сравнению с государственными структурами, свобода в использовании наличных средств, распределении часов по дисциплинам в учебных планах (не меньше государственного), количество учеников в классах — до 12 человек.

Сознательно пошли на трудности:

1. Полное отсутствие материальной базы и помещения на начальном этапе работы. (Каждые два года мы переезжали в новое помещение и

только последних четыре года находились в одном здании, из которого нас незаконно выселили).

2. Отсутствие гарантированного планового снабжения.

3. Зависимость экономических показателей работы от общей экономической ситуации в стране, отсутствие бюджетных ассигнований на государственный компонент образования, зависимость от рыночных цен, стоимости коммунальных услуг и т.д.

4. Отсутствие законодательной базы. После выхода Закона „О среднем образовании” школы негосударственной формы собственности были лишены бюджетного финансирования и стали коммерческими предприятиями с полным налогообложением и т.д.

Многое из того, что школа апробировала с 1991 года, уже прочно вошло в практику:

- создание школы с негосударственной формой собственности, управленческая, финансово-экономическая деятельность в новых условиях;
- экспериментальная работа по реализации системы РО, исследование преемственности перехода детский сад — начальная — основная — средняя школа;
- особенности обучения нескольким языкам одновременно, с детского сада;
- создание школы искусств, включающей в себя театр, хоровое пение, музыку, живопись, хореографию, бальные танцы и многое другое.
- предметное и компьютерное обучение с детского сада.
- работа оздоровительно-спортивного центра.

Всю курсовую подготовку, экспертизу учебного процесса авторами-разработчиками, проведение интеллектуально-творческих игр финансировала школа. На базе школы проходили семинары, практические конференции для школ РО Запорожья, Днепропетровска, Кривого Рога, Донецка. В 1994 году создан научно-

методический центр. С 1996 года издается научно-методический журнал „Озарение“. С 1993 года учителя школы участвовали в научно-практических конференциях Международной Ассоциации Развивающего обучения, дети – в международных интеллектуальных олимпийских играх.

Мы понимали, что наиболее ярко целевой характер внутришкольного управления проявляется в воспитательной работе, поэтому, определяя тематику и направление внутриклассных и общешкольных мероприятий, сначала определяли желаемый результат, а затем искали, как, посредством каких действий его можно достичь.

Каждое возможное мероприятие оценивалось, прежде всего, с точки зрения того, в какой мере оно способствует достижению цели, а затем – каких требует затрат. Например, *предметные недели, туристические слеты, тематические экскурсии*, планируемые как проектные с вариантами учебной деятельности и проектированием, задача которых – формировать нормы поведения, развивать социальные способности и умения, процессы разновозрастного сотрудничества (взаимообучения, творческой независимости, саморазвития, самообучения, самовоспитания), создание пространства интеграции учащихся начальной, средней и старшей школы.

Ведь школа – многопоколенная, многодетная семья, где согласованные внешкольные социальные семейные механизмы взросления рождают тесные взаимодействия разных возрастных групп, где ребенок имеет представление о всей системе возрастов, возрастной рефлексии, а также о построении личных реальных перспектив на опыте взаимодействия со старшеклассниками, что более значимо, чем взаимодействие со взрослыми. А также, например, формирование традиций школы и, как одна из них, – *праздник Дня рождения школы*, задача которого – подвести итоги работы школы искусств при условии обязательного участия всех учащихся,

и проведения на профессиональной сцене дворца культуры. Или *праздник Последнего звонка*, на котором не оставались незамеченными успехи каждого ученика с обязательным вручением грамоты, ценного подарка – ученику, благодарности – родителям. В 2001 году школе исполнилось 10 лет. Она ровесница свободной и независимой Украины. Она уникальна и единственная. С 1994 года проводила экспериментальную работу по реализации РО в подростковой школе по математике, русскому языку, естествознанию (физика, химия, биология, география), музыке, ИЗО. К сожалению, 1 сентября 2001 года на торжественной линейке, посвященной началу учебного года, представители городских властей объявили учителям и родителям о том, что решением сессии горсовета здание, арендуемое школой, передается пенсионному фонду. Лишенная помещения, школа была вынуждена приостановить свою деятельность.

Сейчас в школах города работают 10 подготовленных нами специалистов. За 10-летний период состоялось 4 выпуска 11-х классов (все выпускники учатся в вузах Украины). За 10 лет в школе обучилось свыше 800 учеников. С 1996 по 2001 год учащиеся школы принимали участие в Международных интеллектуальных играх школ Развивающего обучения, где завоевали 45 призовых мест.

В 1998 году альтернативная школа организовала проведение Первой Всеукраинской Олимпиады школ развивающего обучения в Украине, спонсировала участие школ Мариуполя, участвовала вне конкурса. Победители, занявшие первое место, набрали 161,8 балла, команда школы „Малыш“ – 345,6 балла.

Школа – член Международной ассоциации „Развивающее обучение“, одна из инициаторов создания Всеукраинской Ассоциации „Розвивальне навчання“. Школу неоднократно посещали авторы и разработчики системы РО Н.В. Репкина,

Т. В. Некрасова, И. П. Старагина, И. П. Мельник, оказывая практическую помощь учителям и администрации школы.

С 1995 года спонсорскую помощь в изучении греческого языка оказывало посольство Греции в Украине, а также фирма „Папастратос”. Частыми гостями школы были представители посольства Греции в Мариуполе, преподаватели Афинского университета Георгий Сурлас и Георгий Спирополус, преподаватели Мариупольского гуманитарного университета, студенты, проходившие педагогическую практику.

РЕЗУЛЬТАТЫ ШКОЛЫ

В 1999-2000 году успеваемость учащихся составляла:

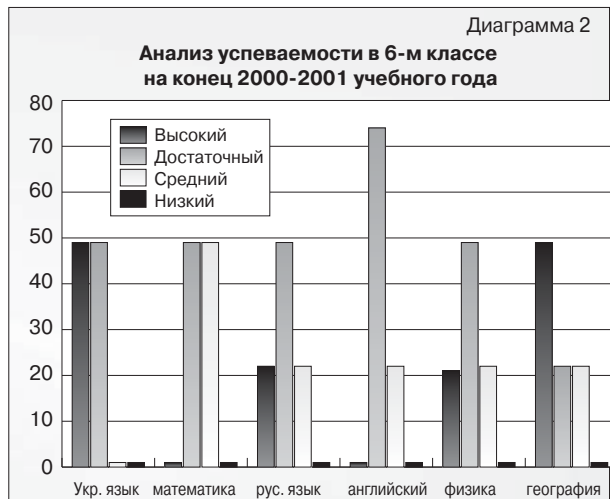
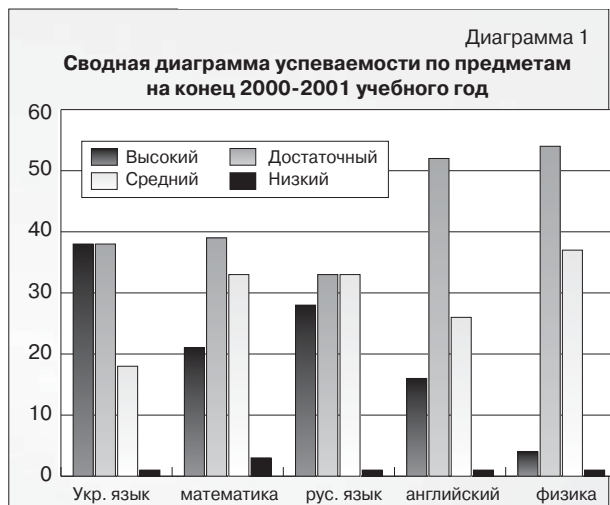
отл. – **18,6%**;
хор. – **41,8%**;
уд. – **39,6%**.

Анализируя развитие учебно-познавательного интереса учащихся 6-7 классов, уровня сформированности учебной деятельности, умения учиться, получили такие результаты на конец учебного года (см. диаграммы 1–3).

Одновременно приводим соотношение показателей развития учащихся в начальной школе по системе РО и традиционного ТО по результатам исследований Репкиной Н.В. в 3-4-х классах Харькова, Луганска, Мариуполя (Школа „Малыш”) (см. табл. 1).

Анализ результатов позволяет сделать следующие выводы:

- В альтернативной школе

Таблиця 1
Соотношение показателей развития учащихся

	Показатели развития учащихся	ТО нач. кл	РО нач. кл.	«Малыш»	
				нач.кл.	основн. шк
1	Отношение к урокам русского языка (положительное или нейтральное)	58%	72%	100%	92%
2	Отношение к урокам математики (положительное или нейтральное)	71%	84%	100%	94%
3	Развитие теоретического мышления	10,3%	47%	54,5%	78%
4	Развитие воображения	20,2%	43,3%	48,2%	64,4%
5	Развитие памяти	36%	53,6%	58,7%	76,4%
6	Мотивация учебной деятельности:				
	содержание	42%	30%	84,2%	88%
	процесс	58%	70%	62,2%	71,4%
	социальная мотивация	—	—	60%	100%
7	Развитие контроля и оценки	1,6%	28,9%	52,7%	82,1%

Таблиця 2
Индивидуально- психологические особенности личности %

Индивидуально-психологические особенности личности	ТО	РО	«Малыш»
Тревожность	47,6	23,6	2,3
Агрессивность	47,0	31,3	8,6
Защитная реакция в отношении с детьми	15	9,3	5,2
	18,8	14	4,6
Неуверенность	21,6	12,2	3,2
Демонстративность	27,7	17,1	10,6
Наличие проблем в общении	47,7	25,8	1,6

высокий уровень реализации РО.

- Отсутствует кризис перехода от детского сада – в начальную школу, от начальной – в среднюю (основную).
- Отсутствуют неинтересные предметы.
- Полноценно формируется учебная деятельность школьников.
- Высокий уровень теоретического мышления.
- Дети общительны, открыты, отсутствует тревожность, положительно относятся к учению.

Несмотря на проблемы с помещением, переезды каждые 2-3 года, – капитальные ремонты и снова переезды – в помещении детского сада № 109 были оборудованы за короткий срок кабинеты информатики, физики, химии, труда, иностранных языков (английский, французский, греческий), музыки, хореографии, благоустроены группы детского сада, учебные классы, кухня, столовая, детские игровые площадки и др. Школа готовилась к участию в экспериментальной работе Всеукраинского уровня по разработке психолого-педагогической системы „Развивающее образование”.

ШКОЛА И СОЦИУМ

Модернизация управления образованием требует оптимизации организационной структуры, смены технологии управленческих функций. Для компетентного решения этих задач необходимы знания не только педагогики, но и теории управления. А пока управ-

ление обучением, учебным процессом, учебной деятельностью подменено организацией учебного процесса (см. врез).

Слома старой централизованной системы, установления новых функций для органов управления образованием различных уровней и новых взаимоотношений между ними не произошло. Возникновение конкуренции между образовательными учреждениями (пока еще только в городах) сводится только к организационным преобразованиям на уровне школы: созданием лицеев, гимназий, профильных классов, авторских школ, показателям побед и поражений на различных конкурсах, соревнованиях и т.д.

А между тем, многие дети в средних классах с трудом осваивают даже элементарный материал по отдельным предметам. Более того, успеваемость в среднем звене резко падает после перехода из начального звена. И проблема подлинной успеваемости в средних классах всегда была и остается. Дети учатся без желания, дети не умеют учиться. Об этом вам скажет любой учитель общеобразовательной школы и преподаватель вуза.

Поэтому пропагандируется дифференциация, репетиторство, углубляющие пропасть между имущими и неимущими, пополняя ряды неудачников, увеличивая тем самым объем работы для милиции и комиссий по делам несовершеннолетних. Позиция неудачников, постоянно подчеркиваемая в обществе, порождает в детях протест, который выража-

УЧАСТИЕ ШКОЛЫ В РЕФОРМИРОВАНИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Участвуя в реформировании образовательной системы, школа „Малыш“, как и вся система развивающего обучения, имеющая прочный научный фундамент, находится в самой начальной стадии своего становления. И дальнейшая ее судьба зависит от успешности решения тех многочисленных проблем, многие из которых она самостоятельно не преодолет. Нужна прочная законодательная база. Противоречия нынешних законодательных актов сдерживают, дискредитируют, сводят на нет усилия всех стремящихся к созданию отечественного образования XXI века.

С 1996 года Фонд „Приватна освіта України“, Ассоциация „Приватна освіта України“ и другие общественные объединения частных школ Украины выходят с предложениями в Комитеты Верховного Совета о пересмотре отдельных статей закона „Об образовании“, „Про загальну середню освіту“ и др.

Они предлагали и предлагают сейчас проанализировать состояние законодательных актов по образованию в Украине и устранить дискриминационное состояние учебных учреждений негосударственной формы собственности:

1. Неопределенность юридического статуса: частные школы зарегистрированы как частные предприятия с соответствующей системой налогообложения, оплатой аренды и др.
2. Отсутствуют нормативные документы, определяющие условия финансирования, формирования материально-технической базы частных школ.
3. Отсутствует нормативная законодательная база, определяющая условия предоставления негосударственным школам пустующие помещения в безоплатную аренду, с правом выкупа, без права смены образовательной деятельности.
4. Как и государственным, частным школам необходима система льгот для детей.
5. Почему негосударственная школа, участвующая в реформировании образования, проводит его за свой счет?
6. Необходимо правовое обеспечение двух форм собственности на участие в научно-исследовательской, экспериментальной работе.

Перед комитетом Верховного Совета по науке и образованию были поставлены такие вопросы:

1. Бесплатное или безоплатное образование в Украине?
2. На каких основаниях детей частных школ лишали финансирования государственного стандарта? Если это законодательно подтверждено и обоснованно, то указать эти законы, не противоречащие Конвенции ООН и Конституции Украины.
3. Как в таком случае преодолевать монополию государства на образование, если законодательно не predeterminedены условия предоставления в аренду пустующих помещений (детских садов) для частных школ, не урегулированы другие нормативные акты.

Был получен утвердительный ответ: проблема существует, ее необходимо решать. Однако прошло уже достаточно много времени, а решений так и не принято. А за ними — чьи-то несбывшиеся надежды, боль и беда. У нас большая надежда на Министра образования и науки Станислава Николаенко, имеющего огромный опыт работы в Верховном Совете.

ется по-разному: через правонарушення, бродяжничество, наркоманию, алкоголизм и т.д. Потом находится работа для всех. А результат от этого минимальный.

Если бы средства, направляемые на искоренение порождаемых системой образования недостатков бросить на укрепление самой системы образования, то общество получило бы полноценных, здоровых, образованных граждан.

Кто глубоко изучал и приводил доказательства несовершенства традиционной системы, где проблемы с мотивацией и стрессовыми ситуациями на фоне одаренных детей не заложены в программу ТО?!

Ведь неуспеваемость таких детей объясняется или влиянием неблагоприятной внешней „среды”, либо наследственными свойствами ума, которые якобы действуют роковым образом и изменить их будто бы нельзя.

Поддержание стабильного функционирования системы образования и ее развития в период формирования рыночных отношений и необходимости активных действий на рынках труда, финансов, товаров и услуг свелось к обыкновенному оброку с родителей в школах, где директора хоть как-то пытаются сохранить школу в создавшихся условиях.

Это не вина наших директоров школ, а беда. Почему-то считалось, чтобы стать педагогом, нужно пять лет учиться и затем еще несколько лет накапливать профессиональный опыт, опираясь на свои полученные теоретические знания, а управленцем можно быть не учась. В результате до сих пор в Украине нет системы подготовки управленческих кадров для сферы образования, а институты повышения квалификации работают малопродуктивно и в существующем виде не могут решить проблему профессионализации управления.

В этих условиях недостатки существующих структур и механизмов управления образованием стали особенно заметны. Частичные преобразования,

произошедшие на уровне Министерства образования, не везде происходят на местах.

В Мариуполе, например, на сегодняшний день громоздкая административная машина подавила даже те робкие ростки независимости, появившиеся в начале 90-х и развивавшиеся преимущественно эмпирическим путем проб и ошибок. Независимость уходит с упразднением школ, отстоявшим ведение самостоятельного бухгалтерского учета и самостоятельно планировавшим свое развитие в пределах государственных норм, уходит с возрождением бумаготворчества в виде составления отчетов по любому поводу – от составления мероприятий по энергосбережению, недель безопасности, экологии, дорожного движения, СПИДа, празднованию всех праздников, до отчетов по их выполнению, бесконечных контролей и проверок, мешающих выполнению собственных годовых планов школы. И, хотя Министерством образования и науки давно издан приказ по искоренению бюрократизма, только в этом году в школах Мариуполя в два раза увеличилось число изданных директорами школ приказов. Только по пожарной безопасности издавалось 5 приказов в год, а системных изменений не произошло, т.к. на их осуществление денег не выделено.

Формально работает общественный совет, т.к. к нему мало кто прислушивается.

Развитие пошло по худшему из сценариев... Украинское образование держится на малоизвестных, скромных талантах, новаторах педагогики и управления.

И если в традиционной школе руководители тратят много сил на обеспечение понимания и принятия членами коллектива выдвигаемых ими идей, создающие специальные стимулы, побуждающие к участию в реализации нововведений, и внимательно относятся даже к небольшим успехам своих подчиненных, то в развиваю-

шем обучении именно учитель стал движущей силой развития школы, реализации инновационной технологии. Но развитие РО остановилось на уровне педагогов, родителей, детей. И до сих пор предоставлено само себе.

В Мариуполе по инициативе талантливых педагогов начальных классов ОШ № 60 – Бадулиной Т.Г., Полторацкой Л.Н., ОШ № 26 – Красноруцкой И.В., Кирюшиной Т.А., Лисовской Г.М., ОШ № 47 – Чекмак В.К., Рихтовской В.В., Ферсилеевой Ж.Н., Писаревой Е.А., ОШ № 15 – Матусевич И.А., педагогов альтернативной школы “Малыш” – Калинин М.В., Ахромеевой Н.Л., Гирш Т.М., Кондрашовой Т.О., Мелькиной С.И., Ярошенко Е.А., Катрыч С.В., Беляевой-Незолы А.К., Асановой Н.П., Немиченко О.В., Введенской М.П., Барабановой О.А., Правилковой Н.В., Рак Л.В., Саввиной Т.В. и многих других работают классы развивающего обучения, и каждый из них уже сделал по 3-4 выпуска начальной школы, однако в средней и старшей школе государственной системы учащиеся продолжают обучение по традиционной программе, т.к. в системе РО полные пакеты программ учебного материала для среднего звена не разработаны, что предполагает создание условий параллельного выращивания и самого содержания, и системы подготовки учителя. Такой опыт наработан в процессе создания как теоретических оснований РО, так и учебников РО для начального звена.

Это и есть ситуация развития, максимально благоприятная для альтернативной образовательной системы. Однако кроме рассогласования требований содержательной преемственности между различными ступенями общеобразовательной системы, особенно начального и среднего звена, не произошло.

И надо отдать должное многим учителям и руководителям школ, стремящимся вопреки дисбалансу,

рассогласованию требований и отсутствию содержательной преемственности между различными ступенями общеобразовательной системы, продолжать учить детей, сохраняя ростки самостоятельности, творческой инициативы и мыслительной деятельности у детей классов РО, единодушно отмечая качественные отличия в формировании личности ребенка, познавательного интереса, развития теоретического мышления по сравнению с учащимися традиционных классов.

РО – это яблоко искушения, которое, раз вкусив, не захочешь другого. *Проблема состоит в том, что в современных условиях директора школ не в состоянии сделать эффективным управление разработкой и реализацией инновационного проекта, который стал одним из наиболее актуальных в теории и практике управления.*

УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ

Управление инновационными процессами в любых социальных организациях требует специальных форм и методов. Тем более – управление становлением системы РО.

Практика показывает, что *существует несколько вариантов выращивания альтернативной системы образования:*

1. В рамках традиционной школы (так называемая “школа в школе”). Однако, выращивая школу развивающего обучения в рамках традиционной школы, организаторы и педагоги сталкиваются с рядом проблем, характерных для государственных школ, ограниченных образовательными целями государственной системы образования, и того содержания образования, которое эти цели реализует. „Школа в школе“ требует своего штатного расписания, учебных планов, другой управленческой деятельности, другой организации учебного процесса и т. д.

Кроме того, отсутствие финансирования на поддержку инновационной

деятельности вынуждает учителя, директора просить помощи у родителей. И одно дело, когда это разовая помощь или незначительность суммы, а другое – значительная систематическая финансовая поддержка в течение 12 лет. И даже все взвесив, родители делают свой выбор в пользу развивающего обучения, однако удовлетворить полностью спрос еще нет возможности.

2. Еще один вариант: переход всего коллектива школы в новую систему образования. Такой путь требует длительного подготовительного периода, вплоть до годичной консервации школы для переподготовки коллектива, соответствующих законодательных актов и материально-технического обеспечения.

3. На сегодняшний день реальным стал самый неэффективный путь реализации системы РО. В связи с тем, что инициаторами реализации РО стали прежде всего учителя начальных классов, сначала происходит подготовка учителя по системе РО, оснащение его и детей учебно-методическими комплектами. В основной школе такой возможности нет, что требует предоставления особых условий учителям старших классов. Казалось бы, при условии тесного взаимодействия с авторами-разработчиками, – это ситуация, максимально благоприятна для развития альтернативной образовательной системы. Однако в настоящих условиях, при отсутствии соответствующих законодательных актов и конкретной финансовой поддержки – нереальна.

Система РО самодостаточна, имеет теоретические, философские, методологические и психолого-педагогические основания. Они обеспечивают базу для отбора содержания и технологии образования, создают возможность построения целостного развивающего обучения, которое невозможно построить внутри традиционной системы. Система РО должна строиться рядом. Для этого нужна государственная программа развития РО. Мы отдаем себе отчет в том, что, получив

законные основания продолжить процесс построения нового образования, неготовность большей части педагогов к исследовательской деятельности, самообразовательной работе, а также самодостаточность их позиций, требует привлечения к работе специалистов вузов – научных кадров, которые обеспечили бы создание системы целостного образования. Но их тоже необходимо готовить.

К сожалению, тех научных сил, которыми сегодня располагает система РО Украины, явно недостаточно, они перегружены работой, исследовательской деятельностью, и оказывать содействие учителям, тем более школам, физически не в состоянии, отсюда проблема экспертизы учебного процесса, качества РО, которое зачастую сводится к использованию элементов РО.

4. Следующий путь создания школы РО – негосударственная школа, как альтернатива госзаказу, как общественный механизм реализации РО.

К сожалению, создание негосударственной школы сталкивается с несовершенством законодательной системы, сохраняющей монополию государства на образование, и полностью зависит от ограниченности, некомпетентности чиновников, случайно оказавшихся у власти и использующих ее в меру своей прямолинейности, однозначности мышления, которых эта же система и сформировала. И сейчас любое многообразие, вариантность, предпринимательство, инициатива сталкивается с неприятием, агрессивностью и давится на корню бывшими выпускниками, воспитанными в авторитарном стиле взаимоотношений.

В Мариуполе две негосударственные школы, развивающиеся как альтернативные по отношению к государственному, вынуждены были приостановить деятельность в связи с лишением их помещения. Зато открылись другие, получившие помещения, но работающие по тради-

ционной программе. По сведению городского управления образованием, им "... даны в аренду помещения, так как у них оформлены лицензии на предоставление образовательных услуг". Тогда как Постановлением Кабинета министров в перечне документов, представленных к заявлению на выдачу лицензии, должен быть документ, подтверждающий право на владение или пользование помещением, выгоды СЭС о соответствии помещения санитарным, строительным и другим нормам соответствующей деятельности. С точностью до наоборот.

В таких условиях самовывживание школ стало проблематичным, а идеи развития, как одно из наиболее мощных движущих сил в системе образования, стали невостребованными.

Одним из условий создания школы РО Д.Б. Эльконин ставил признание ценности возрастных особенностей и опоры на естественный механизм их смены, создание условий для полноценного проживания каждого возрастного периода. Проблемы возраста относительно обучения и содержания обучения в ТО, в лучшем случае, учитываются как возрастные особенности.

Без школы РО и специалистов, владеющих теоретическими основами РО, эти задачи не решить. Формирование школы РО не может происходить на основе аналогов, да и в инновационной деятельности возможности этого способа целенаправленно невелики. Здесь нужны специальные методы проектирования желаемых результатов, причем без владения специальными технологиями управления руководителям не удастся реализовать замыслы инновационных преобразований. Проблема состоит в том, что инновационные процессы (т.е. процессы разработки и освоения новшеств) как объект управления *качественно отличаются от учебно-воспитательных процессов и требуют других способов реализации управленческих функций*, но тогда сразу же возникает вопрос: каких именно?

В случае развития школы РО – это совместная деятельность по осуществлению нововведений: от учителя – до Министерства образования и науки. Чтобы управлять эффективно, нужно иметь четкую картину управляемого объекта. Но нововведения не воспроизводятся, а всякий раз осуществляются впервые, поэтому здесь картину управляемого объекта, исследуемое пространство необходимо специально строить. В РО опыт построения такого пространства есть. В.В. Репкин подчеркивает, что „... создание первых вариантов учебников и рабочих тетрадей для начальных классов потребовало решения сложнейшей исследовательской задачи о принципах построения учебников, которые могли бы выступать в функции одного из важнейших средств для организации учебной деятельности учащихся. Весьма трудоемкой оказалась разработка и экспериментальная проверка конспектов уроков по каждому из предметов для всех начальных классов. „Не менее сложной и актуальной, – считает Владимир Владимирович, – является проблема организации РО в основной школе. Фундаментальное ее решение требует проведения длительных специальных исследований особенностей учебной деятельности в подростковом возрасте”.

Формой представления будущей инновационной деятельности как объекта управления в нашем подходе должна стать программа развития школы РО – и такая программа есть.

Она позволяет реализовать опережающий тип управления в отличие от традиционного. Однако необходимо единство теоретической науки и управленческих структур Министерства образования и науки. АПН, например, взаимодействуя со школами традиционной системы образования, показывает науку в преломлении к практике. Сложность заключается в том, что теорию и содержание РО разрабатывают и реализуют независимые Научно-мето-

дические структуры, работающие с государственными учреждениями без финансовой поддержки, на самоокупаемости, и выстраивают *практику в преломлении к науке*. А порядок, установленный Министерством образования и науки, такой: чтобы иметь право работать по другим учебным программам, пособиям, наконец, учебникам, решать организационные и содержательные вопросы, необходимо выходить на соответствующие службы Министерства образования и науки, и по каждому изменению получать разрешение.

Парадокс заключается в том, что специалисты Минобразования не владеют теоретическими основаниями РО, а обыкновенная школа не в состоянии туда пробиться на утверждение и согласование. Необходимо создать гибкие, децентрализованные структуры управления, которые координировали бы связи таким образом, чтобы оперативно, в кратчайшие сроки, решать возникающие проблемы, чтобы избавить директора школы, взвалившего на свои плечи груз инноваций, от ненужной заорганизованности, волокиты, тем самым сокращая сроки выполнения работ и затраты. А пока что, в принципе, все происходит наоборот. **Существующие сегодня в школах организационные структуры управления слабо приспособлены к работе в режиме развития**. В них доминирует вертикальная координация. Особенности решения задач РО таковы, что каждый учитель на своем рабочем месте является и соисследователем, и соавтором, и соразработчиком предметного содержания РО.

Учитель — ключевая фигура не только перестройки школы, но и всего социокультурного процесса. Необходимо отдать должное учителям, которые посредством личных контактов согласуют и укрепляют связи для решения задач РО. Однако для создания школы РО этого недостаточно. Необходима концентрация внимания на содержании инновационного проекта, способах разработки и его ре-

лизации, которые зачастую остаются вне поля внимания. В пределах одной школы осуществить это проблематично, хотя для руководителя это представляет не меньшую, а даже большую ценность, и перенять успешный способ управления — значит избавить себя от многих возможных ошибок.

Руководители, стремящиеся реализовать развивающее обучение — это люди, ориентированные на успех. Они ставят перед собой четкие цели и стремятся выявить и использовать все возможности для их достижения... Благодаря своим установкам эти руководители реализуют тип управления, который в науке называется целевым и который принципиально отличается от традиционного внутришкольного управления в определенных социальных условиях. Но их очень мало, многим из них не хватает профессионализации управления образованием на современной научной базе. Можно сколько угодно лет проработать в школе, но не понимать сути ее проблем и не видеть их взаимосвязей.

При разработке концептуального проекта школы РО необходимо тщательное обоснование решений будущего образовательного учреждения и плана его реализации, решение задач согласования связей по вертикальной и горизонтальной координации. Это позволит лучше увидеть существующие ограничения и возможности, сделать замыслы управления школой РО реалистичными, найти эффективные способы их реализации.

А что мы имеем для решения задач по вертикальной координации управления в школах РО? Один-единственный приказ Министерства образования и науки Украины, который не работает.

Тогда как в России, Белоруссии **система РО, авторами-разработчиками которой являются и украинские ученые, уже 15 лет является государственной**. Ситуация, складывающаяся в управлении образованием, грозит сделать неэффективными все усилия, предпринимаемые для реформи-

вания украинской системы образования, создания школ развивающего образования. Развитие управления образованием требует отказа от принципов классической теории и перехода к профессиональному управлению, на современную теоретическую базу, овладения специальными технологиями. А пока мы вынуждены решать и проблемы управления образованием, и создание школ РО только на основе интуиции и здравого смысла, преимущественно эмпирическим путем проб и ошибок.

Мы ждем от Министерства образования и науки и его подразделений настоящей, продуманной поддержки в становлении образования будущего – системы развивающего образования (системы Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова).

Мы понимаем, что управление образованием в Украине находится на пороге новой эпохи, переход к которой требует реальной, а не декларируемой смены принципиальных установок и формирования новой управленческой культуры. Насколько длительным и болезненным будет этот переход, зависит от нашей настойчивости и целеустремленности. Трудности становления державы-матери неизбежно отражаются на становлении ее подопечных. Будущее Украины – в ее детях. Свободной и независимой Украине нужны свободные, независимые граждане, личности, способные делать осознанный выбор жизненного пути, нести ответственность за свой выбор; личности, умеющие самостоятельно ставить перед собой задачи, находить оптимальные средства и способы их решения. Овладеть теоретическим мышлением, необходимыми действиями, способами, процедурами, которые станут базой для самообразования, развития способностей и личностных качеств – задача альтернативной системы – системы развивающего образования, которая имеет прочную научную базу для ее решения, но до сих пор

находится за бортом управленческих структур власти.

Чтобы поддержать учителей, которые по собственной инициативе и зову сердца включились в работу по реализации системы развивающего образования, создан Благотворительный фонд содействия развитию целостной системы развивающего обучения (Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова).

Создатели Фонда – учителя альтернативной школы при МКП „Малыш” г. Мариуполя, которые на протяжении 15 лет занимались реализацией данной системы, ее освоением, научно-исследовательской деятельностью и накопили уникальный опыт ее практической реализации от детского сада – до основной школы.

Предметом деятельности Фонда является предоставление благотворительной помощи участникам учебно-воспитательного процесса школ, работающим по системе, а также создание условий работникам образования для пропаганды и реализации идей развивающего образования системы Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова, защиты социальных прав и общих интересов участников учебно-воспитательного процесса.

На исходе XX века стал очевидным кризис традиционной системы образования. Необходим новый подход к ответу на вопрос, как сформировать у детей средства саморазвития интеллекта и личности. Такой подход осуществляет система развивающего обучения, обеспечивающая развитие теоретического мышления, потребности к исследовательской деятельности и сотрудничеству любого ребенка. Система имеет прочную научную базу и не может развиваться внутри традиционной системы. Она должна строиться рядом. *Система развивающего обучения не только формирует в ребенке интеллектуальные, личностные качества, она также дает возможность учителю раскрыть свой творческий педагогический потенциал.*

Управління
школою

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКОЮ ОСВІТНЬОЮ СИСТЕМОЮ

Олена ГРИЦУНЯК

Методист НМЦ міського управління освіти м. Запоріжжя

Україна визначила нову стратегію реформування освіти, реалізація якої неможлива без удосконалення системи управління освітою на різних управлінських рівнях та організації науково-аналітичного супроводу всіх управлінських рішень. Однією з умов існування ефективної системи управління освітою є наявність відповідного інформаційного забезпечення.

Проблемам інформаційного забезпечення управління освітою на різних рівнях управління освітньої системи присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених. Результати аналізу робіт науковців показали, що більшість з них вважали однією з умов ефективного управління саме якісне інформаційне забезпечення (В. Афанасьєв, Ю. Конаржевський, В. Маслов, В. Пikelьна). Проблеми інформації як ключового елемента управління освітою по всій вертикалі досліджувались у працях М. Захарова, А. Орлова, М. Портнова, М. Черпинського та інших вчених. Питанням інформа-

ційного забезпечення саме адаптивного управління на рівні регіону присвячені роботи Г.В. Єльнікової та В.Ф. Петрова.

У процесі роботи по реалізації інноваційного управлінського проекту „Освітній моніторинг як механізм адаптивного управління середньою освітою в м. Запоріжжі”, перед нами поставала проблема створення системи інформаційного забезпечення управління загальною середньою освітою міста, яка б сприяла налагодженню дієвої взаємодії керуючої та керованої підсистем на всіх управлінських рівнях на основі узгодження стратегії розвитку, враховувала конкретні педагогічні ситуації для досягнення спільної мети шляхом процесів самоорганізації та поточного зворотного зв'язку. Виникли питання: яким має бути інформаційне забезпечення при адаптивному управлінні освітньою системою в місті та як воно може забезпечити підвищення ефективності управління?

Перехід на адаптивну систему управління освітою потребував удосконалення системи інформаційного забезпечення, а саме перегляду підходів до різних видів інформаційної

діяльності, висування нових вимог до управлінської інформації. Це, в свою чергу, повинно було призвести до удосконалення всього механізму управління освітніми процесами.

Під інформаційною діяльністю ми розуміємо сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб управлінців. В Законі України „Про інформацію” визначені основні види інформаційної діяльності: одержання, використання, поширення та зберігання. На нашу думку, на ефективність перелічених вище видів діяльності значно впливає підготовчий процес, який полягає у формуванні інформаційних запитів. Тому надалі, порівнюючи інформаційне забезпечення традиційного та адаптивного управління освітою на рівні міста, ми зупинимось саме на таких процесах: формування запитів на інформацію; одержання інформації; використання (обробка) інформації; поширення інформації; збереження інформації.

Дамо характеристику кожному з них на прикладі діяльності освітнього закладу чи управління освітою. Процес формування запитів розпочинається, коли виникає потреба в інформації. При традиційних підходах до управління освітою потреба в інформації виникає за таких обставин: при вивченні освітньої системи або окремих її підсистем з метою формування цілісної картини її стану на даному етапі; при необхідності звітуватися про діяльність окремих ланок чи підсистем освітньої системи про результати діяльності всієї системи з окремих питань в межах визначених повноважень; при визначенні стратегії відповідності досягнутих результатів заздалегідь визначеній меті; при формуванні мети та стратегії розвитку системи; при виявленні кризових або конфліктних ситуацій в межах міської освітньої системи, розв'язання яких неможливе без додаткової інформації; під час співпраці з іншими установами, підприємствами та організаціями, які функціонують в місті. При здійсненні переходу до системи адап-

тивного управління, крім перелічених вище обставин, виникає потреба в інформації про зміни освітнього середовища, про причини, які призвели до цих змін та можливі позитивні або негативні наслідки, що можуть впливати на стан і розвиток міської системи освіти. При цьому до інформації висуваються певні вимоги, які слід враховувати вже на даному етапі. Інформація, яку ми хочемо отримати, має бути: ціннісною, об'єктивною, надійною, достатньою, оперативною та своєчасною, стислою, зручною, відкритою. Цінність інформації визначається за двома факторами: цінністю самого управлінського рішення, для прийняття якого використовується дана інформація, та мірою впливу інформації на рішення, яке приймається. Об'єктивність характеризується якістю відображення процесів, що вивчаються, їх кількісних і якісних характеристик. Надійність визначається її об'єктивністю та достовірністю, у протилежному випадку інформація стає дезінформацією. Потрібно дотримуватись співвідношення об'єму і кількості інформації, необхідної для прийняття рішення, бо брак інформації веде до суб'єктивного характеру прийнятих рішень, а її нестача ускладнює обробку та створює напруженість і перевантаження в роботі. Оперативність та своєчасність інформації забезпечує високу швидкість інформаційних потоків. Стислість робить інформацію такою, що легко засвоюється. Зручність надання інформації необхідна для обробки наступного прийняття рішення. Відкритість для різних кіл користувачів дозволяє застосовувати її як управлінцям, так і громадськості.

Така інформація надає можливість гнучко реагувати на власні та зовнішні зміни, попереджувати появу конфліктних та кризових ситуацій, сприяє кращому пристосуванню до умов постійно змінюваного зовнішнього середовища, більш широкій відкритості освітньої системи міста. Процеси одержання та поширення

інформації мають схожі особливості. Вони обидва пов'язані з рухом інформаційних потоків у процесі передачі інформації від джерела до одержувача. Спрямування цього потоку задається, як правило, адресами джерела одержувача інформації. Інформаційні потоки будемо вважати висхідними, якщо вони йдуть від керованої до керуючої підсистеми. У низхідних потоках інформація рухається навпаки: від керуючої до керованої підсистеми. При традиційних підходах до управління освітою спостерігається різниця в об'ємах інформаційного потоку. Велика кількість інформації йде висхідним шляхом, та лише частина її повертається вниз в узагальненому вигляді. Причинами цього є те, що більшість інформації має статистичний характер, вона узагальнюється і передається по вертикалі далі. Як відомо, чим більше управлінських рівнів проходить інформація, тим тривалішим буде процес отримання зворотної інформації. Внаслідок цього отримана інформація втрачає свою актуальність, достовірність й цінність; існує неузгодженість між різними установами та відділами управлінської освіти, в які надається інформація. Внаслідок цього майже однакова інформація надається в різні інстанції, що значно збільшує її об'єм. При адаптивному підході до управління освітня система міста стає більш відкритою, налагоджуються зв'язки як по вертикалі, так і по горизонталі. Більш міцними та сильнішими стають зв'язки із зовнішнім середовищем. Це призводить до:

- підвищення якості зворотної інформації та забезпечення своєчасного прояву рефлексивних процесів;
- кращої обізнаності освітніх установ про стан внутрішнього та зовнішнього середовища;
- створення сприятливих умов для поєднання управління та самоуправління у керованих об'єктах.

Розглядаючи процес обробки інформації, зазначимо, що наявність великого об'єму та великої кількості

статистичної інформації, як правило, узагальнюється протягом певного часу. В останні роки, з впровадженням у процес управління сучасних інформаційно-комунікативних технологій, процес обробки інформації спрощується, але при командно-адміністративному управлінні це значно не впливає на якість результатів аналітичних матеріалів. При адаптивному ж управлінні саме процес обробки інформації набуває особливого значення. Інформацію потрібно вже не тільки швидко систематизувати та узагальнювати, а й робити якісний аналіз отриманих результатів. Для якісного аналізу перед його початком необхідно ще раз усвідомити особливості даної інформації (її властивості, призначення, характер, зміст тощо). Незважаючи на те, що рівень обробки інформації може бути різним, найбільш кваліфікованим, на нашу думку, буде аналіз конкретної ситуації чи проблеми, що призводить до інтегративних результатів. Під час аналізу інформаційних матеріалів динаміка пізнання конкретних педагогічних явищ буде характеризуватися переходом від зовнішніх уявлень про ці явища до розпізнання їх внутрішньої суті. Останнім є процес збереження інформації. Збереження інформації, на наш погляд, доцільно здійснювати як в електронному, так і в друкованому вигляді у відповідності до чинного законодавства. Необхідно дотримуватись термінів збереження інформації та нормативних умов щодо її архівації. Удосконалення в такий спосіб процесів інформаційної діяльності дозволило нам створити в місті відповідний інформаційний простір, завдяки якому спостерігається підвищення ефективності адаптивного управління загальною середньою освітою в місті. Так, працюючи над науково-методичною темою „Рациональне поєднання інформаційної та експертно-прогностичної діяльності в усіх ланках управління організацією профільного навчання”, в 2004-2005 н. р. нами розв'язувалось

завдання визначення якості базової освіти та забезпечення допрофільної підготовки в освітніх закладах міста Запоріжжя. Для реалізації цього завдання на підготовчому етапі було чітко визначено, яку саме інформацію ми отримаємо (її призначення та характер, приблизний об'єм, форму подання, терміни та інше). На початку навчального року було проаналізовано мережу освітніх закладів міста та складено графік експертизи якості базової освіти, який відображено в плані роботи управління освіти та науки міста. В рамках експертизи було вивчено умови забезпечення до профільної підготовки учнів, проведено контрольні зрізи. З метою вивчення готовності учнів до навчання в профільних класах та їх свідомого самовизначення було проведено анкетування 1953 дев'ятикласників. Проведено анкетування 257 вчителів старших класів та адміністрації шкіл, метою якого було визначити ступінь готовності педагогів до реалізації профільного навчання. Також здійснено аналіз стану методичної роботи на рівні навчальних закладів та районних відділів освіти. Отримана інформація була узагальнена по кожному закладу, кожному району міста за допомогою відповідних комп'ютерних програм обробки результатів. Це дало можливість оперативно отримати узагальнені результати та надати їх керівникам об'єктам. Отримана в короткі терміни зворотна інформація сприяла появі відповідних рефлексивних процесів на

різних управлінських рівнях, дозволила своєчасно скоригувати освітній процес та спланувати подальшу діяльність і загальноосвітнього навчального закладу, і районного відділу освіти. Узагальнені результати по місту показали стан базової освіти, рівень готовності міської освітньої системи до впровадження профільного навчання. Були виявлені резерви міської освітньої системи. Це дозволило спланувати та здійснити диференційований методичний супровід освітнього процесу на різних рівнях, отримати інформацію про перспективний досвід з питань забезпечення якісної базової освіти та допрофільної підготовки, реалізації профільного навчання в освітніх закладах міста Запоріжжя. Таким чином, саме створення відповідного інформаційного простору сприяло підвищенню ефективності управління загальною середньою освітою в місті Запоріжжі на адаптивних засадах.

На ефективність значно впливає підготовчий процес, який полягає у формуванні інформаційних запитів

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. // Освіта України № 33 від 23 квітня 2002р. – С.4-6.
2. Законодавство України про інформацію: Зб. Законів. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 228 с. – (Б-ка офіційних видань).
3. Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія. – К.: ДАККО, 1999. – 303 с.
4. Кукин В.И. Информатика: организация и управление. – М.: Экономика, 1991. – 176 с.
5. Петров В.Ф. Информатизация освіти: стан, проблеми, перспективи // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 25. – Херсон: Айлант, 2001. – С. 176-183.
6. Система інформації та комп'ютерні технології в управлінні школою. Посібник для слухачів факультету післядипломної освіти та керівників шкіл. В.І. Маслов, О.Т. Шпак, В.П. Драгун. – Київ, 1996. – 80 с.

Управління
школою

**Олена
ПАВЛОВСЬКА**

Науковий співробітник
Відділу науково-аналітичної
обробки і поширення
інформації в сфері освіти
ДНПБ АПН України

СЕМІНАР У ПОЛТАВІ ДЛЯ ОСВІТЯНСЬКИХ КЕРІВНИКІВ

Щоб на належному рівні керувати організаціями, установами, персоналом, необхідно оволодіти знаннями керування. І розпочинати необхідно з азів (законів, цінностей, принципів і правил), які перевірені і апробовані часом і практикою.

Управлінські знання – це своєрідний інструмент, який значно збільшує можливості людини, яка його освоїла, дозволяє ефективно виконувати свою роботу і досягати кращих результатів.

Хто хоче досягти успіху, повинен уміти керувати добре, майстерно. Цьому можна навчитися, адже цьому навчають і теоретично, і практично.

Саме тому 26-27 квітня 2007 року Всеукраїнський науково-практичний семінар проходив на тему *“Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика”* на базі Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, при підтримці Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій та змісту освіти, Інституту педагогіки АПН України, журналу *“Директор школи, ліцею, гімназії”*.

Під час роботи семінару було розглянуто такі питання:

- Формування педагогічної майстерності майбутніх менеджерів освітніх закладів;
- Розвиток діяльності науково-педагогічного комплексу “Кафедра педмайстерності – Меморіальний музей А.С. Макаренка села Ковалівка”.

Учасникам семінару було презентовано магістратуру на базі кафедри педагогічної майстерності Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка за спеціальністю *“Специфічні категорії. Управління навчальними закладами”* доктором педагогічних наук, професором М.В. Гриньовою (див. фото).

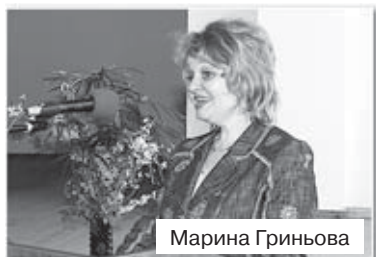
Кафедра педагогічної майстерності ПДПУ активно співпрацює з колективами загальноосвітніх навчальних закладів м. Полтави, асоціацією керівників шкіл, Малою академією Мистецтв, позашкільними закладами.

Полтавщина – це край, з яким пов'язана доля корифея педагогіки А.С. Макаренка, який у мальовничому селі Ковалівка у буремні роки організував унікальний заклад – колонію для безпритульних. Тепер тут – музей А.С. Макаренка (відкритий у 1988 р завдяки невтомній праці Л.В. Крамушенка, доцента Полтавського педінституту та студентам) та ліцей для

обдарованої сільської молоді.

Про унікальність педагогічної спадщини А.С. Макаренка свідчить те, що його праці вивчаються в Угорщині, Німеччині, Китаї. А 12-13.03.08 на базі Меморіального музею відбудеться Міжнародна конференція, присвячена 150-річчю з дня народження А.С. Макаренка.

Робота учасників семінару виявилася надзвичайно плідною (див. вріз), була чудова нагода познайомитись з педагогічним доробком як Полтавщини, так і інших регіонів. Безумовно, такі заходи допомагають єднати педагогів, адже у них є спільна справа – виховання та навчання юного покоління ХХІ сторіччя.

Марина Гриньова

ЦІКАВИЙ ДОСВІД ШКІЛ: МАЙСТЕР КЛАСИ

● Цікавий досвід роботи представила заступник директора з наукової роботи ЗОШ № 12 м. Кременчук **Олександра Кійло**. На базі школи організовано соціально-реабілітаційний центр для дітей, які не можуть навчатися у звичайних умовах. Поштовою до створення центру став випадок: дівчинка захворіла після шеплення, не могла відвідувати школу, а щоб займатися на дому, потрібні довідки, яких не дають. Ось і виникла ідея центру, в якому учителі працюють добровільно і безкоштовно. Діти не тільки навчаються, а й займаються у позазурочний час: малюють, пишуть казки – і мають у цьому реальні успіхи. Педагогічний колектив має певні наробки і готовий поділитися досвідом організації закладу такого типу.

● **Іван Гончаренко**, директор школи № 13, щоб створити школу ХХІ століття, вивчив досвід освітньої галузі у Франції, Німеччині, США, проаналізував, узяв усе, що найкраще, і створив такий заклад, який гідно виглядає на світовому рівні. А фахівці з-за кордону вивчають його досвід і стверджують, що Україна має що сказати в освіті на світовому рівні. Школа має Інтернет, власну телестудію, де створюють мультфільми, які реагують на поведінку учнів.

● Останнім часом кожен навчальний заклад намагається створити своє "обличчя". Тому учасників семінару зацікавила програма виховної роботи гімназії №136 м. Києва. Заступник директора з виховної роботи **Наталія Шубіна** поділилась досвідом роботи, як можна включити у систему виховної роботи весь педагогічний колектив, об'єднати людей спільною справою, яка цікава їм, через яку вони можуть розкрити свої здібності як фахівці і як організатори. Тому й виникла потреба у створенні програми виховної роботи "Я громадянин України і світу", яка складається з таких розділів та напрямів:

Розділ 1. "Я громадянин України" (включає напрямки: морально-правове виховання – „Мої права, мої обов'язки”, художньо-естетичне – „Чарівний світ мистецтва”, патріотичне – „Я патріот своєї країни”).

Розділ 2. "Я громадянин світу" (включає напрямки: міжнародні відносини ХХІ століття – „Ми громадяни Землі”, „Крокуємо до Європи”).

Розділ 3. "Я дбаю про Україну і світ" (спортивно-оздоровче виховання – „Я дбаю про своє здоров'я та люблю спорт”, екологічне – „Я переймаюсь екологічними проблемами України та світу”, туристсько-краєзнавче – „Я пізнаю Україну та світ”).

Кожен учитель обирає напрям роботи, планує заходи, які охоплюють учнів 5-11 класів. Таким чином протягом року відбувається різноманітна за формами робота, охоплені усі учасники навчально-виховного процесу.

● Нікого з учасників семінару не залишив байдужим майстер-клас **Н.М. Тарасевич** "Майстерність педагогічного спілкування", особливо презентація "Хрестоматія з педагогічної майстерності", авторами якої є викладачі Полтавського педагогічного університету, що вийшла у видавництві "Вища школа". Цей підручник – поєднання теоретичного та практичного матеріалів, тому і буде цікавим не лише студентам, а й усім педагогам, хто хоче досягти майстерності у своїй роботі.

Наші ювіляри

Василь Григорович КРЕМЕНЬ, президент Академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік НАН і АПН України, академік Академії політичних наук України, Російської академії соціальних наук, Російської академії освіти, голова редакційної Ради нашого журналу.

Віра Романівна ІЛЬЧЕНКО, завідувача лабораторією інтеграції змісту освіти Інституту педагогіки АПН України, директор Науково-методичного центру інтеграції змісту освіти АПН України, дійсний член Академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, автор шкільного курсу "Довкілля".

Валентин Олексійович МОЛЯКО, завідувач лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України, дійсний член Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, член редакційної Ради нашого журналу.

Анатолій Іванович СОЛОГУБ, директор Саксаганського природничо-наукового ліцею м. Кривого Рога, член-кореспондент Академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, член редакційної Ради нашого журналу.

*Бажаємо нашим дорогим ювілярам
Щастя безмарного,
Настрою гарного,
Здоров'я від джерельної
криниці, Сили Дніпрової,
Творчості чудової,
Злету орлиного,
Віку соколи-
ного!*

